



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ»

Ακαδημαϊκό έτος 2021-2022

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ  
του Ζουμπουλίδη Σταύρου (Α.Μ.: ΜΔΙ 2013)

«ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ 4<sup>η</sup> ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ»

Επιβλέπουσα καθηγήτρια

Δρ. Μαρίνα Μαρκέλλου

Πειραιάς, Μάιος 2022

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	.....
<b>1. ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ.....</b>	<b>.....5</b>
1.1 Η νομική προστασία του λογισμικού (software).....	.....5
1.2.Εισαγωγικές παρατηρήσεις σχετικά με το δίκαιο συμβάσεων εκμετάλλευσης πνευματικής ιδιοκτησίας.....	.....10
1.3 Η εκμετάλλευση του έργου.....	.....12
1.3.1 Μεταβίβαση.....	.....13
1.3.2 Συμβάσεις και Άδειες Εκμετάλλευσης.....	.....14
1.4 Οι Συμβάσεις Λογισμικού ειδικότερα.....	.....18
1.4.1 Συμβάσεις παραχώρησης τυποποιημένου λογισμικού .....	.....21
1.4.2 Σύμβαση ανάπτυξης ατομικού λογισμικού.....	.....25
1.4.3 Σύμβαση Συντήρησης Λογισμικού.....	.....32
1.5 Συμβάσεις λογισμικού και Οδηγία 2019/770.....	.....33
1.6 Λογισμικό Τεχνητής Νοημοσύνης.....	.....43
<b>2. ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΟΥ ΝΕΦΟΥΣ.....</b>	<b>.....54</b>
2.1 Τι είναι το Υπολογιστικό Νέφος.....	.....55
2.2 Μοντέλα Υπηρεσιών και Ανάπτυξης Υπολογιστικού Νέφους.....	.....56
2.3 Οι Συμβάσεις cloud computing γενικά .....	.....58
2.3.1 Οι συμβάσεις υπολογιστικού νέφους υπό το πρίσμα του Δικαίου του Καταναλωτή.....	.....60
2.3.2 Οι συμβάσεις υπολογιστικού νέφους υπό το πρίσμα του Ηλεκτρονικού Εμπορίου.....	.....63
2.4 Συμβάσεις υπολογιστικού νέφους και κλασικός εξωπορισμός (outsourcing).....	.....64
2.5 Συμφωνίες για το επίπεδο της παρεχόμενης υπηρεσίας νέφους (Service Level Agreements, SLAs).....	.....67
2.6 Υπολογιστικό νέφος και προστασία και ασφάλεια των προσωπικών δεδομένων.....	.....70
2.7 Ζητήματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας.....	.....74
2.8 Εφαρμοστέο Δίκαιο.....	.....75
2.9 Λογισμικά TN που προσφέρονται ως υπηρεσία σε περιβάλλον νεφουπολογιστικής.....	.....77
<b>3. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ/ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ.....</b>	<b>.....78</b>
3.1 Εισαγωγή στο ελεύθερο λογισμικό/λογισμικό ανοιχτού κώδικα.....	.....78
3.2 ΕΛ/ΛΑΚ και Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας.....	.....82
3.3 Άδειες Εκμετάλλευσής ΕΛ/ΛΑΚ.....	.....86
3.4 Λογισμικό TN και άδειες ΕΛ/ΛΑΚ.....	.....95
3.5 Άδειες Creative Commons.....	.....97
Αντί Επιλόγου.....	.....

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα επιστημονικά επιτεύγματα των Τεχνολογιών της Πληροφορικής και των Επικοινωνιών («ΤΠΕ») εξελίσσονται με γοργούς ρυθμούς στην διαρκώς αναπτυσσόμενη Κοινωνία της Πληροφορίας, επιφέροντας αναταράξεις, τόσο στο επιχειρηματικό «γίγνεσθαι», όσο και στην καθημερινότητα πλείστων όσων ανθρώπων. Για την πιο ομαλή υιοθέτηση των πρακτικών της 4<sup>ης</sup> Βιομηχανικής Επανάστασης, αλλά και για να ρυθμιστούν αποτελεσματικά πλείστα όσα ζητήματα ενδεχομένως ανακύψουν σε συμβατικό επίπεδο, το δίκαιο, η νομική επιστήμη και οι ΤΠΕ πρέπει να παράσχουν τα κατάλληλα εχέγγυα, δημιουργώντας ένα υπόβαθρο αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των μερών. Καθίσταται, συνεπώς, εναργές, ότι το «κλίμα αλλαγής» το οποίο παρατηρείται στο πλαίσιο της «ψηφιακής σύγκλισης», που ξεκίνησε τα τελευταία έτη να αναδύεται σε ενωσιακό και συνακόλουθα εθνικό επίπεδο, πρέπει να αποτυπωθεί όσο το δυνατόν αναλυτικότερα και στις συμβάσεις πληροφορικής, οι οποίες δέον να διέπονται από κοινούς κανόνες, απομακρύνοντας τοιουτοτρόπως την ανάδυση «γκριζών» ζωνών και κενών δικαίου. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης θα αναλυθούν συγκεκριμένες συμβάσεις πληροφορικής, που διακρίνονται για το νεωτεριστικό τους χαρακτήρα, και οι οποίες στο εγγύς μέλλον θα απασχολήσουν σε ακόμα εντονότερο βαθμό όσους ασχολούνται με την επίλυση σύνθετων ζητημάτων Νομικής Πληροφορικής. Ειδικότερα, αντικείμενο επιστημονικής διερεύνησης θα αποτελέσουν οι συμβάσεις λογισμικού με ειδική αναφορά στο λογισμικό Τεχνητής Νοημοσύνης και στην Οδηγία 2019/770, που πιθανότατα θα πρωταγωνιστήσουν στο πλαίσιο της ψηφιακής μετάβασης, οι συμβάσεις νεφουπολογιστικής, ενόψει μάλιστα και της προαναγγελίας κατασκευής πολυάριθμων data centers και το καθεστώς αδειοδότησης του λογισμικού ανοιχτού κώδικα, δεδομένης της αναντίρρητης συμβολής του στη διάδοση της γνώσης.

## Εισαγωγή

Τα επιστημονικά επιτεύγματα των Τεχνολογιών της Πληροφορικής και των Επικοινωνιών («ΤΠΕ») εξελίσσονται με γοργούς ρυθμούς στην διαρκώς αναπτυσσόμενη Κοινωνία της Πληροφορίας, επιφέροντας αναταράξεις, τόσο στο επιχειρηματικό «γίγνεσθαι», όσο και στην καθημερινότητα πλείστων όσων ανθρώπων. Κομβικό ρόλο στην ομαλότερη υιοθέτηση των πρακτικών της Τέταρτης Βιομηχανικής Επανάστασης, διατελεί, αφενός μεν η εις βάθος κατανόηση του τρόπου λειτουργίας των καινοτόμων τεχνολογικών λύσεων, αφετέρου δε η προσήκουσα εκμετάλλευσή τους από τα ενδιαφερόμενα μέρη. Οι συμβαλλόμενοι, καλούνται, έχοντας λάβει εξειδικευμένη νομική καθοδήγηση, να βρουν τα αναγκαία «σημεία ισορροπίας», και τα οποία θα πρέπει να αποτυπώνονται με καθαρότητα και σαφήνεια στη μεταξύ τους σύμβαση, αποσκοπώντας στην καλλιέργεια του επιθυμητού για την ευόδωση του όλου εγχειρήματος κλίματος εμπιστοσύνης.

Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας θα εξεταστούν συγκεκριμένες συμβάσεις πληροφορικής<sup>1</sup>, που διακρίνονται για το νεωτεριστικό τους χαρακτήρα, και οι οποίες στο εγγύς μέλλον θα απασχολήσουν σε ακόμα εντονότερο βαθμό όσους ασχολούνται με την επίλυση σύνθετων διεπιστημονικών ζητημάτων Νομικής Πληροφορικής. Ειδικότερα, οι συμβάσεις λογισμικού με ειδική αναφορά στο λογισμικό Τεχνητής Νοημοσύνης και στην Οδηγία 2019/770, που πιθανότατα θα πρωταγωνιστήσουν στο πλαίσιο της ψηφιακής μετάβασης<sup>2</sup>, οι συμβάσεις νεφουπολογιστικής, ενόψει μάλιστα και της προαναγγελίας κατασκευής πολυάριθμων data centers και το καθεστώς αδειοδότησης του λογισμικού

---

<sup>1</sup> Κατά τον καθηγητή Ιγγλεζάκη: *“Η μεγάλη διάδοση των συμφωνιών που αφορούν την πληροφορική επιτρέπει να κάνουμε λόγο για τις συμβάσεις πληροφορικής, ως ιδιαίτερη κατηγορία συμβάσεων, οι οποίες εξετάζονται στο πλαίσιο του Δικαίου της Πληροφορικής”* βλ. Ιγγλεζάκης, Ι. (2018) *Δίκαιο Πληροφορικής*, 3η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ.145.

<sup>2</sup> ΣΕΒ Ειδική Αναφορά «BIOMHXANIA 4.0: Το μέλλον είναι εδώ.» Τεύχος 47, 11 Νοεμβρίου 2019. Διαθέσιμο: [https://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/52475/2SR2\\_Industry40\\_V18.pdf](https://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/52475/2SR2_Industry40_V18.pdf) (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 20/04/2021).

ανοιχτού κώδικα, δεδομένης της αναντίρρητης συμβολής του στη διάδοση της γνώσης. Σημειώνεται πως δεν θα αποτελέσουν αντικείμενο της ανάλυσης - παρά το γεγονός ότι διαδραματίζουν αδιαμφισβήτητα εξίσου σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο του «θαυμαστού νέου κόσμου» - τα Έξυπνα Συμβόλαια (Smart Contracts), και τα οποία αλληλεπιδρούν με ρηξικέλευθες τεχνολογίες, που βασίζονται μεταξύ άλλων στο λογισμικό ανοιχτού κώδικα, όπως η αλυσίδα κατανεμημένης εγγραφής (Blockchain) , και το Διαδίκτυο των Πραγμάτων (Internet of Things), καθότι έχουν εξεταστεί ενδελεχώς στο πλαίσιο προγενέστερης μελέτης του γράφοντος<sup>3</sup>.

## **1. ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ**

### **1.1 Η νομική προστασία του λογισμικού (software).**

Τα «προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή»<sup>4</sup>, και ευρύτερα το λογισμικό<sup>5</sup> συνιστούν μια από τις βασικότερες παραμέτρους όσον αφορά τη διατήρηση και την περαιτέρω ενίσχυση

---

<sup>3</sup> Βλ. Zoumpoulidis, S. (2020) “Will Blockchain Technology, Smart Contracts & IoT be the new Lifeblood of Commerce?” Information Law Journal, Vol.1 no.2 (2020). Διαθέσιμο σε:

<https://ejournals.lib.auth.gr/infolawj/article/view/7863/7617> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29/04/2021).

<sup>4</sup> Ως πρόγραμμα η/υ θεωρείται μια σειρά εντολών οι οποίες ενσωματωμένες σε μέσο «αναγνώσιμο» από μια μηχανή επεξεργασίας πληροφοριών (η/υ) είναι ικανές να οδηγήσουν την εν λόγω μηχανή σε μια συγκεκριμένη λειτουργία ή αποτέλεσμα. Βλ. Καλλινίκου, Δ. (2005) *Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ.72, βλ. WIPO 1977, βλ. επίσης ΠΠρΘες 8201/1998 ΕΕμπΔ 1999, 161.

<sup>5</sup> Το λογισμικό για το σκοπό της νομικής προστασίας του από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, θεωρείται ευρύτερη έννοια από το πρόγραμμα η/υ, καθότι περιλαμβάνει και το προπαρασκευαστικό υλικό για τον σχεδιασμό του και τις οδηγίες χρήσης του. Βλ. Γιαννόπουλος Ν. Γιώργος, (2018) *Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 126.

ενός υγιούς ανταγωνιστικού κλίματος στην αγορά των ΤΠΕ<sup>6</sup>. Παρά το γεγονός ότι επι του παρελθόντος επικράτησε διχογνωμία σε σχέση με το ζήτημα της νομικής τους προστασίας, υπό το πρίσμα του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, ως «έργα» και επικουρικά στην κατοχύρωση τους ως εφευρέσεις, όταν και εφόσον παρουσιάζουν κάποιο «τεχνικό αποτέλεσμα»<sup>7</sup>, η προβληματική ανήκει πλέον στο παρελθόν, αφού η πανομοιότυπη νομική τους αντιμετώπιση υιοθετήθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο. Προτιμήθηκε ως λύση η προστασία τους από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, καθότι η εφαρμογή του δεν προϋποθέτει συγκεκριμένες διατυπώσεις κατοχύρωσης, ούτε εφευρετικό ύφος. Ακόμα, επειδή, αφενός μεν διατηρεί μυστικό τον σχεδιαστικό τους πυρήνα, αφετέρου δε η χρονική διάρκεια της

---

<sup>6</sup> Οι έννοιες «λογισμικό» και πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή» θα χρησιμοποιούνται ισοδύναμα στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης.

<sup>7</sup> Μια σειρά βημάτων για την επίλυση ενός τεχνικού ζητήματος με τη χρήση προγράμματος η/υ, ενδέχεται να ελέγχει μια συσκευή υλισμικού, όπως έναν βραχίονα ρομπότ, ή απλώς να εκτελείται καθαρά εσωτερικά μέσα σε έναν υπολογιστή, όπως λχ. ένα λογισμικό για τη βελτίωση πρόσβασης στη μνήμη. Σε αυτές τις τεχνικές διαδικασίες, ο κώδικας προστατεύεται αυτόματα από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, μολαταύτα η λειτουργικότητά (και η τεχνική φύση του) συνιστά ένα καθοριστικό στοιχείο το οποίο αμφισβητείται αν μπορεί να προστατευτεί με την κατοχύρωση ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Το νομοθετικό πλαίσιο σε σχέση με τη δυνατότητα κατοχύρωσης του λογισμικού με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δεν είναι διεθνώς εναρμονισμένο και απασχολεί αρκετές επιστήμες ως ζήτημα εντόνων συζητήσεων *de lege ferenda* και *de lege lata*. Βλ. Χριστοδούλου, Κ. «*Η νομική φύση του δικαιώματος πάνω στο software: αποκλειστικά πνευματική ιδιοκτησία η και ευρεσιτεχνία;*», ΚριτΕ, 1999/1, σελ. 259 επ. Διαθέσιμο σε: <https://www.wipo.int/copyright/en/activities/software.html>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29/04/2021).

έννομης προστασίας που απολαμβάνει ο δημιουργός κρίνεται με πάσα αντικειμενικότητα ως απόλυτα ικανοποιητική<sup>8</sup>.

Ειδικότερα, σε διεθνές επίπεδο το λογισμικό προστατεύεται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας μέσω της Συμφωνίας TRIPS («Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, Including Trade in Counterfeit Goods»), η οποία κυρώθηκε στην Ελλάδα με το ν. 2290/1995. Το αρ.10 παρ.1 της εν λόγω Συνθήκης προβλέπει πως τα προγράμματα η/υ προστατεύονται ως λογοτεχνικά έργα υπό την έννοια του άρθρου 2 της Σύμβαση της Βέρνης («Σύμβαση»), ενώ κατ' αναλογία η διάταξη του άρθρου 4 της Συνθήκης του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας («ΠΟΔΙ») προβλέπει επίσης ότι τα προγράμματα η/υ προστατεύονται ως λογοτεχνικά έργα υπό την έννοια του άρθρου 2 της Σύμβασης ανεξάρτητα του τρόπου ή της μορφής έκφρασης τους<sup>9</sup>.

Αντίστοιχα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 1 παρ. 1 της Οδηγίας 91/250, ορίζεται ρητά πως τα προγράμματα η/υ και το προπαρασκευαστικό υλικό του σχεδιασμού τους, θεωρούνται έργα λόγου, προστατευόμενα σύμφωνα με τις διατάξεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας κατά τη Σύμβαση της Βέρνης. Η Οδηγία 91/250 κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/24 και ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το νόμο 2121/1993, προστατεύοντας ολόκληρη τη διαδικασία δημιουργίας ενός λογισμικού<sup>10</sup>, ήτοι το «διάγραμμα ροής», τη διατύπωση του σε πηγαίο κώδικα<sup>11</sup> και φυσικά την συμπίληση του

---

<sup>8</sup> Βλ. «Δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικά δικαιώματα: διάρκεια προστασίας» Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l26032>  
Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης: 15.02.22

<sup>9</sup> Βλ. αρ. 10 παρ. 1 TRIPS και αρ. 4 της Συνθήκης του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας

<sup>10</sup> Βλ. το αρ.1 παρ.1 Οδ. 2009/24 και αντίστοιχα όσον αφορά την ελληνική έννομη τάξη το αρ.2  
ν.2121/1993.Διαθέσιμο:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:31991L0250>, (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.11.21)

<sup>11</sup> Βλ. Χριστοδούλου, Κ. (2018) *Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.182. Όσον αφορά τον πηγαίο κώδικα (source code), αυτός αναπτύσσεται με την

σε αναγνώσιμες και εκτελεστές από έναν υπολογιστή εντολές. Η προστασία, συνεπώς, περιορίζεται στον ορισμένο και πρωτότυπο τρόπο σύνταξης του λογισμικού<sup>12</sup>, δηλαδή στην μορφή ή την έκφραση του<sup>13</sup>. Αξίζει να αναφερθεί πως στις μορφές έκφρασης του ανήκει και το προπαρασκευαστικό υλικό, αν η φύση του είναι τέτοια έτσι ώστε να μπορεί να προκύψει σε μεταγενέστερο χρόνο εξ' αυτού ένα νέο πρόγραμμα η/υ (preparatory design material)<sup>14</sup>.

---

συνδρομή ενός κειμενογράφου και αποτελείται από την συνδυαστική χρήση των ψηφίων 0 και 1. Πρέπει να βρίσκεται πάντοτε υπό την κατοχή του κατασκευαστή του, διαφορετικά ελλοχεύει ο κίνδυνος παρέμβασης, παραμετροποίησης και εξέλιξης της βάσης του προγράμματος χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεση του τελευταίου. Βλ. Δικηγορική Εταιρεία Βενιέρης - Αλεξανδροπούλου «Προστασία προγραμμάτων η/υ: Τι προβλέπεται σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο». Διαθέσιμο σε: <https://www.valaw.gr/epikairo/ita/prostasia-programaton-electronikon-ypologiston-ti-provlepetai-se-elliniko-europaiko-kai-pagosmio-epipedo.html>, (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.11.21)

<sup>12</sup> Όπως κάθε έργο πνευματικής ιδιοκτησίας, για να κριθεί προστατευτέο ένα λογισμικό πρέπει να συνιστά αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας, ήτοι να παρουσιάζει στοιχεία που το καθιστούν πρωτότυπο, αποκλεισμένου κάθε άλλου κριτηρίου. βλ. Ιγγλεζάκης Ι., παρατ. στην ΜΠρΚατερ 881/2006 ΕπισκΕμπΔ 2006. Κατ' επιταγήν της αιτ.σκ.8 της Οδ.2009/24, ο Έλληνας νομοθέτης εξαίρει ρητά από τα κριτήρια περί πρωτοτυπίας την ποιοτική ή αισθητική αξία του προγράμματος. Βλ. αρ.40 παρ.4 ν.2121/1993. Βλ οπ. Καλλινίκου, Δ. (2021) σελ. 65.

<sup>13</sup> Βλ. αρ.2 παρ.3 ν.2121/1993, αρ.1 παρ.2 και αιτ. σκ. 11 Οδ.2009/24, Βλ. επίσης ΜονΕφΘες 1786/2014.

<sup>14</sup> Αιτ.σκ.7 Οδ.2009/24. Βλ. επίσης ΤρΕφαΘ. 423/2017, ΤΝΠ Qualex., βλ. επίσης Αιτ. σκ. 7 Οδ. 2009/24 και απόφαση 22/12/2010 C- 393/2009 BSA.



A contrario, τόσο ο αλγόριθμος<sup>15</sup>, όσο οι ιδέες, οι αρχές, το τεχνικό αποτέλεσμα και οι γραφικές διασυνδέσεις<sup>16</sup> του λογισμικού με τον χρήστη δεν προστατεύονται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας<sup>17</sup>. Εκτός προστατευτικού πεδίου βρίσκονται επίσης οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζονται τα συστήματα διασύνδεσης του, δηλαδή τα μέρη του προγράμματος βάσει των οποίων επικοινωνούν μεταξύ τους το πρόγραμμα, ο υπολογιστής και ο χρήστης<sup>18</sup>. Σε κάθε περίπτωση, αν κριθεί πως τα στοιχεία που συνιστούν κατά κανόνα ιδέες (λχ. η γλώσσα προγραμματισμού, οι γραφικές διασυνδέσεις, οι αρχές και οι λειτουργικές του δυνατότητες) είναι αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού τους, δύνανται να προστατευτούν και αυτές ως έργα λόγου<sup>19</sup>.

Τέλος, με δεδομένο ότι οι νέες τεχνολογίες φέρνουν στο προσκήνιο νέα επινοήματα, όπως το βιομηχανικό λογισμικό τεχνητής νοημοσύνης, ενσωματωμένο σε προϊόν ή σε συσκευή η οποία ενσωματώνει κάποια τεχνική μέθοδο πχ. το λογισμικό αυτόματης εγγραφής βιβλίων, ο ψηφιακός ποιητής, το λογισμικό παραγωγής πινάκων ζωγραφικής κ.α., το μέλλον προμηνύεται επισφαλές, καθώς τα επινοήματα αυτά άλλοτε λογίζονται ως «καθαρός και αφηρημένος αλγόριθμος» (επεξήγηση), και άλλοτε ως αλγόριθμος με περαιτέρω τεχνικό αποτέλεσμα και συνακόλουθα δυνατότητα προστασίας από το δίκαιο

---

<sup>15</sup> Ως προς τον αλγόριθμο, «από άποψη δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας το ζεύγος ιδέας και μορφής αντικατοπτρίζει την σχέση αλγορίθμου – προγράμματος». Βλ. ΜονΕφΘες 1786/2014.

<sup>16</sup> Ως γραφική διασύνδεση χρήστη ορίζεται το αποτέλεσμα της απεικόνισης του προγράμματος στην οθόνη του ηλεκτρονικού η/υ. Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι η γραφική διασύνδεση δεν αποτελεί μορφή εκφράσεως του λογισμικού, αλλά ένα στοιχείο μέσω του οποίου οι χρήστες εκμεταλλεύονται τις λειτουργικές του δυνατότητες βλ. ΔΕΕ, C-393/09, *Bezpečnostní Softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany* κατά *Ministerstvo kultury*, της 22ας Δεκεμβρίου 2010.

<sup>17</sup> Βλ. αρ.1 της Οδηγίας 2009/24.

<sup>18</sup> Βλ. Ζέκος, Γ. (2017) «*Διαδίκτυο, Η/Υ & Τηλεπικοινωνίες στο Ελληνικό Δίκαιο*», Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, σελ. 233.

<sup>19</sup> Βλ. οπ. υποθ. C393/2009 BSA, αιτ. σκ. 44-6.

ευρεσιτεχνιών. Συνεπώς, ενδέχεται οι εξελίξεις να επαναφέρουν το ζήτημα στην επικαιρότητα, οδηγώντας σε άμεση επανεξέταση της προβληματικής<sup>20</sup>.

## **1.2. Εισαγωγικές παρατηρήσεις σχετικά με το δίκαιο συμβάσεων εκμετάλλευσης πνευματικής ιδιοκτησίας**

Παρά τις δυσκολίες εναρμόνισης που δύναται να συναντήσει κανείς στην πράξη<sup>21 22</sup>, οι συμβάσεις συνιστούν την θεμελιωδέστερη μορφή οικονομικής εκμετάλλευσης των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, δεδομένης μάλιστα της κοινής παραδοχής ότι ο δημιουργός δεν είναι τις περισσότερες φορές σε θέση να προωθήσει το έργο του από μόνος του στην αγορά. Η χρησιμοποίηση οικουμενικά αποδεκτών ερμηνευτικών αρχών - με κυριότερη αυτή της «ελευθερίας του συμβάλλεσθαι» - διαδραματίζει κομβικό ρόλο ως προς αυτό, οδηγώντας στη “de facto” τυποποίηση των συμβάσεων<sup>23</sup>. Δύο από τις σημαντικότερες αρχές, που εξετάζονται στο πλαίσιο της εξερεύνησης της πραγματικής πρόθεσης των μερών, αποτελούν η αρχή *«in dubio pro auctore»* και η «αρχή της εκπλήρωσης του σκοπού της

---

<sup>20</sup> Βλ. Κανέλλος, Λ. (2021) «Εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης στο δίκαιο & στη δικαστική πρακτική», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 381.

<sup>21</sup> πχ. η ύπαρξη ανομοιογένειας σε σχέση με τις προϋποθέσεις κύρους της κατάρτισης μια σύμβασης, η έκταση της μεταβίβασης και το δικαίωμα ανάκλησης των περιουσιακών δικαιωμάτων τα οποία παραχωρήθηκαν. Βλ. ενδεικτικά το αρ. 22 της Οδ. 2019/790.

<sup>22</sup> Η Οδηγία 2019/770 κινήθηκε προς την σωστή κατεύθυνση, υποχρεώνοντας τους προμηθευτές να παρέχουν ψηφιακό περιεχόμενο, το οποίο είναι απαλλαγμένο από οποιοδήποτε δικαίωμα τρίτου, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, διασφαλίζοντας έτσι την ύπαρξη κατάλληλων αδειών χρήσης. Βλ. Αρ.10 και αιτ. σκέψη 54 της Οδηγίας 2019/770.

<sup>23</sup> Τα κριτήρια βάσει των οποίων κατατάσσονται οι συμβάσεις πνευματικής ιδιοκτησίας είναι η φύση της ενοχής και ο αποκλειστικός ή μη χαρακτήρα του δικαιώματος που παραχωρείται. Δέον, συνεπώς, όπως ερευνάται κατά πόσο η υπό ανάλυση σύμβαση αναφέρεται σε εκμετάλλευση του έργου ή σε δικαίωμα χρήσης που παραχωρείται επ’ αυτού.

σύμβασης». Η πρώτη εισήχθη μέσω της Οδηγίας 2001/29 και προκρίνει ερμηνευτικές προσεγγίσεις που διασφαλίζουν τα συμφέροντα του δημιουργού, ενώ η δεύτερη θεμελιούται στην εκπλήρωση του σκοπού που έλαβαν υπόψη τα μέρη κατά τη σύναψη της σύμβασης. Ειδικότερα, η επίκληση του σκοπού εξυπηρετεί τον έλεγχο του κύρους ή/και του εύρους της μεταβίβασης, της σύμβασης ή της άδειας εκμετάλλευσης. Ορισμένες φορές ενισχύει, ενώ άλλες φορές μάχεται τα συμφέροντα του δημιουργού. Κατά την άποψη του κ. Χριστοδούλου, η επίκλησή της ενεργεί μάλλον υπό την έννοια της φειδούς, ήτοι της αναγκαιότητας, ως υποεκδήλωση της συνταγματικής αρχής της αναλογικότητας, προκρίνοντας έτσι τη στενή ερμηνεία υπέρ του δικαιούχου<sup>24</sup>.

Σύμφωνα με την «αρχή του μερισμού των εξουσιών», σε περίπτωση ύπαρξης αμφιβολιών δεν παραχωρούνται όλες οι συμφωνημένες εξουσίες αλλά μόνο όσες κρίνονται απαραίτητες για την εκπλήρωση του σκοπού<sup>25</sup>. Εν αντιθέσει, όταν ο σκοπός περιγράφεται αναλυτικά, η μεταβίβαση περιορίζεται στις εξουσίες που αναφέρεται ρητά στην σύμβαση ότι παραχωρούνται. Σε κάθε περίπτωση, κριτήρια για την ορθή ερμηνεία των συμβάσεων συνιστούν η βούληση των μερών, ο χρόνος που καταρτίστηκε η σύμβαση, το είδος της εκμετάλλευσης, η χρησιμοποιούμενη τεχνολογία, η αγορά και τα συναλλακτικά ήθη, πάντοτε σε συνδυασμό με τους ειδικούς ερμηνευτικούς κανόνες που διέπουν το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας<sup>26 27</sup>.

---

<sup>24</sup> Βλ. οπ. Χριστοδούλου σελ. 234 βλ. Επίσης αρ.25Σ.

<sup>25</sup> ΕφΘες 711/2008 Αρμ 2009, 525.

<sup>26</sup> Η αρχή του σκοπού ξεκίνησε από τη γερμανική θεωρία και γίνεται δεκτή τόσο από τη νομολογία όσο και από τους μελετητές. Στο ελληνικό δίκαιο συνιστά και νομοθετική επιταγή. βλ. Αρ.15 και 34 ν.2121/1993. Βλ. Σημ.Εφ.Αθ 143/2004, Κυπρούλη Κ. ΤΝΠ QUALEX ΔΕΕ 4/2004, σελ.416-417.

<sup>27</sup> Caron, C. (2002) « L'article 1135 du Code civil au pays du droit d'auteur : boîte à merveilles ou boîte de Pandore ? », CCE Ιουλ.- Αυγ. 2002, n°94, σελ. 15. Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τους ειδικούς ερμηνευτικούς κανόνες της πνευματικής ιδιοκτησίας βλ.

Τέλος, αξίζει να γίνει αναφορά και στην «αρχή της απαγόρευσης μεταβίβασης τρόπων εκμετάλλευσης αγνώστων κατά την στιγμή της κατάρτισης» ή κατά τον καθηγητή Χριστοδούλου «αρχή του καταλοίπου», που σε αντίθεση με την «αρχή του σκοπού» συνιστά κανόνα αναγκαστικού δικαίου. Αυτή επιλύει το ερμηνευτικό πρόβλημα της εκ των υστέρων εμφάνισης νέων τρόπων και μέσων πραγματοποίησης της παραχωρηθείσας εκμετάλλευσης σε περιπτώσεις παράγωγης κτήσης πνευματικών δικαιωμάτων. Πιο συγκεκριμένα, πρεσβεύει πως δεν περιλαμβάνεται στο πεδίο ισχύος της δικαιοπραξίας η παραχώρηση εξουσίας για τρόπους εκμετάλλευσης που δεν ήταν γνωστοί κατά το χρόνο κατάρτισης της. Ως «άγνωστες» χαρακτηρίζονται οι μορφές εκμετάλλευσης που δεν γνωρίζει ο μέσος άνθρωπος και όχι ο δημιουργός<sup>28</sup>.

### **1.3 Η εκμετάλλευση του έργου.**

Σε εθνικό επίπεδο, οι συμβάσεις λογισμικού διέπονται από τις γενικές διατάξεις του ΑΚ, όταν και εφόσον δεν εκτοπίζονται από ad hoc διατάξεις του ν.2121/1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας<sup>29</sup>. Σε κάθε περίπτωση, δεν αποκλείεται η παράλληλη εφαρμογή τους, ιδίως σε σχέση με τις κυρώσεις παραβίασης των όρων χρήσης που έχουν συμφωνηθεί. Όσον αφορά την εκμετάλλευση του έργου του δημιουργού, ο νόμος πνευματικής ιδιοκτησίας ρυθμίζει τι ισχύει σε περίπτωση μεταβίβασης των περιουσιακών δικαιωμάτων του, καθορίζει την έννοια των συμβάσεων και των αδειών εκμετάλλευσης και θέτει ορισμένους ερμηνευτικούς κανόνες που διασφαλίζουν την ευμενέστερη προστασία των δικαιούχων έναντι των αντισυμβαλλομένων τους<sup>30</sup>. Πρέπει να τονιστεί, πως όχι μόνον οι μεταβιβάσεις

---

Μαρκέλλου, Μ. (2012) «Συμβάσεις Εκμετάλλευσης στο Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας», Εκδόσεις Σάκκουλα.

<sup>28</sup> Βλ. οπ. Χριστοδούλου σελ. 232-236.

<sup>29</sup> Βλ. αρ.287επ.ΑΚ, αρ.239ΑΚ, αρ.470ΑΚ και ν.2121/1993.

<sup>30</sup> Αρ.12-17 ν.2121/1993.

αλλά και η σύναψη συμβάσεων ή αδειών εκμετάλλευσης προϋποθέτουν την ύπαρξη συστατικού έγγραφου τύπου<sup>31 32</sup>.

### 1.3.1 Μεταβίβαση

Το δίκαιο διανοητικής ιδιοκτησίας, αντιδιαστέλλει τις συμβάσεις σε «μεταφορικές»<sup>33</sup> (Μεταβίβαση) και «δημιουργικές»<sup>34</sup> (Συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης) βάσει του βαθμού αποξένωσης του αρχικού δικαιούχου από το δικαίωμα του.

Όσον αφορά την μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος, αυτή λαμβάνει χώρα μερικώς ή ολικώς μεταξύ ζώντων<sup>35</sup> ή αιτία θανάτου κατ' εφαρμογή των διατάξεων του ΑΚ για την μεταβίβαση ή την εκχώρηση κινητών πραγμάτων<sup>36 37</sup>. Παρά το γεγονός πως το γράμμα των διατάξεων 12,13 και 15 του ν.2121/1993 αναφέρεται μόνο στην μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος, χωρεί δυνατότητα παραίτησης από αυτό. Βέβαια, ακόμα και στην περίπτωση που ο δημιουργός αποφασίσει να προβεί στην ευρύτερη δυνατή εκποίηση της πνευματικής του ιδιοκτησίας, θα του απομείνει, τόσο το ηθικό του δικαίωμα, όσο και το

---

<sup>31</sup> Η σχετική ακυρότητα μπορεί να προταθεί αποκλειστικά και μόνον από τον δημιουργό (σχετική ακυρότητα) βλ. αρ.14 ν.2121/1993.

<sup>32</sup> Σε έγγραφη δήλωση πρέπει να βασίζεται επίσης, τόσο η παράγωγη κτήση των έργων των μισθωτών κατά το αρ.8 ν.2121/1993, όσο και η συγκατάθεση του δημιουργού του έργου σε σχέση με πιθανή προσβολή του ηθικού του δικαιώματός κατά το αρ.16 ν.2121/1993.

<sup>33</sup> αρ.12 παρ.1 ν.2121/1993

<sup>34</sup> αρ.13 ν.2121/1993

<sup>35</sup> Βλ.ενδεικτικά την ΜΕφ.Θες 2795/2017 ΤΝΠ QUALEX αναφορικά με την μεταβίβαση λογισμικού πλοήγησης.

<sup>36</sup> Η μεταβίβαση του έργου διέπεται συμπληρωματικώς από τις διατάξεις 455 και 470 ΑΚ, ενώ εξαιρούνται οι τρόποι κτήσης των αρ.1036ΑΚ και 1041ΑΚ.

<sup>37</sup> *Ab maiore ad minus* δύναται να συσταθεί εν ζωή ή αιτία θανάτου ενέχυρο ή επικαρπία επί του περιουσιακού δικαιώματος εν συνόλω ή επί ορισμένων εξουσιών αυτού. Βλ. αρ.12 παρ 1 και αρ.15 παρ. 1 ν.2121/1993.

«κατάλοιπο» του περιουσιακού του δικαιώματος, ήτοι οι μελλοντικές μορφές και τα μέσα εκμετάλλευσης που δεν ήταν γνωστά κατά το χρόνο της παραίτησης του ή που κρίνονται ως μη αναγκαία για τους σκοπούς της<sup>38</sup>.

Ειδικότερα για το ηθικό δικαίωμα, αυτό δεν μεταβιβάζεται μεταξύ ζώντων αλλά περιέρχεται μετά τον θάνατο του δημιουργού στους κληρονόμους του, οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να σεβαστούν τους περιορισμούς που είχαν γίνει αποδεκτοί στο παρελθόν. Επιπλέον, μολονότι ο πυρήνας του δικαιώματος θεωρείται απαραβίαστος, το αρ.16 ν.2121/1993 μετριάζει την «αρχή του αμεταβίβαστου», ορίζοντας ότι τυχόν συναίνεση του δημιουργού σε σχέση με το ηθικό του δικαίωμα, καθιστά σύννομες πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες υπό άλλες συνθήκες θα αποδοκιμάζονταν από το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο<sup>39</sup>.

### **1.3.2 Συμβάσεις και Άδειες Εκμετάλλευσης.**

Κατ' αντιστοιχία, περιορισμένες εξουσίες εκμετάλλευσης του έργου αποκτώνται με την κατάρτιση αδειών και συμβάσεων εκμετάλλευσης <sup>40</sup>. Η ειδοποιός διαφορά τους έγκειται στο γεγονός ότι μέσω της κατάρτισης συμβάσεων, ο αδειούχος δεν αποκτά μόνο δικαίωμα αλλά και υποχρέωση εκμετάλλευσης του έργου. Οι συμφωνίες δύνανται να είναι, είτε απλές, είτε αποκλειστικές, ενώ εν αμφιβολία λογίζονται ως απλές<sup>41</sup>, μη αποκλείοντας την

---

<sup>38</sup> Βλ. οπ. Χριστοδούλου.

<sup>39</sup> Βλ.αρ.16 ν.2121/93.

<sup>40</sup> Βλ.αρ. 13 ν.2121/1993. Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τις εξουσίες εκμετάλλευσης του δημιουργού βλ. Σ. Ζουμπουλίδης, Σ. Μποβολή, Π. (2022) «Προστασία λογισμικού από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, από το δίκαιο ευρεσιτεχνιών; Κριτική αξιολόγηση» ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ, τόμος 69 σελ. 1798επ.

<sup>41</sup> Βλ.αρ. 13 παρ.4 ν.2121/1993, Σύμφωνα με τον καθηγητή Κουμάντο, ο δημιουργός υπέχει υποχρέωση αποχής ανταγωνιστικών πράξεων βάσει καλής πίστης. Οι κανόνες δικαίου αρ.200ΑΚ, αρ.288ΑΚ και αρ.1 ν.146/14 συγκρούονται με το αρ. 13 παρ.4 ν.2121/1993 δημιουργώντας διχογνωμία σε θεωρία και νομολογία. Ο κ. Χριστοδούλου υπογραμμίζει

εκ μέρους του δικαιούχου παράλληλη αδειοδότηση τρίτων μερών<sup>42</sup> ή και την ίδια άσκηση εξουσιών που παραχωρήθηκαν<sup>43</sup>. Επιβεβλημένη κρίνεται επίσης η αναφορά σε ένα «επινόημα» που έφερε στο φως η «αρχή της συμβατικής ελευθερίας», τις «άδειες περιορισμένης αποκλειστικότητας», βάσει των οποίων ο δημιουργός δεν επιτρέπεται να αδειοδοτήσει μη συμβαλλόμενους τρίτους, ενώ ο ίδιος διατηρεί το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται το έργο του.

Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο δικαιούχος δεν αποξενώνεται πλήρως από το δικαίωμα του, καθότι εξακολουθεί να απαιτείται η συναίνεση του για τυχόν περαιτέρω μεταβίβαση των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης, οι εξουσίες του «επαναπατριζονται» μετά τη λήξη της άδειας και ιδίως μετά από καταγγελία ή υπαναχώρηση του αδειοδοτήσαντος, ενώ διαθέτει την εξουσία να στραφεί κατά όσων προσβάλλουν την αδειοδοτημένη εκμετάλλευση<sup>44</sup>. Κατά την άποψη του γράφοντος βέβαια, ούτε στις προαναφερθείσες περιπτώσεις των «μεταφορικών» συμβάσεων επέρχεται πλήρης αποξένωση του δικαιώματος ή των επιμέρους εξουσιών του δημιουργού, αφού πέραν του δικαιώματος καταγγελίας της υποκείμενης σχέσης που εξακολουθεί να διαθέτει ο τελευταίος<sup>45</sup>, δεν αποξενώνεται από το ηθικό δικαίωμα του. Συνεπώς, οι διαφορές μεταξύ των υπό ανάλυση συμβατικών τύπων συνιστούν μάλλον περισσότερο ερμηνευτικούς κανόνες, άρρηκτα συνυφασμένους με την

---

πως «η διάταξη του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας υπερισχύει ως ειδικότερη της ΑΚ288.» βλ. οπ. Χριστοδούλου.

<sup>42</sup> Τυχόν αδειοδότηση μπορεί να αποκλειστεί με τον ολοσχερή αποκλεισμό του απλού δικαιούχου από την αδειοδοτημένη εκμετάλλευση του έργου. Βλ. Μαρίνος, Μ (2004), Πνευματική Ιδιοκτησία, Αντ. Ν. Σάκκουλας αρ.500.

<sup>43</sup> Η αποκλειστικότητα ή μη των αδειών νοείται μόνο έναντι του δικαιούχου. Βλ. αρ.13δ. ν.2121/1993.

<sup>44</sup> Βλ. οπ. Μαρίνος, Μ. (2004) σελ. 450.

<sup>45</sup> Βλ.αρ.218, αρ.222 ΑΚ και αρ. 15 παρ.4 ν.2121/1993.

ιδιωτική βούληση των μερών, παρά με εννοιολογικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν την μια μορφή παράγωγης κτήσης από την άλλη<sup>46</sup>.

Σε συνέχεια όσων αναφέρθηκαν αναφορικά με τη χρησιμοποίηση οικουμενικά αποδεκτών αρχών, αξίζει να αναφερθεί πως, τόσο η «αρχή του σκοπού», όσο και «η αρχή του καταλοίπου» αποκλείουν τις προεκχωρήσεις εξουσιών (και την ανάληψη των σχετικών υποχρεώσεων) οι οποίες θα μπορούσαν δυνητικά να λαμβάνουν χώρα με την μορφή προμεταβιβάσεων ή προαδειοδοτήσεων<sup>47</sup>. Ως σύννομη λογίζεται, τουναντίον, κάθε προεκχώρηση η οποία συμφωνείται ρητώς ή όταν αναλαμβάνεται υπόσχεση μεταβίβασης μελλοντικού έργου ή επαρκώς προσδιορισμών κατηγοριών έργων. Σε κάθε περίπτωση, απαγορεύεται ρητά εκ του νόμου - εκτός αν έχουν περιληφθεί στην σύμβαση συγκεκριμένοι περιορισμοί αναφορικά με την έκταση της μεταβίβασης και την διάρκεια<sup>48</sup> - η κατάρτιση συμβάσεων που περιλαμβάνουν άπαντα τα μελλοντικά έργα του δημιουργού ένεκα της υπέρμετρης δέσμευσης της ελευθερίας έκφρασης του. Ο ρόλος της συγκεκριμένης ρύθμισης κρίνεται πως είναι διττός, αφού δύναται να χρησιμοποιηθεί και ως ερμηνευτικός κανόνας. Ειδικότερα, σε περιπτώσεις που δε προκύπτει με καθαρότητα το τι έχει συμφωνηθεί μεταξύ των μερών, δεν περιλαμβάνονται χρήσεις που δεν υπήρχαν κατά τον χρόνο κατάρτισης της σύμβασης<sup>49</sup>.

---

<sup>46</sup> Τα δύο πρώτα σημεία αναφορικά με την αποξένωση του αδειούχου δύναται να περιληφθούν και σε καθεστώς ολικής ή μερικής μεταβίβασης του δικαιώματος. Βλ. Κοτσίρης, GRURint 1996, 155.

<sup>47</sup> Αρ.13 παρ.5 ν.2121/1993, Βλ. επίσης ΜονΠρωτΑθ 3882/2000 ΤΝΠ ΔΣΑ.

<sup>48</sup> Αρ.179, αρ.180 ΑΚ, Σ14 παρ.1 και αρ.5 παρ.1Σ.,«...Πολλώ δε μάλλον δεν θεωρείται έγκυρη η υπόσχεση για μη δημιουργία...» βλ. ΜονΠρωτΑθ 2314/1982 ΕεμπΔ 1982.

<sup>49</sup> Αρ.13 παρ.5 ν.2121/1993.



Αντίστοιχα συμπεράσματα δύναται να προκύψουν, όταν δεν ορίζεται κάτι ειδικότερο, ή δεν προκύπτει κάτι διαφορετικό από τα συναλλακτικά ήθη<sup>50</sup> σε σχέση με τους περιορισμούς στους οποίους δύναται να υπόκειται η μεταβιβαζόμενη ή παραχωρούμενη με σύμβαση ή άδεια περιορισμένη εξουσία εκμετάλλευσης. Σε αυτές τις περιπτώσεις η συμφωνηθείσα διάρκεια λογίζεται πως είναι πενταετής, η συμφωνία έχει ισχύ μόνο στην χώρα που καταρτίστηκε βάσει της αρχής της εδαφικότητας<sup>51</sup>, ενώ καταλαμβάνονται μόνο τα μέσα που είναι αναγκαία για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης ή της άδειας εκμετάλλευσης.

Τέλος, αξίζει να γίνει αναφορά στον χαρακτήρα των αδειών και των συμβάσεων που κρίνεται από την απαγόρευση κάθε μορφής υποαδειοδότηση χωρίς την άδεια του δικαιούχου ως «προσωποπαγής»<sup>52</sup>, αλλά και στον αποδεκτό σε παγκόσμιο επίπεδο οιονεί εμπράγματο χαρακτήρα των αποκλειστικών αδειών. Η αποκλειστικότητα αυτή προσιδιάζει στα εμπράγματα δικαιώματα, οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι οι απλές άδειες έχουν ενοχικό χαρακτήρα, ωστόσο ο νομοθέτης προσδίδει εμπράγματη ενέργεια στο δικαίωμα του απλού αδειούχου, αφού ο αντισυμβαλλόμενος νομιμοποιείται, αν δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία των μερών, να ζητά, στο δικό του όνομα, τη δικαστική προστασία των εξουσιών, που ασκεί από παράνομες προσβολές τρίτων<sup>53</sup>. Η πρακτική σημασία εν προκειμένω έγκειται στην τήρηση της αρχής της χρονικής προτεραιότητας επί των απλών αδειών, δηλαδή στην έννομη σημασία του χρόνου σύστασης τους.

---

<sup>50</sup> Ο δημιουργός, συνεπώς, δεν θα έχει δικαίωμα καταγγελίας, πριν την πάροδο 5ετίας και χωρίς να συντρέχει κάποιος σπουδαίος λόγος, όπως απαιτείται σε όλες τις συμβάσεις ορισμένου χρόνου.

<sup>51</sup> αρ. 15 παρ.3 ν.2121/1993

<sup>52</sup> Βλ.αρ.13 παρ.6 του ν.2121/1993

<sup>53</sup> Βλ. αρ.13 παρ.3γ ν.2121/1993

#### 1.4 Οι Συμβάσεις Λογισμικού ειδικότερα.

Η ιδιομορφία της φύσης των προγραμμάτων η/υ πυροδότησε ουκ ολίγες φορές θεωρητικές συζητήσεις αναφορικά με την ένταξη των σχετικών συμβάσεων σε ρυθμισμένους στον Αστικό Κώδικα (“ΑΚ”) συμβατικούς τύπους. Στη πράξη παρατηρείται μια ποικιλομορφία συμβατικών μοντέλων, που βασίζονται στον συνδυασμό ρυθμισμένων στον ΑΚ συμβατικών τύπων (πχ. σύμβαση εκπόνησης ατομικού λογισμικού/σύμβαση έργου) με μη νομικά παγιωμένες συμβατικές μορφές (πχ. σύμβαση παραχώρησης χρήσης λογισμικού), και η οποία καθιστά πάρα πολύ δύσκολη τη νοητή διάκριση μεταξύ τους<sup>54</sup>. Πιο συγκεκριμένα, οι συμφωνίες αυτές περιλαμβάνουν ειδικότερες ρυθμίσεις, αποκλίνοντας συχνά στο πλαίσιο της συμβατικής ελευθερίας από όσα ορίζονται στο νόμο<sup>55</sup>, μη εξαιρουμένης της πιθανότητας να περιλαμβάνονται περισσότερες των μια παροχών σε μια μικτή σύμβαση (πχ. η περίπτωση παραχώρησης τυποποιημένου λογισμικού επί του οποίου έχουν διενεργηθεί επιπρόσθετες τροποποιήσεις βάσει των διευκρινίσεων του πελάτη)<sup>56</sup>.

Ο ορθός χαρακτηρισμός του είδους μιας σύμβασης λογισμικού είναι πολύ σημαντικός, καθότι εξυπηρετεί στον καθορισμό των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μερών<sup>57</sup>. Σε κάθε περίπτωση πάντως, δηλαδή, τόσο επί ενσωμάτωσης ουδέτερων νομικών,

---

<sup>54</sup> Καραγιάννης, Β. (2002) «Συμβάσεις παροχής λογισμικού», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 18

<sup>55</sup> Βλ. ΑΚ 361, Βλ. Μούζουλας, Γ. (1994) «Οι συμβάσεις πληροφορικής στην πράξη», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, σελ.23.

<sup>56</sup> Κατά τον καθηγητή Ιγγλεζάκη, η δεύτερη παροχή θεωρείται σύμβαση έργου που διέπεται από τις διατάξεις του ΑΚ. Βλ. Ιγγλεζάκης, Ι. (2018) *Δίκαιο Πληροφορικής*, 3η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ.157

<sup>57</sup> Η εξουσία του νομικού χαρακτηρισμού της σύμβασης ανήκει στο δικαστήριο. Βλ. ΑΚ 173 και ΑΚ 361 αναφορικά με την ερμηνεία της δήλωσης βουλήσεως και την αρχή της συμβατικής ελευθερίας.

οικονομικών και περιγραφικών όρων στην σύμβαση<sup>58</sup>, όσο επί απουσίας χαρακτηρισμού της, τα μέρη προστατεύονται από το νόμο.

Εν αμφιβολία, όταν δηλαδή δεν προκύπτει με καθαρότητα το είδος της σύμβασης π.χ. από την ύπαρξη μιας σχέσης εξάρτησης μεταξύ των μερών, προκρίνεται η άποψη πως πρόκειται για σύμβαση εργασίας και όχι έργου<sup>59</sup>. Μολαταύτα, για να γίνει υπαχθεί η σύμβαση σε αυτό το καθεστώς, πρέπει να προβλέπεται ρητά ότι η εκπόνηση του λογισμικού άπτεται των αρμοδιοτήτων και εκτελείται εντός του ωραρίου εργασίας του μισθωτού. Δεν αρκεί, δηλαδή, να έλαβε χώρα επ' ευκαιρία της εργασίας του. Αν εκπονήθηκε εκτός των καθηκόντων του, αλλά μετά από χρήση του εξοπλισμού του εργοδότη του, αυτός υποχρεούται να του παράσχει άδεια εκμετάλλευσης, ενώ δύναται να ζητήσει επιπρόσθετη αμοιβή σε περίπτωση που το πρόγραμμα καταστεί ιδιαίτερα κερδοφόρο<sup>60 61</sup>.

---

<sup>58</sup> Παρατηρείται συχνά το φαινόμενο μεγάλες εταιρείες να διατυπώνουν με μεγάλη ασάφεια τους νομικούς όρους που διέπουν τη σύμβαση, και ειδικότερα τις υποχρεώσεις του αντισυμβαλλόμενου μέρους (στο μέτρο που να μη συγκρούονται με κανόνες αναγκαστικού δικαίου).

<sup>59</sup> Η ύπαρξη σχέσης εξάρτησης ανάμεσα στα μέρη Βλ. Δεσποτίδου, Α. (2002) «Φύση και λειτουργία της εκδοτικής σύμβασης», Σύγχρονα θέματα Εμπορικού Δικαίου, 24, Εκδόσεις Σάκκουλα. Βλ. επίσης Μητροπούλου, Σ. (2008) ΔΕΕ σ.894 ΜΠρΠατρ 2885/2008 ΧρΙΔ 747.

<sup>60</sup> Βλ. Μαρίνος Μ.- Θ (1989). «Λογισμικό, Νομική Προστασία και Συμβάσεις Ι», Εκδόσεις Κριτική, σ.55.

<sup>61</sup> Βλ. Μαρίνος Μ.- Θ, (2020) παρατ. ΜΠρ.Ηρακ 553/1977 ΕΕμπΔ, 805 αναφορικά με την περίπτωση κατασκευής λογισμικού σε καθεστώς τηλεργασίας. Το δικαστήριο έκρινε πως αν έχει συμφωνηθεί εκ των προτέρων να εργάζεται ο προγραμματιστής από το σπίτι του, θεωρείται πως η κατασκευή γίνεται εντός της σύμβασης εξαρτημένης εργασίας. Το βάρος απόδειξης σε σχέση με την κατασκευή του λογισμικού σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας το φέρει ο μισθωτός. Βλ. επίσης ΜΠρΚατερ 881/2006, σχολ. Ιγγλεζάκη σελ.34.

Ειδικότερα, η ως άνω σχέση εξάρτησης αποτελεί το βασικότερο στοιχείο διαφοροποίησης των συμβατικών τύπων. Ως εκ τούτου, πρέπει να ερμηνεύεται στενά σε σχέση με τις συμβάσεις λογισμικού, διότι μόνον έτσι θα απομακρυνθεί το σενάριο παροχής υποδεέστερης νομικής προστασίας στον δημιουργό του λογισμικού<sup>62</sup>. Αυτό, διότι ο νομοθέτης, έχοντας κατά νου ότι η κατασκευή των λογισμικών δεν πραγματοποιείται ως επι το πλείστον από μεμονωμένα πρόσωπα αλλά από εταιρείες που απασχολούν έναν ικανοποιητικό αριθμό εργαζομένων σε σταθερή βάση<sup>63</sup>, εισήγαγε μια ειδική ρύθμιση που αφορά τις περιπτώσεις εξαρτημένης εργασίας και η οποία προβλέπει – εξαιρουμένης τυχόν αντίθετης συμφωνίας των μερών - πως το περιουσιακό δικαίωμα του μισθωτού μεταβιβάζεται απευθείας στον εργοδότη εν συγκρίσει με το ηθικό που παραμένει στο πρόσωπο του ιδίου<sup>64</sup>.

---

<sup>62</sup> Η σχέση εξάρτησης προκύπτει από τις δεσμευτικές οδηγίες σε σχέση με τον τόπο, τον χρόνο και τον τρόπο παροχής της εργασίας, ακόμα και αν ο προγραμματιστής ανέπτυξε κάποια πρωτοβουλία εξαιτίας της επιβεβαιωμένης επιστημονικής του κατάρτισης και ελευθερίας. Ο μισθωτός δικαιούται τον συμφωνημένο μισθό ανεξαρτήτως του αποτελέσματος, σε αντίθεση με τον εργολάβο που δικαιούται την αμοιβή του, μόνο αν ολοκλήρωσε προσηκόντως το έργο που είχε αναλάβει. Βλ. ΑΠ. 1684/2007, Βαλτούδης Α., σε ΣΕΑΚ, άρθρα 681-701.

<sup>63</sup> Οι εταίροι, οι μέτοχοι μιας εταιρείας και τα εκτελεστικά της όργανα (πχ. Διευθύνων Σύμβουλος που συνδέεται με σύμβαση εντολής ή ανεξαρτήτων υπηρεσιών) δεν εντάσσονται καταρχήν στην έννοια του μισθωτού. Εντούτοις, ο Διευθύνων Σύμβουλος μπορεί να παρέχει τις υπηρεσίες του έναντι αμοιβής (απαραίτητη κρίνεται η έγκριση της σχετικής σύμβασης από την Γενική Συνέλευση). Ο χαρακτηρισμός της σύμβασης, εν προκειμένω, εξαρτάται από την αμοιβή που έχει συμφωνηθεί να καταβληθεί και τη πιθανή νομική σχέση εξάρτησης από τα αρμόδια όργανα της εταιρείας. Βλ. ΠΠρΑθ 970/20 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

<sup>64</sup> Βλ. αρ.40 ν.2121/1993, βλ οπ. Μητροπούλου σελ. 747.

### 1.4.1 Συμβάσεις παραχώρησης τυποποιημένου λογισμικού

Τον περισσότερο χώρο συναλλακτικής πρακτικής καταλαμβάνουν οι συμβάσεις παραχώρησης τυποποιημένου λογισμικού και οι συμβάσεις εκπόνησης ενός ατομικού λογισμικού<sup>65</sup>. Οι πρώτες, συχνά παραλληλίζονται με τις άδειες εκμετάλλευσης ενός μη μεταβιβάσιμου και μη αποκλειστικού δικαιώματος χρήσης, καλύπτοντας το μεγαλύτερο φάσμα των αναγκών του μέσου χρήστη ή μιας επαγγελματικής ομάδας, όπως ενδεικτικά οι συμβολαιογράφοι, οι δικηγόροι και οι λογιστές.

Τα τυποποιημένα προγράμματα η/υ (off the self-software) παράγονται μαζικά και πωλούνται ως ένα «έτοιμο προϊόν» που δεν παραμετροποιείται ανάλογα με τις ανάγκες του εκάστοτε καταναλωτή, ούτε αναβαθμίζεται συχνά μέσω νέων εκδόσεων (updates)<sup>66</sup>. Σε αντίθεση με τις κλασικές συμβάσεις εκμετάλλευσης που χορηγούν δικαιώματα κατά παράγωγο τρόπο μέσω της διανομής, του πολλαπλασιασμού και της περαιτέρω διασκευής του λογισμικού, το εν λόγω συμβατικό μοντέλο αποσκοπεί στον περιορισμό της περαιτέρω εκμετάλλευσης του προγράμματος. Τέλος, οι ηθικές εξουσίες του δημιουργού δύναται να

---

<sup>65</sup>Σημαντικές κρίνονται επίσης και οι συμβάσεις συντήρησης, οι οποίες ,όμως, δεν θα αναλυθούν στη παρούσα μελέτη.

<sup>66</sup> Οι shrink wrap licenses συνιστούν άδεια εκμετάλλευσης τυποποιημένου λογισμικού, η οποία συναντάται κατά κύριο λόγο στις Η.Π.Α. Πρόκειται για μια συμβάσεις προσχώρησης, οι γενικοί όροι συναλλαγών (ΓΟΣ) των οποίων είναι ευδιάκριτα τυπωμένοι στο περιτύλιγμα. Οι ΓΟΣ προβλέπουν ρητά πως σε περίπτωση που ο πιθανός χρήστης χαλάσει το περιτύλιγμα, αποδέχεται αυτόματα όλους τους όρους ανεξαιρέτως. βλ. Goodman P., *Shrink Wrap License Agreements, Unravelling some of the confusing legal issues*, διαθέσιμο σε: <http://www.mactech.com/articles/mactech/Vol.09/09.03/Shrinkwrap/index.html>. (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/12/2021)

χαρακτηριστούν ως «ανύπαρκτες»<sup>67</sup>, καθότι όλη η προσοχή στρέφεται στην επίλυση του προβλήματος και όχι στον δημιουργό του προγράμματος.

Η παραχώρηση στις συμβάσεις τυποποιημένου λογισμικού διακρίνεται σε οριστική και χρονικά περιορισμένη. Η κρατούσα άποψη υποστηρίζει πως στην περίπτωση της οριστικής παραχώρησης εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις του ΑΚ για την πώληση πράγματος<sup>68</sup>, ωστόσο θεωρία και νομολογία την κατατάσσουν στις *sui generis* αρρυθμιστες συμβάσεις εκμετάλλευσης πνευματικού έργου<sup>69</sup>.

Ως προς την κομβική ερώτηση, αν το πρόγραμμα η/υ θεωρείται πράγμα κατά τις συναλλαγές, πρέπει να επισημανθούν τα εξής: Το λογισμικό δεν έχει υλική υπόσταση για να λογίζεται αναντίρρητα ως τέτοιο, ωστόσο αντικείμενο πώλησης δύναται να αποτελέσουν και άυλα οικονομικά αγαθά<sup>70</sup>. Στον αντίποδα, κατά την άποψη του γράφοντος η αναλογική εφαρμογή των διατάξεων της πώλησης θεμελιούται σε διαφορετική βάση, αφού τα άυλα αγαθά αποκτούν υπόσταση μόνον όταν βρουν υλική έκφραση, πλην όμως δεν ταυτίζονται με την υλική ενσωμάτωσή τους, που συνιστά απλώς το μέσο για την μετάδοση του άυλου αγαθού<sup>71</sup>. Συνεπάγεται, λοιπόν, πως παρά την όποια

---

<sup>67</sup> Βλ. Κικκής Α. (2005) «*Το μέλλον του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας*», ΧρΙΔ, σελ. 294επ.

<sup>68</sup> Βλ. Αρ.513επ. ΑΚ.

<sup>69</sup> Μια εντελώς διαφορετική προσέγγιση τριχοτομεί τις εμπορικές συμφωνίες ως εξής: α) στην σύμβαση πώλησης επί του πληροφοριακού φορέα (CD, δισκέτα) ανάμεσα στον πάροχο και την εταιρεία κατασκευής β) στην σύμβαση μεταξύ παρόχου και τελικού χρήστη και γ) στην σύμβαση εκχώρησης άδειας χρήσης ανάμεσα στον τελικό καταναλωτή και στην εταιρεία παραγωγής.

<sup>70</sup> Η νομολογία ακολουθεί αυτή την άποψη, όταν ο πωλητής αποξενώνεται από το πρόγραμμα η/υ, αναλαμβάνοντας να μεταβιβάσει το άυλο αγαθό σε πληροφοριακό φορέα συνοδεία σχετικού υλικού.

<sup>71</sup> Βλ. Κ. Παμπούκης (1965), *Το δίκαιο των διακριτικών γνωρισμάτων*, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.124 επ.

ενσωμάτωση, τα άυλα αγαθά παραμένουν αυτοτελή σε αντίθεση με τα προγράμματα η/υ που δεν μπορούν να εκπληρώσουν τον σκοπό κατασκευής τους, αν δεν ενσωματωθούν σε υλικό φορέα. Ο εκάστοτε αγοραστής δεν ενδιαφέρεται για την αφηρημένη ιδέα ή τεχνική στην οποία βασίζεται το τυποποιημένο λογισμικό, αλλά για το αντίγραφο του προγράμματος, αφού το μόνο που επιθυμεί είναι η αποτελεσματική αντιμετώπιση των αναγκών που τον οδήγησαν στην αγορά του λογισμικού. Τιοιουτοτρόπως καταδεικνύεται ότι η ιδιότητα του πράγματος μπορεί να αποδοθεί κάλλιστα στο λογισμικό, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τη Σύμβαση της Βιέννης η οποία το αντιμετωπίζει ως εμπόρευμα<sup>72</sup>.

Ο προμηθευτής, λοιπόν, στην περίπτωση της οριστικής παραχώρησης οφείλει να παραδώσει το λογισμικό χωρίς την ύπαρξη κάποιου νομικού<sup>73</sup> ή πραγματικού<sup>74</sup> ελαττώματος, με τις συνομολογημένες ιδιότητες του σύμφωνα με τις διατάξεις του ΑΚ<sup>75</sup>. Αυτό που πρέπει σε κάθε περίπτωση να τονιστεί - δεδομένου πως δε νοείται λογισμικό χωρίς λάθη (“no software without bugs”) - είναι πως για να συνιστά μια έλλειψη του προγράμματος ελάττωμα πρέπει, είτε να αποκλίνει σε σημαντικό βαθμό σε σύγκριση με την συμφωνηθείσα λειτουργία ή συνήθη χρήση του, είτε να αντίκειται στην καλή πίστη.

---

<sup>72</sup>Βλ. Martinek, M. (1996) *Computervertrage* (Teil 1), JurPC 9/93, σελ. 2264 επ., βλ. Επίσης Taeger, J. “Produkt- und Produzentenhaftung bei Schaden durch fehlerhafte Computerpramme”, CR 1996, σελ. 257.

<sup>73</sup> Νομικό ελάττωμα θεωρείται η αξίωση τρίτων, που ισχυρίζονται πως το λογισμικό είναι προϊόν δικής τους δημιουργίας, προβάλλοντας δικαιώματα επ’ αυτού και της χρήσης του. Βλ. αρ. 514 ΑΚ. ., βλ. Γεωργιάδης, Α. (2014) «*Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου*» Εκδόσεις Π.Ν. Σάκουλας, σελ. 82επ.

<sup>74</sup> Πρόκειται για τις ελλείψεις και τις δυσλειτουργίες που εμποδίζουν την τέλεση των συμφωνημένων ανάμεσα σε εργοδότη και εργολήπτη λειτουργιών. Ως πραγματικά ελαττώματα θεωρούνται ακόμα τυχόν σφάλματα (πχ. ιοί) που καθιστούν το πρόγραμμα βλαπτικό ή άχρηστο. Βλ. αρ. 534 ΑΚ. βλ. οπ. Γεωργιάδης

<sup>75</sup> Ως συνομολογημένες ιδιότητες ορίζονται οι ιδιότητες, η ύπαρξη των οποίων συμφωνήθηκε ειδικώς από τα μέρη. Βλ. οπ. Γεωργιάδης και ενδεικτικά ΑΠ 84/2020.

Πραγματικό ελάττωμα λογισμικού κατά την γερμανική νομολογία<sup>76</sup> θεωρείται ο αργός ρυθμός επεξεργασίας των δεδομένων, η δυσχρηστία του προγράμματος για τον πελάτη, η μη φιλικότητα του περιβάλλοντος προς τον χρήστη, τα πιθανά ελαττώματα του αλγορίθμου και η μη σύνταξη εγχειριδίου οδηγιών σε γλώσσα που θα κατανοεί ο χρήστης, αν η χρήση του προγράμματος η/υ καθίσταται δυσχερής δίχως αυτό<sup>77</sup>.

Τέλος, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά στις περιοριστικά αναφερόμενες περιπτώσεις του άρθρου 535 ΑΚ αναφορικά με την παράδοση λογισμικού, που δεν ανταποκρίνεται στην περιγραφή, δεν είναι κατάλληλο για τον σκοπό της συγκεκριμένης σύμβασης ή την χρήση που προορίζονται τα πράγματα ίδιας κατηγορίας ή που οι δημόσιες δηλώσεις του αντισυμβαλλομένου, είτε αυτός είναι πωλητής, είτε κατασκευαστής, είτε αντιπρόσωπος δε συνάδουν με την απόδοση ή τη ποιότητα που προσδοκούσε και ανέμενε ο αγοραστής<sup>78</sup>.

Όσον αφορά την περιορισμένη παραχώρηση χρήσης ενός προγράμματος, αυτή λαμβάνει χώρα έναντι περιοδικής καταβολής αντιτίμου από μέρους του χρήστη που αναλαμβάνει την υποχρέωση επιστροφής ή εξάλειψης του πληροφοριακού φορέα. Αρκετοί υποστηρίζουν ότι επί περιορισμένης παραχώρησης εφαρμόζονται οι αρχές και οι κανόνες δικαίου που ισχύουν σε περιπτώσεις μίσθωσης προσοδοφόρου αντικειμένου<sup>79</sup>, ωστόσο αξίζει να υπογραμμιστεί ότι το νομοθετικό πλαίσιο δεν είναι σε θέση να καλύψει άπασες τις εκφάνσεις παραχώρησης (λχ. επί περιπτώσεων πολυχρησίας του λογισμικού). Το προαναφερθέν καθεστώς τάσσεται υπέρ της αποκλειστικής χρήσης του μισθίου, όμως, η ευχέρεια παράλληλης χρήσης του είναι περιορισμένη λόγω του υλικού του χαρακτήρα. Τέλος, αν τα συμβαλλόμενα μέρη δεν αποσκοπούσαν μόνο στην παράδοση αλλά και στην εκπόνηση του λογισμικού, τότε γίνεται λόγος για μίσθωση έργου με παρεπόμενη

---

<sup>76</sup> Βλ. οπ. Μούζουλας, Γ. (1994), σελ 113επ.

<sup>77</sup> Βλ. οπ. Ιγγλεζάκης σελ. 156-157

<sup>78</sup> Βλ. αρ.535 ΑΚ.

<sup>79</sup> Βλ. 638, 620 και 574επ.ΑΚ



υποχρέωση, που αναλαμβάνεται από μέρος της κατασκευάστριας εταιρείας, και συνίσταται στη παραχώρηση χρήσης για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα<sup>80</sup>.

#### **1.4.2 Σύμβαση ανάπτυξης ατομικού λογισμικού**

Η σύμβαση ανάπτυξης ατομικού λογισμικού συνιστά μια αρρύθμιστη *sui generis* περίπτωση, που προστατεύεται, αφενός μεν από τις αρχές και τους κανόνες δικαίου του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, αφετέρου δε από τις διατάξεις του ΑΚ για τις συμβάσεις έργου<sup>81</sup>. Η σχετική συμφωνία πρέπει να καταρτίζεται, όπως σημειώθηκε και ανωτέρω εγγράφως<sup>82</sup> και να περιγράφει λεπτομερώς, τόσο το αντικείμενο της σύμβασης όσο και τις υποχρεώσεις των μερών, που σε κάθε περίπτωση δεν πρέπει να αντιτίθενται στα χρηστά ήθη και το νόμο<sup>83</sup>. Οι πληροφορίες που πρέπει να συνθέτουν το αναγκαίο περιεχόμενο της σύμβασης είναι οι εξής: α) η αναλυτική περιγραφή της λειτουργίας που πρέπει να είναι σε θέση να επιτελεί το υπό κατασκευή λογισμικό, β) ο χρόνος παράδοσης του γ) η αμοιβή του εργολάβου, δ) οι εξουσίες που αδειοδοτούνται ή εκχωρούνται και ο βαθμός έκτασης τους<sup>84</sup>.

Ειδικότερα, ο εργολήπτης υποχρεούται στην εμπρόθεσμη κατασκευή ενός κατάλληλου για την συμφωνηθείσα χρήση λογισμικού, που θα πρέπει να είναι επίσης ελεύθερο από

---

<sup>80</sup> ό. π. Μαρίνος, Λογισμικό ΙΙ, , σελ. 111-113.

<sup>81</sup> Βλ.681επΑΚ

<sup>82</sup> Ο έγγραφος τύπος είναι συστατικός κατά το αρ.14 ν.2121/1993, ωστόσο η σχετική ακυρότητα λογίζεται ως σχετική, με αποτέλεσμα να μπορεί να την επικαλεστεί μόνον ο δημιουργός του έργου. Βλ.αρ.14 ν.2121/93.

<sup>83</sup> Πχ. όταν η μόνη λειτουργία του υπό κατασκευή λογισμικού έγκειται στην κλοπή προσωπικών δεδομένων.

<sup>84</sup>Μούζουλας, Γ. (1989) *Η εφαρμογή διατάξεων του ειδικού ενοχικού στις συμβάσεις προγραμμάτων η/υ*, Αρμ, σελ.1166. Βλ. Επίσης ως προς το περιεχόμενο ΜΕφΑθ 5353/2018.

πραγματικά/νομικά ελαττώματα<sup>85</sup> - δεδομένης πάντοτε της ενδημικότητας των λαθών που συναντώνται στα προγράμματα η/υ<sup>86</sup> - και το οποίο θα διαθέτει όλες τις συνομολογημένες μεταξύ των μερών ιδιότητες<sup>87</sup>. Σε περίπτωση διαπίστωσης επουσιωδών ελαττωμάτων, δηλαδή μικρών δυσλειτουργιών και καθυστερήσεων (bugs), που δεν ματαιώνουν τις βασικές λειτουργίες του λογισμικού, ο εργοδότης δύναται να ζητήσει εντός εύλογης προθεσμίας την διόρθωση τους, ενώ μπορεί, αν η επικείμενη διόρθωση δεν προϋποθέτει δυσανάλογες δαπάνες, να αξιώσει επίσης την μείωση της αμοιβής του εργολάβου<sup>88</sup>. Mutatis mutandis, σε περιπτώσεις διαπίστωσης ουσιωδών ελαττωμάτων και εν γένει πλημμελών εκπληρώσεων, ο εργοδότης μπορεί να ζητήσει, είτε την διόρθωση του ελαττώματος, είτε τη μείωση της τιμής, είτε την αναστροφή της σύμβασης<sup>89</sup>. Σε περίπτωση μάλιστα που συντρέχει μια εκ των περιπτώσεων της ΑΚ543<sup>90</sup>, ο εργοδότης δύναται να αξιώσει οιαδήποτε

---

<sup>85</sup> Ο εργολάβος πρέπει να εγγυάται γραπτώς ότι το λογισμικό είναι προϊόν δικής του πνευματικής δημιουργίας ή σε περίπτωση που στηρίζεται σε προγράμματα τρίτων μερών πως κατέχει κάθε νόμιμη άδεια διασκευής τους. Κυπρούλη, Κ. «Σύμβαση Ανάπτυξης Λογισμικού» ως επιμέρους μελέτη του συγγράμματος «Δίκαιο Εμπορικών Συμβάσεων», Νομική Βιβλιοθήκη 2021, σελ.948

<sup>86</sup> Όπως υπογραμμίζει ο κ. Μαρίνος δεν υπάρχει το «άψογο πρόγραμμα», δηλαδή το πρόγραμμα που δεν έχει ούτε ένα επουσιώδες ελάττωμα. Βλ. οπ. Μαρίνος, *Λογισμικό Νομική προστασία και Συμβάσεις I*, σ.138.

<sup>87</sup> Αν για την εύρυθμη λειτουργία του λογισμικού απαιτείται κάποια ενημέρωση μετά την παράδοσή του, ο εργολάβος προγραμματιστής υποχρεούται σε αυτή, άλλως δύναται να γίνει λόγος για έλλειψη συνομολογηθείσας ιδιότητας. Βλ. Καραγιάννης, Β. (2002) *Συμβάσεις παροχής λογισμικού και Κανόνες Ανταγωνισμού*, Νομική Βιβλιοθήκη, σ.152. βλ. επίσης αρ.288ΑΚ σε σχέση με την αρχή προσήκουσας εκπλήρωσης. Βλ. οπ. Κυπρούλη σελ.951.

<sup>88</sup> Βλ.αρ.688ΑΚ.

<sup>89</sup> Βλ. αρ.688-690ΑΚ.

<sup>90</sup> βλ.αρ.543ΑΚ

αποζημίωση δεν καλύπτεται εκ της ασκήσεως των ανωτέρω δικαιωμάτων<sup>91</sup>. Βέβαια, αν δυσχεραίνονται η χρήση, ο σκοπός και εν γένει τα αποτελέσματα που επιδιώκει ο εργοδότης, οι ίδιες διατάξεις δύναται να τύχουν επίκλησης και επί επορευδών ελαττωμάτων.

Αξίζει να σημειωθεί πως, όσο το δυνατόν αναλυτικότερη είναι η περιγραφή των λειτουργιών του λογισμικού στην σύμβαση, τόσο περισσότερο διευκολύνεται ο χαρακτηρισμός των σχετικών ελαττωμάτων, ήτοι μια δυσχερής διαδικασία, που όπως αποδεικνύεται από την ελληνική νομολογία, συνεπικουρείται από τα διδάγματα κοινής πείρας και τις επιστημονικά τεκμηριωμένες προσεγγίσεις των πραγματογνωμόνων που ορίζει το δικαστήριο<sup>92</sup>. Με απώτερο σκοπό, λοιπόν, την αποφυγή ή έστω τον περιορισμό των πιθανών διενέξεων ανάμεσα στα μέρη, προτείνεται, όπως το προγράμματα η/υ τίθενται σε δοκιμαστική λειτουργία, πριν από την τελική έγκριση του εργοδότη. Τοιουτοτρόπως, το λογισμικό, όπως επίσης και τα απαραίτητα βάσει της αρχής του σκοπού της σύμβασης δικαιώματα θα ελέγχονται ενδελεχέστερα, πριν τον τελικό προσπορισμό τους στην οικονομική σφαίρα του εργοδότη<sup>93</sup>.

Δευτερευόντως, είναι ευρύτατα διαδεδομένη η πρακτική λόγω της φύσης και της εμπορικής αξίας του λογισμικού, να γίνεται μνεία περί της υποχρέωσης μη ανταγωνισμού που δέον να αναλαμβάνει ο εργολάβος, και η οποία απορρέει στο πλαίσιο της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, ιδίως όταν συμφωνείται αποκλειστική χρήση ή και μεταβίβαση του έργου. Σε πρακτικό επίπεδο, λοιπόν, ο εργολάβος οφείλει να απόσχει από την δυνατότητα να κατασκευάσει για κάποιον τρίτο ή ακόμα και να χρησιμοποιήσει ο ίδιος κάποιο λογισμικό παρεμφερούς λειτουργίας.

---

<sup>91</sup> Βλ. ΜΕφ.Θες. 2795/2017.

<sup>92</sup> Βλ. Καρδάρας, Αθ. (2016) σε ΑστΚ κατ'αρθ. Ερμ. Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, Π. Ν. Σάκκουλας, άρθρο 688-690, σελ.637.

<sup>93</sup> Αρ.687-689 ΑΚ

Πρέπει ακόμη να καταστεί σαφές ότι τον κίνδυνο μέχρι την τελική παράδοση του λογισμικού τον φέρει ο εργολάβος, ο οποίος υποχρεούται στην ολοκλήρωση της κατασκευής του προγράμματος η/υ, αν αυτό καταστραφεί, πριν την τελική του παράδοση<sup>94</sup> και πως σε περίπτωση διαρκούς κωλύματος του, εφαρμόζονται οι διατάξεις των αρ.335επ.ΑΚ. αναφορικά με την αδυναμία εκπλήρωσης<sup>95</sup>.

Απεναντίας, η μόνη υποχρέωση που βαρύνει τον εργοδότη κατά την κρατούσα άποψη συνίσταται στην πληρωμή του συμφωνημένου χρηματικού τιμήματος. Δέον να αναφερθεί, ότι όσον αφορά τα προγράμματα η/υ δεν εφαρμόζεται ο γενικός κανόνας της ποσοστιαίας αμοιβής, τουναντίον, συμφωνείται κάποιο κατ' αποκοπή ποσό, που μάλιστα μπορεί να αναπροσαρμοσθεί μελλοντικά σε περίπτωση που το λογισμικό αποδειχθεί επικερδές<sup>96</sup> <sup>97</sup>. Ακόμα, ως προς την συναγόμενη υποχρέωση του να παρέχει πρόσβαση στις απαραίτητες πληροφορίες (λχ. μέσω της αποκάλυψης βιομηχανικών και εμπορικών απορρήτων) και πιθανώς τεχνικής υποστήριξης, τονίζεται πως σε περίπτωση μη συνδρομής τους, ο εργολήπτης καθίσταται υπερέμμερος δανειστής κατ'αρ.349ΑΚ<sup>98</sup>.

Όσον αφορά το θεμελιώδες ζήτημα της εκχώρησης ή μη του πηγαίου κώδικα (σε περίπτωση απουσίας ειδικότερης συμφωνίας των μερών στην σύμβαση), ήτοι του "πυρήνα" του πνευματικού δικαιώματος του δημιουργού, που επιτρέπει την αντιγραφή, διασκευή, μελέτη, μετατροπή και αποσυμπίληση του λογισμικού, η απάντηση συνάγεται ερμηνευτικά και διαφέρει ανά περίπτωση. Πιο συγκεκριμένα, όταν ταυτόχρονα με την

---

<sup>94</sup> Βλ. αρ.698ΑΚ

<sup>95</sup> Βλ. αρ.335επ.ΑΚ

<sup>96</sup> Βλ. αρ 32 παρ. 2 ν.2121/1993, και ως προς την αναπροσαρμογή του ποσού βλ..388 ΑΚ και αρ.20 Οδ. 790/2019.

<sup>97</sup> Βλ. οπ. ΜΕφ.Θες 2795/2017 ΤΝΠ QUALEX, όπου τα μέρη είχαν συμφωνήσει πως ο τρόπος υπολογισμού του τιμήματος θα γίνει βάσει των πραγματοποιούμενων πωλήσεων.

<sup>98</sup> Βλ. Μαρίνος Μ.-Θ., Λογισμικό Νομική προστασία και Συμβάσεις Ι, σ.188. Εφαθ 6513/1985 ΝοΒ 1986, 226. Βλ. επίσης Καρδάρας Αθ., σε ΑσΚ κατ'αρθ. Ερμ. Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, άρθρο 681, αρ.44επ.

κύρια σύμβαση ανάπτυξης ατομικού λογισμικού συμφωνείται η ανάληψη της υπηρεσίας συντήρησης του λογισμικού, είθισται στην πράξη να μην εκχωρείται ο πηγαίος κώδικας<sup>99</sup>. Αντιθέτως, αυτός παραχωρείται, όταν ο εργολάβος δεν έχει αναλάβει τη συντήρηση αλλά έχει παραχωρήσει τη χρήση και την εξουσία προσαρμογής ή βελτίωσης αποκλειστικώς και οριστικώς<sup>100</sup>. Το λογισμικό, συνεπώς, πρέπει να μπορεί να υποστεί αλλαγές, επικαιροποιήσεις και προόδους για την διόρθωση σφαλμάτων που εμποδίζουν τη χρήση για την οποία προορίζεται. Συνάγεται, λοιπόν, ερμηνευτικά, πως στο πλαίσιο της εξουσίας προσαρμογής και βελτίωσης του λογισμικού, δίδεται και ο πηγαίος κώδικας.

Κατ' αναλογία, πρέπει να συμφωνείται εκ των προτέρων και ο περιορισμός των εξουσιών που απορρέουν από το έργο του εργολάβου<sup>101</sup>. Οι περιορισμοί του περιουσιακού δικαιώματος του δημιουργού ενός λογισμικού προβλέπονται εκ του νόμου κατά τη ρητή επιταγή του αρ.42 ν.2121/1993 που αποκλείει τις γενικές διατάξεις του 4<sup>ου</sup> κεφαλαίου του ίδιου νομοθετήματος<sup>102</sup>. Ειδικότερα, αν δεν έχει συμφωνηθεί διαφορετικά από τα μέρη, επιτρέπεται – άνευ αδείας του δημιουργού και χωρίς την πληρωμή κάποιας αμοιβής - η αναπαραγωγή, η μετάφραση, η προσαρμογή, η διασκευή ή οποιαδήποτε άλλη μετατροπή

---

<sup>99</sup> Στην σύμβαση παραχώρησης τυποποιημένου λογισμικού κατά κανόνα δεν παραχωρείται ο πηγαίος κώδικας. Βλ. οπ. Κυπρούλη σελ.947-8.

<sup>100</sup> Ερμηνευτικό κριτήριο συνιστά και το ποσό της αμοιβής. Βλ I Βενιέρης, Ν. Βερβεσός (2021) “*Δίκαιο Εμπορικών Συμβάσεων*”, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.948.

<sup>101</sup> Παπακωνσταντίνου, Ε. (2010) *Δίκαιο Πληροφορικής*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2η έκδοση, σελ.251.

<sup>102</sup> Βλ. αρ.42 ν.2121/1993. Βλ. ακόμα την υπόθεση ΔΕΕ C-433/20 *Austro-Mechana*, όπου το ΔΕΕ σε πρόσφατη απόφαση του επιβεβαίωσε ότι η εξαίρεση περί «ιδιωτικής αντιγραφής» εφαρμόζεται επίσης στην περίπτωση της αποθήκευσης στο υπολογιστικό νέφος (cloud) αντιγράφου προστατευόμενου έργου για ιδιωτική χρήση.

Διαθέσιμο σε: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2022-03/cp220050el.pdf> και στην ιστοσελίδα <https://intellectualpropertyplanet.wordpress.com> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 23/4/22.)

του προγράμματος η/υ, όταν και εφόσον θεωρούνται αναγκαίες για την κατά προορισμό χρήση του, συμπεριλαμβανομένης και της διόρθωσης σφαλμάτων, από το πρόσωπο που το απέκτησε νομίμως<sup>103</sup>. Στην υπ' αριθ.484/2017 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης, κρίθηκε πως ο νόμιμος χρήστης είχε κάθε δικαίωμα αναπαραγωγής του προγράμματος, αφού αυτό κρίθηκε απαραίτητο για να συνεχίσει να προσφέρει προσηκόντως τις υπηρεσίες του στους πελάτες του. Επισημαίνεται πως τα ανωτέρω δεν ισχύουν στις περιπτώσεις που η εγκατάσταση του πραγματοποιείται σε περισσότερους υπολογιστές ή σε κάποιο δίκτυο<sup>104</sup>.

Εν αντιθέσει, αναγκαστικού δικαίου θεωρείται η διάταξη του άρθρου 42 παρ.3 του ν.2121/1993 σύμφωνα με την οποία θεωρείται νόμιμη, χωρίς τη άδεια του δημιουργού και χωρίς πληρωμή αμοιβής, η παραγωγή ενός εφεδρικού αντιγράφου ασφαλείας στο μέτρο που αυτό κρίνεται απαραίτητο για την προσήκουσα χρήση του λογισμικού<sup>105</sup>. Υποστηρίζεται, ωστόσο, πως η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται, όταν το πρόγραμμα εγγράφεται σε υλικό φορέα (CD,DVD κλπ) που δεν θα οδηγήσει στην αλλοίωση του ή και σε σκληρό δίσκο. Αναγκαστικό κανόνα δικαίου συνιστά επίσης και μια ακόμα υποπερίπτωση του νόμου, η οποία επιτρέπει την παρακολούθηση, την μελέτη και τη δοκιμή της λειτουργίας του προγράμματος, προκειμένου να εντοπισθούν οι ιδέες και αρχές που αποτελούν τη βάση οποιουδήποτε στοιχείου του<sup>106</sup>. Επισημαίνεται πως οι προαναφερθείσες ενέργειες πρέπει να λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια σύννομης χρήσης του προγράμματος (πχ. αποθήκευση, φόρτωση).

Επιπλέον, πιθανή επαναμετάφραση ή αλλιώς αποσυμπίληση πρέπει να πραγματοποιείται αποκλειστικά και μόνον με απώτερο σκοπό την επίτευξη της αναγκαίας και πολυπόθητης

---

<sup>103</sup> Χρειάζεται όμως άδεια του δημιουργού για την αναπαραγωγή που είναι αναγκαία για την φόρτωση, την εμφάνιση στην οθόνη, την εκτέλεση, την μεταβίβαση ή την αποθήκευση του προγράμματος η/υ. Βλ. Αρ.42 παρ.2 ν.2121/1993.

<sup>104</sup> Βλ. Συνοδινού, Τ. (2009) σε επιμ. Κοτσίρη-Σταματούδη, "Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία, κατ' άρθ. Ερμηνεία", Εκδόσεις Σάκκουλα, αρ.43, σελ.759.

<sup>105</sup> Βλ.αρ.45 παρ.2 ν.2121/1993.

<sup>106</sup> Αντίθετες συμφωνίες είναι άκυρες. Βλ. Αρ.42 παρ.4 και αρ.45 παρ.2 ν.2121/1993

- στο πλαίσιο της 4<sup>ης</sup> βιομηχανικής επανάστασης – διαλειτουργικότητας (interoperability)<sup>107</sup>  
<sup>108</sup>. Αυτή επιτρέπεται, μόνο αν οι σχετικές πληροφορίες δεν μπορούν να εξαχθούν από άλλη πηγή ή με άλλα μέσα και δέον να περιορίζεται στα μέρη του αρχικού προγράμματος που κρίνονται απαραίτητα για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού<sup>109</sup>. Τέλος, το αρ.43 ν.2121/1993 απαγορεύει την ανακοίνωση των σχετικών πληροφοριών σε τρίτους, εκτός από τις περιπτώσεις όπου αυτό απαιτείται για τη διαλειτουργικότητα ενός ανεξάρτητα κατασκευασθέντος προγράμματος η/υ και φυσικά την απαγόρευση χρησιμοποίησης τους για την κατασκευή άλλου λογισμικού του οποίου η έκφραση είναι κατά βάση όμοια προς το αρχικό πρόγραμμα<sup>110</sup>.

Συμπερασματικά, οι ως άνω - δίχως άδεια και πληρωμή – εξουσίες, επιτρέπονται, αν δεν υπερβαίνουν το «τεστ 3 σταδίων», δηλαδή αν αφορούν εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις, αν δεν παρεμποδίζεται η κανονική εκμετάλλευση του λογισμικού και αν δεν βλάπτονται τα νόμιμα συμφέροντα του δημιουργού του έργου<sup>111</sup>. Ο κατασκευαστής, λοιπόν, ενδέχεται να μην έχει την εξουσία να αποκλείσει ορισμένες από τις προαναφερθείσες εξουσίες, ωστόσο μπορεί να αξιώσει τη δυνατότητα περιοδικών ελέγχων που θα πιστοποιούν ότι οι ενέργειες του αντισυμβαλλομένου του κινούνται εντός του νόμου και του πλαισίου της σύμβασης.

---

<sup>107</sup> Βλ. Απόφαση Davidson & Associates v Internet Gateway, US District Court (Blizard v. BnetD), όπου απεδείχθη πως η αποσυμπίληση έλαβε χώρα για να δημιουργηθεί μια εναλλακτική υπηρεσία (Ημ. Έκδοσης απόφασης: 30.9.2004)

<sup>108</sup> Η αποσυμπίληση έγκειται στην ενέργεια πράξεων αναπαραγωγής, μετάφρασης κλπ. του προγράμματος η/υ, έτσι ώστε να ληφθούν οι απαραίτητες πληροφορίες για τη διαλειτουργικότητα του λογισμικού με άλλα προγράμματα. Βλ.αρ.43 παρ.1 και 42 παρ.1 και 2 ν.2121/1993.

<sup>109</sup> Βλ. Μάνθος Α. (2015) «Πνευματική Ιδιοκτησία», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.360-362.

<sup>110</sup> Βλ. οπ. Γιαννόπουλος (2018) σελ. 132επ. βλ. επίσης αρ.43 ν.2121/93 και ΤρΕφΑθ 2695/2016.

<sup>111</sup> Βλ. οπ. Συνοδινού σελ.766.

Τέλος, σχετικά με το ζήτημα της λύσης της σύμβασης, που κατά την άποψη του γράφοντος πρέπει να ενσωματώνεται ξεχωριστά στη σύμβαση, αυτή δύναται να επέλθει με την υπαναχώρηση του εργοδότη σε περίπτωση: α) υπαίτιας υπερημερίας του εργολάβου β) ύπαρξης ουσιωδών ελαττωμάτων γ) ανυπαρξίας συνολοποιημένων ιδιοτήτων και δ) υπέρβασης του προϋπολογισμού<sup>112</sup>. Ακόμα, επέρχεται στη περίπτωση της παρέλευσης της συμφωνηθείσας χρονικής διάρκειας, θανάτου του εργολάβου αλλά και καταγγελίας, δίχως μάλιστα να απαιτείται να συντρέχει κάποιος σπουδαίος λόγος<sup>113</sup>. Αν ο εργοδότης, καθότι μόνον αυτός έχει το σχετικό δικαίωμα, προβεί σε καταγγελία χωρίς να συντρέχει σπουδαίος λόγος, η συμφωνημένη αμοιβή πρέπει να δοθεί κανονικά στον εργολάβο, αφαιρουμένων των δαπανών που ενδεχομένως εξοικονομήθηκαν από τη ματαίωση της σύμβασης, καθώς και οιασδήποτε άλλης ωφέλειας αποκόμισε ο εργολάβος στο πλαίσιο άλλης εργασία του ή ωφέλειας παρέλειψε με δόλο να καρπωθεί. Τέλος, ως προς την ερμηνευτικά συναγόμενη από το αρ.700ΑΚ υποχρέωση παράδοσης ενός προγράμματος που βρίσκεται σε ημιτελή μορφή υπογραμμίζεται πως αυτή προσκρούει, τόσο στο περιουσιακό, όσο και στο ηθικό δικαίωμα του κατασκευαστή<sup>114</sup>.

#### **1.4.3 Σύμβαση Συντήρησης Λογισμικού**

Αξίζει να γίνει μια σύντομη αναφορά στη σύμβαση συντήρησης λογισμικού, που αποσκοπεί στη διατήρηση της ομαλής λειτουργίας του προγράμματος, διασφαλίζοντας την άρση των πιθανών ελαττωμάτων του, την παραμετροποίηση της δομής του και την υποστήριξη της ροής κατά τη λειτουργία του. Ειδικότερα, το είδος της παροχής που επιθυμεί ο πελάτης καθορίζει την ένταξη της σύμβασης συντήρησης λογισμικού σε κάποιο συμβατικό μοντέλο. Υποστηρίζεται πως, όταν η συμφωνία μεταξύ των μερών αποσκοπεί σε συγκεκριμένο αποτέλεσμα που θα προκύψει στο πλαίσιο των παρεχόμενων υπηρεσιών, εφαρμόζονται οι διατάξεις περί σύμβασης έργου<sup>115</sup>, ενώ, αν τα μέρη αποτείνουν σε

---

<sup>112</sup> Βλ.αρ.686, 689, 697ΑΚ αντίστοιχα.

<sup>113</sup> Βλ.αρ.700ΑΚ

<sup>114</sup> βλ. οπ. Κυπρούλη και αρ.700ΑΚ

<sup>115</sup> Βλ. αρ.681 ΑΚ



προγραμματισμένες εργασίες παροχής υπηρεσιών υποστήριξης, εφαρμόζονται οι διατάξεις περί σύμβασης εργασίας<sup>116 117</sup>.

### 1.5 Συμβάσεις λογισμικού και Οδηγία 2019/770

Με δεδομένο ότι το λογισμικό λογίζεται ως ένα από τα αγαθά που πρωταγωνιστούν στο πλαίσιο της ψηφιακής ενιαίας αγοράς της Ένωσης, επιβεβλημένη κρίνεται η αναφορά στην επίδραση της Οδηγίας 2019/770 («Η Οδηγία») που αποπειράται να εναρμονίσει σε μέγιστο βαθμό ορισμένες από τις πτυχές των συμβάσεων προμήθειας ψηφιακού περιεχομένου και υπηρεσιών<sup>118 119</sup>.

Το νομοθέτημα αυτό «εγκαινιάζει» μια νέα εποχή ως προς τη ρυθμιστική παρέμβαση του νομοθέτη έναντι της τεχνολογικής, οικονομικής και κοινωνικής αλματώδους εξέλιξης<sup>120</sup>.

---

<sup>116</sup> Βλ. αρ.648επ. ΑΚ

<sup>117</sup> Βλ. οπ Ιγγλεζάκης, Ι. (2018) σελ. 159-160.

<sup>118</sup> Βλ. αρ. 4 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/770 Του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και Του Συμβουλίου της 20ής Μαΐου 2019, σχετικά με ορισμένες πτυχές που αφορούν τις συμβάσεις για την προμήθεια ψηφιακού περιεχομένου και ψηφιακών υπηρεσιών.

Διαθέσιμη σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0770> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 23/2/22.)

<sup>119</sup> Η πρωτοβουλία για την έκδοση της Οδηγίας 2019/770 ακολούθησε την απόρριψη της πρότασης Κανονισμού για ένα Ενιαίο Ενωσιακό Δίκαιο της Πώλησης. Βλ. Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law, 11 October 2011 COM (2011) 635 final. Βλ. σχετ. J.P. Penades/ L.M. Martinez Velencoso (eds.), *European Perspectives on the Common European Law studies in European Economic Law and Regulation* 4, DOI: 10.1007/978-3-319-10497-3-1)

<sup>120</sup> Βλ. Γιοβαννόπουλος, Ρ. (2020) «Σημεία τομής της νέας Οδηγίας (ΕΕ) 2019/770 για τις συμβάσεις προμήθειας ψηφιακού περιεχομένου και ψηφιακών υπηρεσιών με το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας.» από το σύγγραμμα «Ψηφιακές Συμβάσεις» του Εργαστηρίου Μελέτης για τη Διαφάνεια, τη Διαφθορά και το Οικονομικό Έγκλημα, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ.35.

Μολονότι δεν εκτείνεται σε ολόκληρο το φάσμα των συμβάσεων λογισμικού αλλά μόνο σε όσες συμβάσεις συνάπτονται μεταξύ εμπόρων και καταναλωτών (Business to Consumers – B2C)<sup>121</sup>, συμβάλλει αδιαμφισβήτητα στην ομαλέστερη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, αποσκοπώντας, τόσο στην ενδυνάμωση του υπερεθνικού επιγραμμικού εμπορίου, όσο και στην αύξηση της εμπιστοσύνης του καταναλωτή<sup>122</sup>. Ειδικότερα, με την ενσωμάτωση της θα επωφεληθούν, τόσο οι καταναλωτές, όσο και οι επιχειρήσεις, καθότι τα μεν δικαιώματα των πρώτων θα προβλεφθούν με ακρίβεια και θα αναβαθμιστούν, τα δε οικονομικά οφέλη των δεύτερων θα εκτιμηθούν μακροπρόθεσμα με γνώμονα ότι η προσδωκόμενη ασφάλεια θα περιορίσει σημαντικά ορισμένες από τις δαπάνες στις οποίες προέβαιναν λόγω των ποικιλόμορφων νομικών συστημάτων των κρατών μελών οι επιχειρήσεις<sup>123</sup>.

Η Οδηγία ορίζει τους κανόνες γύρω από τις συμβάσεις προμήθειας ψηφιακού περιεχομένου (πχ. τα προγράμματα η/υ) και υπηρεσιών (πχ. τις υπηρεσίες υπολογιστικού νέφους)<sup>124</sup> αναφορικά με την συμμόρφωση τους με την σύμβαση και τους διαθέσιμους τρόπους επανόρθωσης σε περίπτωση μη συμμόρφωσης ή αδυναμίας προμήθειας. Τοιουτοτρόπως, εισάγεται σαν «δούρειος ίππος» εντός των τειχών του ιδιωτικού δικαίου των κρατών μελών, και πιο συγκεκριμένα του ενοχικού δικαίου, ένα σύγχρονο μα συνάμα

---

<sup>121</sup> Απαραίτητη προϋπόθεση συνιστά η καταβολή τιμήματος. Βλ. αρ.1 και 3 Οδ. 2019/770.

<sup>122</sup> Βλ. Giliker, P. *Regulating Contracts for the Supply of Digital Content: The EU and UK Response*, σε: T.-E Synodinou et al. (eds), (2017) *EU Internet Law, Regulation and Enforcement*,σελ 101 επ. Βλ. Επίσης αρ.114 ΣΛΕΕ.

<sup>123</sup> Βλ. αιτιολογική σκέψη αρ. 4-9 της Οδηγίας 2019/770.

<sup>124</sup> Βλ. αρ. 2 παρ. 1 και 2 παρ.2α της Οδηγίας 2019/770. Βλ. επίσης Αιτιολογική Σκέψη 19: “ Η παρούσα οδηγία θα πρέπει να αντιμετωπίζει προβλήματα που αφορούν διάφορες κατηγορίες ψηφιακού περιεχομένου... καλύπτει μεταξύ άλλων προγράμματα υπολογιστών ... και επίσης ψηφιακές υπηρεσίες που επιτρέπουν τη δημιουργία, την επεξεργασία, την προσπέλαση ή την αποθήκευση δεδομένων σε ψηφιακή μορφή συμπεριλαμβανομένου λογισμικού ως υπηρεσίας... και άλλες υπηρεσίες... που παρέχονται σε περιβάλλον υπολογιστικού νέφους” βλ. Επίσης συμπληρωματικά την Αιτ. Σκ. 14 της Οδ.2019/771.

απλουστευμένο θεσμικό εργαλείο, που βασιζόμενο στο δίκαιο των συμβάσεων, θα εκσυγχρονίσει τις συναλλακτικές πρακτικές στο πλαίσιο της σύγχρονης ψηφιακής οικονομίας.

Το ρυθμιστικό πλαίσιο της Οδηγίας, καταλαμβάνει, τόσο το τυποποιημένο λογισμικό, όσο και το εξατομικευμένο, ενώ δεν εμπίπτει σε αυτό το λογισμικό ανοιχτού κώδικα, όταν ο καταναλωτής δεν καταβάλλει τίμημα και τα προσωπικά δεδομένα τα οποία εισφέρει υποβάλλονται σε επεξεργασία από τον έμπορο για την βελτίωση της ασφάλειας, της συμβατότητας και της διαλειτουργικότητας του λογισμικού<sup>125</sup>.

Η νεωτερικότητα της Οδηγίας έγκειται στη δυνατότητα υποκατάστασης του συμβατικού τιμήματος με τα προσωπικά δεδομένα του καταναλωτή<sup>126</sup> <sup>127</sup>. Ειδικότερα, η «αναπόδραστη ανάγκη των συναλλαγών» δημιούργησε ένα νέο μοντέλο, όπου τα προσωπικά δεδομένα μετατρέπονται σε «νόμισμα» πληρωμής. Αυτά μπορούν να παρέχονται, είτε κατά τον χρόνο κατάρτισης της σύμβασης, είτε αργότερα, όταν λχ. ο καταναλωτής συγκατατίθεται, έτσι ώστε ο έμπορος να έχει τη δυνατότητα επεξεργασίας των δεδομένων που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της χρήσης του ψηφιακού περιεχομένου ή της ψηφιακής υπηρεσίας από μέρους του καταναλωτή. Ο ΓΚΠΔ προσπαθεί να εξασφαλίσει πως η συγκατάθεση του

---

<sup>125</sup> Prasiou, T. - Merdi, The Proposed Bew Digital Single Market Contract Law Directives: A new start for Digital European Contract Law?, σε: T. Synodinou et al (eds), σπ.125επ.

<sup>126</sup> Από το 2014, η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, νυν ΕΣΠΔ, στη «Γνώμη 06/2014 αναφορικά με την έννοια των εννόμων συμφερόντων των υπευθύνων επεξεργασίας, είχε αναγνωρίσει πως τα σύγχρονα επιχειρηματικά μοντέλα διαδικτυακού περιεχομένου βασίζονται στην επεξεργασία και αξιοποίηση δεδομένων και μεταδεδομένων. Βλ. Γνώμη 06/2014 σελ. 58 και αρ. 7 της Οδ. 95/46/EK» Βλ. επίσης αρ. 3 παρ.1 εδ. β' της Οδ.2019/770..

<sup>127</sup> Μπορεί η πρόσβαση σε «υπηρεσίες ψηφιακού περιεχομένου» να φαίνεται πως είναι «δωρεάν», εντούτοις η παρακολούθηση των χρηστών μέσω της χρήσης ειδικού λογισμικού αποκαλύπτει πληροφορίες που δύναται να αξιοποιηθούν για εμπορικούς/ διαφημιστικούς σκοπούς. Καρκατζούνης, Β. & Μήτρου Λίλιαν, Μ. «Online διαφήμιση και προστασία προσωπικών δεδομένων», σε ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ) - 1/2020, σ. 5-16.

υποκειμένου των δεδομένων (ως προς την επεξεργασία) δεν μπορεί να καταστεί άμεσα ή έμμεσα ως αντιπαροχή της σύμβασης, εντούτοις ο ενωσιακός νομοθέτης «δείχνει» έναν άλλο δρόμο, αφουγκραζόμενος ότι τέτοιου είδους επιχειρηματικά μοντέλα χρησιμοποιούνται ήδη ποικιλοτρόπως σε σημαντικό μέρος της αγοράς<sup>128</sup>.

Παρά την αντίθετη άποψη του ενωσιακού νομοθέτη, ο ανωτέρω τρόπος πληρωμής ενδέχεται να δημιουργήσει πλείστα όσα ερμηνευτικά ζητήματα<sup>129</sup>. Είναι ελεύθερη και συνακόλουθα νόμιμη η συγκατάθεση του υποκειμένου; Ως νόμιμη βάση της επεξεργασίας θεωρείται αυτή (η συγκατάθεση) ή η εκτέλεση της σύμβασης κατά το άρθρο 6 παρ.1β ΓΚΠΔ; Αν ο χρήστης προβεί σε ανάκληση της συγκατάθεσής του, μπορεί ο υπεύθυνος επεξεργασίας να συνεχίσει να επεξεργάζεται τα δεδομένα, επικαλούμενος άλλη νομική βάση; Σε αντίστοιχη περίπτωση ανάκλησης της συγκατάθεσης μπορεί να γίνει λόγος για υπαίτια παραβίαση της σύμβασης από μέρος του καταναλωτή; Τέλος, θα μπορούσε ένα περιστατικό να θεωρείται νόμιμο σε ένα υποσύστημα προστασίας, και παράνομο σε ένα άλλο<sup>130</sup>;

Ως προς τις υπόλοιπες ρυθμίσεις που εισάγει η Οδηγία, αξίζει να γίνει αναφορά στην υποχρέωση προμήθειας του ψηφιακού περιεχομένου χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση

---

<sup>128</sup> Στόχος του αρ. 7 παρ. 4 ΓΚΠΔ είναι να διασφαλίσει ότι ο σκοπός της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν συγκαλύπτεται, ούτε συνδυάζεται με τη σύναψη σύμβασης ή την παροχή υπηρεσίας για την οποία τα εν λόγω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι αναγκαία. Βλ. Ευάγγελος Ι. Μαργαρίτης, Πληρωμή με προσωπικά δεδομένα: Ένα νέο «νόμισμα» ή μια εκτός συστήματος – απορρύθμιση; Lawyer, The Business Magazine, Νο Διαθέσιμο σε: <https://lawyermagazine.gr/plhrwmh-me-proswpika-dedomena/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 10/2/22)

<sup>129</sup> Ιγγλεζάκης, Ι. (2020) «Το ενωσιακό πλαίσιο για τις ψηφιακές συμβάσεις – Οι Οδηγίες (ΕΕ) 2019/770 και 2019/771» από το σύγγραμμα «Ψηφιακές Συμβάσεις» του Εργαστηρίου Μελέτης για τη Διαφάνεια, τη Διαφθορά και το Οικονομικό Έγκλημα, Νομική Βιβλιοθήκη,σελ.10.

<sup>130</sup> Βλ. οπ. Μαργαρίτης

μετά την υπογραφή της σύμβασης<sup>131</sup> και στην υποχρέωση διαρκούς συμμόρφωσης, αφενός μεν με τους συμβατικούς όρους, συμπεριλαμβανομένων των ΓΟΣ που θέτει ο έμπορος (υποκειμενικές απαιτήσεις)<sup>132</sup>, αφετέρου δε με τις αντικειμενικές απαιτήσεις συμμόρφωσης του άρθρου 8 της Οδηγίας<sup>133</sup>. Ειδικότερα, στην παροχή οδηγιών και στην επικαιροποίηση του προγράμματος η/υ μέσω της εγκατάστασης των απαραίτητων ενημερώσεων ασφαλείας<sup>134</sup>. Πρέπει να σημειωθεί πως αν τα μέρη δεν έλθουν σε άλλη συμφωνία, το λογισμικό παρέχεται στην πιο πρόσφατη έκδοση που είναι διαθέσιμη κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης<sup>135</sup>. Ακόμα, ο έμπορος δεν φέρει καμία ευθύνη αναφορικά με την πρόοδο της συμμόρφωσης, αν ο καταναλωτής δεν εγκατέστησε τις ενημερώσεις σε εύλογο χρονικό διάστημα ή αν προηγήθηκε την ημέρα της σύναψης της συμφωνίας ειδική ενημέρωση και συνακόλουθα αποδοχή του καταναλωτή σχετικά με τυχόν παρεκκλίσεις από τις αντικειμενικές απαιτήσεις που προβλέπονται στην Οδηγία<sup>136</sup>.

Όσον αφορά την ευθύνη του εμπόρου σχετικά με τη μη προμήθεια ψηφιακού περιεχομένου ή ψηφιακής υπηρεσίας, αυτή περιορίζεται χρονικά βάσει των ποικίλων εθνικών νομοθετικών προβλέψεων και δεν μπορεί να είναι μικρότερη των δύο ετών<sup>137</sup>. Εξ'

---

<sup>131</sup> Βλ. αρ.5 Οδ. 2019/770. Τεκμήριο συμμόρφωσης προβλέπεται όταν το ψηφιακό περιεχόμενο καθίσταται διαθέσιμο ή προσβάσιμο από τον καταναλωτή ή από τη φυσική και εικονική εγκατάσταση που έχει επιλέξει για τον σκοπό αυτό.

<sup>132</sup> Βλ. αρ.7 Οδ. 2019/770.

<sup>133</sup> Βλ. αρ. 8 Οδ. 2019/770. Κατά την έννοια του αρ.8, η έλλειψη αντικειμενικών απαιτήσεων συμμόρφωσης αφορά τους σκοπούς, τις ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά επιδόσεων του ψηφιακού περιεχομένου, ιδίως σε σχέση με την λειτουργικότητα, τη συμβατότητα και προσβασιμότητα. Βλ. επίσης αρ.2 Οδ.1999/44/EK που ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με την ΑΚ535.

<sup>134</sup> Βλ. τις προϋποθέσεις του αρ.8 παρ.3 Οδ. 2019/770

<sup>135</sup> Βλ. αρ.8 παρ.6 Οδ.2019/770

<sup>136</sup> Βλ. αρ.8 παρ. 1-3,5 Οδ.2019/770

<sup>137</sup> Βλ.αρ.11 παρ.1 και 2 Οδ.2019/770

αντιδιαστολής, όταν γίνεται λόγος για συνεχή παροχή, ο έμπορος ευθύνεται καθ' όλη την διάρκεια της συμβατικής περιόδου<sup>138</sup>. Αν ο τελευταίος αποδείξει ότι το ψηφιακό περιβάλλον του καταναλωτή δεν είναι συμβατό με τις τεχνικές απαιτήσεις του ψηφιακού περιεχομένου ή πως τον είχε ενημερώσει ενδελεχώς αναφορικά με αυτές τις απαιτήσεις, πριν τη σύναψη της σύμβασης, δε φέρει ευθύνη<sup>139</sup>.

Ως προς τα μέσα επανόρθωσης σε περίπτωση αδυναμίας, η «αυτούσια εκπλήρωση» από μέρους του εμπόρου συνιστά τον βασικό κανόνα. Αν ο τελευταίος κωλυσιεργήσει ωστόσο αδικαιολόγητα ή δεν τηρήσει τα συμφωνηθέντα, προκειμένου να παρασχεθεί το ψηφιακό περιεχόμενο, ο καταναλωτής δύναται να προχωρήσει σε καταγγελία της σύμβασης. Γίνεται, συνεπώς, αντιληπτό πως οι επιχειρήσεις πρέπει να προσαρμόσουν τους συμβατικούς όρους που χρησιμοποιούν στις συναλλαγές τους, καθότι τυχόν ανυπαρξία συμφωνίας προθεσμίας δύναται να προκαλέσει αρκετούς νομικούς και συνεπακόλουθα οικονομικούς τριγμούς. Επιπλέον, ο καταναλωτής έχει τη δυνατότητα «άμεσης υπαναχώρησης» σε περίπτωση που ο επιχειρηματίας δηλώσει πως δεν επιθυμεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του ή αν έχει συμφωνηθεί κάτι σχετικό μεταξύ των μερών<sup>140</sup>. Ακόμα, (ο καταναλωτής) διαθέτει το δικαίωμα μεταγενέστερης εκπλήρωσης της παροχής<sup>141</sup>. Η βασική διαφοροποίηση εν συγκρίσει με το εν ισχύ νομοθετικό πλαίσιο έγκειται στο γεγονός ότι η επιχείρηση δύναται πλέον να αποφασίσει από μόνη της με ποιον τρόπο θα εκπληρώσει την παροχή. Εν προκειμένω, εφαρμόζεται η «αρχή της αναλογικότητας» σε σχέση με το είδος και την αξία της παροχής, κάτι που διαφαίνεται από τη δυνατότητα μείωσης<sup>142</sup> του τιμήματος ή καταγγελίας<sup>143</sup> στις περιπτώσεις που: α) η

---

<sup>138</sup> Το βάρος απόδειξης το φέρει ο έμπορος. Βλ. αρ. 11 Οδ. 2019/770

<sup>139</sup> Βλ. αρ. 12 Οδ. 2019/770

<sup>140</sup> Βλ. αρ. 13 επ. Οδ. 2019/770

<sup>141</sup> Βλ.αρ. 14 Οδ.2019/770

<sup>142</sup> Η μείωση του τιμήματος πρέπει να είναι ανάλογη με τη μείωση της αξίας του ψηφιακού περιεχομένου ή της ψηφιακής υπηρεσίας που παρασχέθηκε στον καταναλωτή σε σχέση με την αξία που θα είχε το εν λόγω ψηφιακό περιεχόμενο ή η εν λόγω ψηφιακή υπηρεσία εάν

αποκατάσταση της συμμόρφωσης είναι αδύνατη ή δυσανάλογη, β) ο έμπορος δεν την έχει αποκαταστήσει εντός εύλογου διαστήματος από τη στιγμή που έλαβε χώρα η σχετική ενημέρωση, δωρεάν και χωρίς σημαντική ενόχληση του καταναλωτή, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση του ψηφιακού περιεχομένου και τον σκοπό για τον οποίον ο καταναλωτής το ζήτησε γ) παρουσιάζεται έλλειψη συμμόρφωσης του ψηφιακού περιεχομένου παρά την προσπάθεια του εμπόρου να την αποκαταστήσει δ) η έλλειψη συμμόρφωσης είναι τόσο σοβαρή ώστε να δικαιολογεί την άμεση μείωση του τιμήματος ή καταγγελία της σύμβασης ε) ο έμπορος έχει δηλώσει, ή είναι σαφές από τις περιστάσεις, ότι δεν θα αποκαταστήσει τη συμμόρφωση του ψηφιακού περιεχομένου ή της ψηφιακής υπηρεσίας εντός εύλογου χρονικού διαστήματος ή χωρίς σημαντική ενόχληση του καταναλωτή<sup>144</sup>.

Ειδικότερα, σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης, ο έμπορος υποχρεούται να επιστρέψει το σύνολο των ποσών που έχουν καταβληθεί ή αναλογικά το μέρος του ποσού που αντιστοιχεί στο διάστημα που το λογισμικό δε τελούσε σε συμμόρφωση<sup>145</sup>. Αντίστοιχα, ο καταναλωτής οφείλει να απέχει από τυχόν χρήση του λογισμικού και διάθεσή του σε τρίτους. Ακόμη, σε περίπτωση που το λογισμικό ήταν ενσωματωμένο σε κάποιο μέσο, αυτό πρέπει να επιστραφεί αυτούσιο και χωρίς καθυστέρηση<sup>146</sup>. Πρέπει να επισημανθεί πως

---

τελούσε σε συμμόρφωση. Η μείωση του τιμήματος εφαρμόζεται για το διάστημα κατά το οποίο το ψηφιακό περιεχόμενο ή η ψηφιακή υπηρεσία δεν τελούσε σε συμμόρφωση. Βλ. αρ.14 παρ. 5 Οδ.2019/770.

<sup>143</sup> Ο νομοθέτης, αντιλαμβανόμενος πως δεν υπάρχει λογισμικό δίχως σφάλματα, δίδει στον καταναλωτή το δικαίωμα να καταγγείλει τη σύμβαση μόνο αν η έλλειψη συμμόρφωσης δεν είναι επουσιώδης, δηλαδή αν το προϊόν έχει ελαττώματα που δυσχεραίνουν ή καθιστούν αδύνατη τη λειτουργία του. Βλ.αρ.14 παρ.6 Οδ.2019/770

<sup>144</sup> Βλ. αρ.14 παρ.4 Οδ. 2019/770.

<sup>145</sup> Βλ. αρ. 16 Οδ.2019/770

<sup>146</sup> Βλ. αρ. 17 Οδ.2019/770

αποκλείεται η λήξη της σύμβασης, εάν έχουν καταβληθεί χρήματα και η απόκλιση θεωρείται μικρής σημασίας<sup>147</sup>.

Ακόμα, αξίζει να σημειωθεί πως οι επιχειρήσεις διαθέτουν το δικαίωμα μονομερούς τροποποίησης του αντικειμένου της παροχής κατά την διάρκεια της σύμβασης, υπό τον μανδύα της διατήρησης της συμμόρφωσης του ψηφιακού περιεχομένου. Μολαταύτα, για να ασκηθεί αυτή η αξίωση, πρέπει να πληρούνται τρεις προϋποθέσεις: α) η σύμβαση πρέπει να επιτρέπει και να παρέχει βάσιμους λόγους για να λάβει χώρα μια τέτοια τροποποίηση β) η τροποποίηση δεν πρέπει να επιφέρει πρόσθετο κόστος για τον καταναλωτή γ) ο τελευταίος πρέπει να ενημερώνεται με απόλυτα σαφή και κατανοητό τρόπο σχετικά με την επικείμενη τροποποίηση. Κατά την άποψη του γράφοντος, ζητήματα ερμηνείας που άπτονται της σπουδαιότητας του λόγου ο οποίος οδήγησε τον επιχειρηματία σε τούτη την ενέργεια θα απασχολήσουν σε σημαντικό βαθμό στο άμεσο μέλλον τη κοινοτική και συνακόλουθα την εθνική νομολογία. Ως παραδείγματα αντικειμενικά «έγκυρων» λόγων είναι δυνατόν να αναφερθούν ο αυξημένος αριθμός των χρηστών ή ένα νέο τεχνικό περιβάλλον<sup>148</sup>.

Τέλος, σε περίπτωση που η τροποποίηση επηρεάσει αρνητικά την πρόσβασή του καταναλωτή στο ψηφιακό περιεχόμενο, ο τελευταίος δικαιούται να καταγγείλει τη σύμβαση χωρίς επιβάρυνση, εντός τριάντα (30) ημερών μετά την παραλαβή των πληροφοριών ή από τη χρονική στιγμή κατά την οποία το ψηφιακό περιεχόμενο ή η ψηφιακή υπηρεσία τροποποιείται από τον έμπορο, ανάλογα με το ποια ημερομηνία είναι μεταγενέστερη<sup>149</sup>. Πέραν της υποχρέωσης ενημέρωσης σχετικά με τη δυνατότητα καταγγελίας λόγω τροποποίησης, ο επιχειρηματίας πρέπει να καταστήσει σαφές στον καταναλωτή πως έχει τη δυνατότητα να συνεχίσει να χρησιμοποιεί το ψηφιακό περιεχόμενο στην υπάρχουσα έκδοση του. Σε περίπτωση που (ο επιχειρηματίας) δεν

---

<sup>147</sup> Βλ.αρ.14 παρ.5 Οδ.2019/770: «Το βάρος της απόδειξης ότι η έλλειψη συμμόρφωσης είναι επουσιώδης φέρει ο έμπορος».

<sup>148</sup> Βλ. Αιτιολογική σκέψη 75 Οδ.2019/770

<sup>149</sup> Βλ. Αρ.19 παρ.2 Οδ.2019/770



παράσχει τις ανωτέρω πληροφορίες, δε νοείται δυνατότητα τροποποίησης του συμβατικού αντικειμένου από μέρους του.

Όσον αφορά την σχέση της Οδηγίας με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, εκτός του διπόλου έμπορος – καταναλωτής, στο οποίο ως επι το πλείστον αναφέρεται, πρέπει να γίνει λόγος για τον δικαιούχο των πνευματικών δικαιωμάτων. Το πρόσωπο αυτό μπορεί να είναι ο ίδιος ο έμπορος, μολαταύτα συνήθως δεν είναι<sup>150</sup>. Η Οδηγία δεν ρυθμίζει, ούτε θέτει περιορισμούς στα σχετικά δικαιώματα, αλλά διαλαμβάνει επιφυλάξεις υπέρ της ενωσιακής και εθνικής νομοθεσίας περί πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων<sup>151</sup>. Η σύμβαση ανάμεσα στον έμπορο και τον καταναλωτή παραμένει *inter alios acta*<sup>152</sup>, ωστόσο αυτό δεν επηρεάζει τα δικαιώματα και τις αξιώσεις άρσης, παράλειψης και υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις αποζημίωσης του δικαιούχου. Αξια ιδιαίτερης μνείας είναι η διάταξη του άρθρου 10 της Οδηγίας βάσει της οποίας ο νομοθέτης μετακυλεί στον έμπορο το βάρος παροχής ψηφιακού περιεχομένου ελεύθερο από περιορισμούς δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας<sup>153</sup>. Διαφορετικά, όταν δηλαδή το περιεχόμενο βαρύνεται με δικαιώματα, συντρέχει περίπτωση ύπαρξης νομικού ελαττώματος, κάτι που συνακόλουθα επιφέρει την έλλειψη συμμόρφωσης, που με τη σειρά της «εξοπλίζει» τον καταναλωτή με τα δικαιώματα του άρθρου 14, αν το εκάστοτε εθνικό πλαίσιο δεν επιφέρει την ακυρότητα ή ακυρωσία της υπό ανάλυση σύμβασης.

---

<sup>150</sup> Βλ. αρ.3 παρ.9 , αρ.10 Οδ.2019/770 και αιτ. Σκ. 20,36,54 αναφορικά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που δύνανται να ανήκουν σε 3<sup>α</sup> μέρη.

<sup>151</sup> Συμπεριλαμβανομένης της Οδηγίας 2001/29/EK.

<sup>152</sup> Schmidt-Kessel, Neues aus Brussel, GPR (2016), 54 ,60, Spindler, Vertage uber digitale Inhalite: Anwendungsbereich und Ansätze: Vorschlag der EU (2016)- Kommission zu einer Richtlinie uber Verträge zur Bereitsellung digitaler Inhalite, MMR, 147-149.

<sup>153</sup> Στην πράξη, ιδίως για τα προγράμματα η/υ, χρησιμοποιείται ο μηχανισμός της «άδειας τελικού χρήστη», ήτοι της άδειας που παρέχεται από τον δικαιούχο στον τελικό χρήστη-καταναλωτή ανεξαρτήτως του εμπόρου που μεταβιβάζει στον καταναλωτή τον υλικό φορέα. Βλ. οπ. Γιοβαννόπουλος σελ.42.

Οι κυρώσεις του άρθρου 14, ωστόσο, είναι αβέβαιο, αν θα οδηγήσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα, αφού η αποκατάσταση της πολυπόθητης συμμόρφωσης δεν είναι δυνατή χωρίς την σύμπραξη του δικαιούχου. Συνεπώς, ο καταναλωτής περιορίζεται, κατόπιν καταγγελίας της σύμβασης, στην επιστροφή της παροχής απαλλαγμένης από κάθε συναφή υποχρέωση ή στην αξίωση αναλογικής μείωσης του τιμήματος<sup>154</sup>. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι η διακήρυξη της Οδηγίας 2019/770 αναφορικά με το ότι «το ενωσιακό κεκτημένο στο πεδίο της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν θα θιγεί», κρίνεται ως κατάφωρα οπτιμιστική, δεδομένου ότι τα προβλήματα που εγείρονται αναφορικά με τα όρια της εξουσίας των δικαιούχων των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας είναι αρκετά περισσότερα και θα αναδειχθούν στην πράξη. Ενδεικτικά, αναφέρεται η ύπαρξη περιορισμών σε περίπτωση περαιτέρω μεταβίβασης του ψηφιακού περιεχομένου ή σε παραχώρηση πρόσβασης του σε τρίτους<sup>155</sup>.

Εν κατακλείδι, η ενσωμάτωση της Οδηγίας 770/2019 θα ενισχύσει αναντίρρητα τη θέση των καταναλωτών, ωστόσο θα οδηγήσει ταυτόχρονα στην μετακύληση του κόστους εγγύησης και ενημέρωσης (μέσω της τιμής της αγοράς του λογισμικού) στους χρήστες. Η πρόκληση για τις εταιρείες κατασκευής λογισμικού, έτσι ώστε να μην παρατηρηθεί αύξηση στις καταθέσεις αγωγών, η εκδίκαση των οποίων θα είναι δαπανηρή και χρονοβόρα, έγκειται στην συμβατική συμμόρφωση τους, ήτοι στην αναπροσαρμογή των ΓΟΣ και των

---

<sup>154</sup> Βλ. αρ.14 παρ.1 και αρ.15-18 Οδ. 2019/770.

<sup>155</sup> Κατ' αναλογία Βλ. Την απόφαση ΔΕΕ, C-128/11, UsedSoft GmbH κατά Oracle International Corp της 3ης Ιουλίου 2012. Οι δικαστές έκριναν πως τυχόν δυνατότητα μεταπώλησης είναι επιτρεπτή, μόνον αν πληρούνται κάποιοι τεχνικής φύσεως περιορισμοί. Ειδικότερα, αν το πρόγραμμα δύναται να «τηλεμορφωθεί» χωρίς το κρυπτογραφημένο κλειδί που είχε δοθεί από τον δημιουργό. Η στάση του δικαστηρίου τότε κρίθηκε ως μετριοπαθής, ωστόσο διατήρησε τις ισορροπίες, συνυπολογίζοντας πως μια πιο ριζοσπαστική απόφαση θα μετέβαλε την αγορά των προγραμμάτων η/υ που λαμβάνει χώρα μέσω του διαδικτύου.

μεμονωμένων συμβάσεων με τους αναδόχους τους<sup>156</sup>. Όσον αφορά την ελληνική έννομη τάξη, ο νομοθέτης πρέπει να ενσωματώσει τις νεοεισαχθείσες ρυθμίσεις, αφουγκραζόμενος τις ανάγκες της εποχής<sup>157</sup>. Αυτό που απομένει, όμως, να δούμε είναι, αν θα προχωρήσει σε μια καινοτόμα τροποποίηση του ΑΚ, και η οποία θα ενισχύσει τα δικαιώματα του αγοραστή, εν γένει, στην προμήθεια ψηφιακού περιεχομένου και ψηφιακής υπηρεσίας ή αν θα προβεί στην ενσωμάτωση των διατάξεων της Οδηγίας στο δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή.

## 1.6 Λογισμικό Τεχνητής Νοημοσύνης

Στο πλαίσιο της Βιομηχανίας 4.0<sup>158</sup>, και με δεδομένο ότι τα πολιτικά και οικονομικά οφέλη είναι τεράστια, το ενδιαφέρον σχετικά με το τεχνολογικό διακύβευμα της πρωτοκαθεδρίας στην ανάπτυξη λογισμικών Τεχνητής Νοημοσύνης (εφεξής η «TN»)<sup>159</sup> παραμένει αμείωτο.

---

<sup>156</sup> Αποστολόπουλος, Χ. «Πρώτες σκέψεις σχετικά με το Δίκαιο Καταναλωτή μετά τις δύο νέες Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το δίκαιο των συμβάσεων.» ΤΝΠ Qualex ΔΕΕ, 10/2020, σελ.1245-1248 Ημ/νια Δημοσίευσης 31.10.2020.

<sup>157</sup> Η ενσωμάτωση της Οδηγίας έπρεπε να λάβει χώρα ως τη 1<sup>η</sup> Ιουλίου 2021 και εν συνεχεία να εφαρμοστεί από την 1<sup>η</sup> Ιανουαρίου 2022. Βλ. Ιγγλεζάκης, Ι. «Η επίδραση της Οδηγίας 2019/770 στις συμβάσεις λογισμικού» ΤΝΠ QUALEX ΣΥΝ, 6/2020, σελ.76

<sup>158</sup> Η Βιομηχανία 4.0 στηρίζεται στην σύγκλιση της βιομηχανικής δραστηριότητας, των ΤΠΕ, του αυτοματισμού και του λογισμικού. Βλ. Μίχαλος, Κωνσταντίνος 2020 «Η Τεχνητή Νοημοσύνη στον πυρήνα της Βιομηχανίας 4.0. Προκλήσεις και ευκαιρίες» σελ.98 στο Ημερολόγιο 2020 των Εκπαιδευτηρίων Δούκα «ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ».

<sup>159</sup> Η Ανεξάρτητη Ομάδα Εμπειρογνομόνων υψηλού επιπέδου, έχοντας ως δεδομένο ότι η έννοια της TN περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό (υπό)τομέων, κατέληξε στο ότι η τεχνητή νοημοσύνη αναφέρεται σε «συστήματα λογισμικού ή και υλισμικού που σχεδιάζονται από ανθρώπους και, βάσει ενός δεδομένου σύνθετου στόχου, ενεργούν στην υλική ή ψηφιακή διάσταση με το να αντιλαμβάνονται το περιβάλλον τους μέσω της απόκτησης δεδομένων, να ερμηνεύουν τα δομημένα ή αδόμητα δεδομένα. που έχουν συλλεχθεί, να προβαίνουν σε

Η ΤΝ ήδη προσδίδει μια νέα διάσταση στον χώρο της τεχνολογίας, στηριζόμενη, αφενός μεν στην ταχύτατη επεξεργασία, μεταφορά και αποθήκευση μεγάλου όγκου δεδομένων<sup>160</sup>, δηλαδή στην «πρώτη ύλη» της τεχνολογικής εξέλιξης, αφετέρου δε στην υπολογιστική της δύναμη που διακρίνεται για την ικανότητα υλοποίησης σχεδόν όποιας εντολής δύναται να

---

*συλλογισμούς με βάση τις γνώσεις ή να επεξεργάζονται τις πληροφορίες που εξάγονται από αυτά τα δεδομένα και να αποφασίζουν ποια είναι η βέλτιστη ενέργεια που θα πρέπει να εκτελέσουν για να επιτύχουν τον δεδομένο στόχο. Τα συστήματα ΤΝ μπορούν είτε να χρησιμοποιούν συμβολικούς κανόνες είτε να μαθαίνουν ένα αριθμητικό μοντέλο ή/και να προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους, αναλύοντας τον τρόπο αντίδρασης του περιβάλλοντος σε προηγούμενες ενέργειές τους.»* Βλ. Ανεξάρτητη Ομάδα Εμπειρογνομώνων υψηλού επιπέδου για την Τεχνητή Νοημοσύνη συσταθείσα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιούνιο του 2018, «Ορισμός της Τεχνητής Νοημοσύνης: Κύριες δυνατότητες και επιστημονικά πεδία», σελ. 10. Βλ. [\(https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2019/EL/COM-2019-168-F1ELMAINPART1.PDF?fbclid=IwAR1QULKBrj9dCjnprhOcbQOccu265wwVYvYH5eaoWoebBjfuJUI-nAS0Qzw\)](https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2019/EL/COM-2019-168-F1ELMAINPART1.PDF?fbclid=IwAR1QULKBrj9dCjnprhOcbQOccu265wwVYvYH5eaoWoebBjfuJUI-nAS0Qzw). (Ημ/νία τελευταίας πρόσβασης 21.4.22)

<sup>160</sup> Το αλγοριθμικό μοντέλο ΤΝ εκπαιδεύεται μέσω της εισαγωγής και συνακόλουθα της επεξεργασίας των δεδομένων του πελάτη. Συνεπώς, η πολυπλοκότητα αποτελεσματικότητας του λογισμικού είναι αλληλένδετη με την ποσότητα και την ποιότητα των δεδομένων που τροφοδοτούν το υπολογιστικό σύστημα. Λχ. ένα ρομπότ δεν θα είναι σε θέση να εκτελέσει προσηκόντως τα καθήκοντα που του ανέθεσαν σε τμήμα τηλεφωνικής εξυπηρέτησης πολυεθνικής εταιρείας, αν δεν είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο να κατανοεί πολλές γλώσσες και διαφορετικούς τρόπους έκφρασης. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να τονιστεί πως αν η επεξεργασία βασιστεί σε ανακριβή δεδομένα ή εσφαλμένο αλγόριθμο θα οδηγήσει σε εσφαλμένα, άλλως μεροληπτικά αποτελέσματα («μεροληπτική ΤΝ») βλ. Τάσσης, Σπυρίδων, «Η εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης», ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), 2018/4, σ. 484 – 494.

εκτελεί ο ανθρώπινος εγκέφαλος<sup>161</sup>. Οι χρήσεις των λογισμικών ΤΝ ποικίλλουν: Ενδεικτικά, μπορεί να γίνει αναφορά στον αυτοματοποιημένο έλεγχο νομικών κειμένων<sup>162</sup> και στην προληπτική διάγνωση και θεραπεία στον τομέα της Ιατρικής<sup>163</sup>. Ειδικότερα, ορισμένα λογισμικά ΤΝ δύνανται μέσα από την εξοικειώσή τους με πολυάριθμες συμβάσεις διαφόρων τύπων να αναγνωρίζουν κάποια επαναλαμβανόμενα μοτίβα, εξάγοντας συμπεράσματα για σύνθετες νομικές έννοιες, και τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε εργασίες, όπως ο έλεγχος και η κατηγοριοποίηση των συμβάσεων<sup>164</sup>. Αντίστοιχα, αξίζει

---

<sup>161</sup> «Τα δεδομένα τροφοδοτούν διαρκώς την τεχνητή νοημοσύνη, ενώ αυτή παράγει με τη σειρά της περισσότερα δεδομένα» σε Βόρρας, Α., & Μήτρου, Λ. «Τεχνητή νοημοσύνη και προσωπικά δεδομένα - Μια θεώρηση υπό το πρίσμα του Ευρωπαϊκού Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679», ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), 2018/4, σ. 460-466.

<sup>162</sup> Βλ. Τσότσου Α. (2021) «Νέες τεχνολογίες και δικηγορία: Η αυξανόμενη σημασία τους και οι σύγχρονες εξελίξεις». LAWYER The Business Magazine, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://lawyermagazine.gr/nees-texnologies-kai-dikigoria/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22).

<sup>163</sup> Βλ. Schwalbe N. and Wahl B, (2020) “Artificial intelligence and the future of global health,” The Lancet, vol. 395, no. 10236, pp. 1579–1586, doi: 10.1016/S0140-6736(20)30226-9  
Διαθέσιμο: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)30226-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30226-9/fulltext) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)

<sup>164</sup> Ειδικότερα, το λογισμικό eBrevia που προβαίνει σε αυτοματοποιημένους ελέγχους νομικών κειμένων, εξάγοντας παράλληλα χρήσιμα συμπεράσματα. Οι κατασκευαστές του αναφέρουν ότι η συλλογή των σχολίων και των παρατηρήσεων των πελατών τους, πριν τη πιλοτική και φυσικά την πρακτική του εφαρμογή, έπαιξαν καταλυτικό ρόλο έτσι ώστε να λάβει την τελική του μορφή Βλ. Nguyen, Α. (2021) «eBrevia: Η πλατφόρμα τεχνητής νοημοσύνης που αυτοματοποιεί τον έλεγχο συμβάσεων» LAWYER The Business Magazine, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://lawyermagazine.gr/ebrevia-h-platforma-texnitis-noimosinis-pou-automatopoei-ton-elegxo-simvasewn/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22).

να γίνει αναφορά σε καινοτόμο ηλεκτρονικό ρολόι, που χρησιμοποιεί λογισμικό TN, και το οποίο βοηθάει στην διάγνωση της καρδιακή αρρυθμίας, προβλέποντας επίσης πότε είναι πιθανότερο να επέλθει μια πιθανή κρίση επιληψίας σε παιδιά με σχετικό ιατρικό ιστορικό και ειδοποιώντας σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης το πλησιέστερο νοσοκομειακό ίδρυμα. Παραπλήσιες έξυπνες συσκευές είναι δυνατόν να τοποθετηθούν κάτω από το δέρμα σακχαροδιαβητικών ασθενών, ρυθμίζοντας αυτόνομα τα επίπεδα γλυκόζης μετά της χορήγησης της απαιτούμενης ποσότητας ινσουλίνης. Τέλος, στην Καλιφόρνια των ΗΠΑ έχει κατασκευαστεί ένα ανθρώπινο άβαταρ, ονόματι «Ellie», που βοηθά ανθρώπους οι οποίοι πάσχουν από κατάθλιψη, να μοιραστούν ελεύθερα τις σκέψεις και τους προβληματισμούς τους. Εντύπωση προκάλεσε το γεγονός ότι οι περισσότεροι ασθενείς ένιωσαν μεγαλύτερη οικειότητα για να μιλήσουν εκ βαθέων με το άβαταρ παρά με τους επιβλέποντες ιατρούς τους<sup>165</sup>.

Ως εκ τούτου, καθίσταται εναργές ότι οι συμβάσεις λογισμικού TN και μοντέλων μηχανικής μάθησης θα προστεθούν ως μια νέα υποκατηγορία στις ανωτέρω συμβάσεις λογισμικού, επιβεβαιώνοντας τον καταλυτικό ρόλο που θα διατελέσουν στην προϊούσα ψηφιοποίηση. Στη συνηθέστερη περίπτωση ανάθεσης ενός εκπαιδευόμενου μοντέλου (customized AI model), καταρτίζεται μια σύμβαση έργου, το αντικείμενο της οποίας έγκειται στην κατασκευή ενός καλά εκπαιδευμένου πληροφοριακού μοντέλου TN, που θα είναι σε θέση να εκτελεί τις πεσυμφωνημένες από τα μέρη λειτουργίες. Εν προκειμένω, υπάρχουν δύο συμβατικά μοντέλα που αξίζει να αναλυθούν: α) το «μοντέλο καταρράκτης» που θεμελιούται στην λεπτομερή περιγραφή των παραδοτέων, ενσωματώνοντας εξ'αρχής τα στάδια και τις φάσεις υλοποίησης, και το οποίο δεν ενδείκνυται για σύνθετα έργα συστημάτων TN που απαιτούν τακτικές δοκιμές και αναθεωρήσεις και β) το «διερευνητικό πολυφασικό μοντέλο» (exploratory multiphased model), που διακρινόμενο για την ευελιξία του προκρίνει τη σταδιακή κατασκευή του προγράμματος, έτσι ώστε να μπορούν τα μέρη

---

<sup>165</sup> Κωνσταντινίδης, Κ. (2020) «Τεχνητή Νοημοσύνη στην Ιατρική» σελ.77-78 στο Ημερολόγιο 2020 των Εκπαιδευτηρίων Δούκα «ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ».

να υλοποιούν με ακρίβεια και δίχως προστριβές το κάθε στάδιο εκτέλεσης μεμονωμένα, αναζητώντας κάθε φορά τους καταλληλότερους όρους και συμφωνίες. Σε κάθε περίπτωση, τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να συνεργαστούν στενά, αφού ο πελάτης πρέπει: α) να επιλέξει από κοινού με τον προμηθευτή τα δεδομένα εισόδου τα οποία αντλούνται ποικιλοτρόπως από βάσεις δεδομένων, πληροφοριακά συστήματα, CMR, ERP<sup>166</sup> και ιστοσελίδες, β) να μετατρέψει τα αρχεία word/pdf σε μορφότυπο html,tiff κλπ. γ) να τα εισάγει σε ένα πρόγραμμα μηχανικής μάθησης που καλείται να παίζει ενεργό ρόλο στην εκπαίδευση του μοντέλου, δ) και να παρακολουθεί τις δοκιμές και τις διορθώσεις στις οποίες θα προβεί ο προμηθευτής, πριν το παραδώσει κατάλληλο να εκτελέσει τις συμφωνημένες λειτουργίες<sup>167</sup>.

Η φύση του λογισμικού TN και πιο συγκεκριμένα το γεγονός ότι τα υπολογιστικά αυτά συστήματα εξελίσσονται διαρκώς μέσω της αυτοεκπαίδευσης, επηρεάζει σημαντικά την πορεία της συμβατικής διαδικασίας. Η αβεβαιότητα που προκαλεί η ανάληψη αυτόνομης δράσης των εξελικτικών αλγορίθμων δε καθιστά εφικτή την εκ των προτέρων παροχή εγγυήσεων εκ μέρους του κατασκευαστή του λογισμικού αναφορικά με την προσήκουσα λειτουργία του τελευταίου<sup>168</sup>. Πιο συγκεκριμένα, η προβληματική έγκειται στην επίρριψη ευθυνών ή με άλλα λόγια στην αναζήτηση του υπόχρεου αποζημίωσης σε περίπτωση

---

<sup>166</sup> Το ERP (Enterprise Resource Planning) αποτελεί ένα μηχανογραφικό πρόγραμμα, εμπορικής και λογιστικής διαχείρισης μιας επιχείρησης. Για να χρησιμοποιηθεί τεχνολογία σε μια επιχείρηση πρέπει η υφιστάμενη της τεχνολογία να μπορεί να εξασφαλίσει την έγκαιρη και ασφαλή αποστολή δεδομένων στην εφαρμογή TN. Βλ. Επίσης Βλαχάβας, Ι., Κεφαλάς, Π., Βασιλειάδης, Ν., Κόκκορας, Φ., Σακελλαρίου, Η. (2011) «Τεχνητή Νοημοσύνη», Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας σελ. 13-14.

<sup>167</sup> Κανέλλος, Α. (2021) «Εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.370επ.

<sup>168</sup> Υπάρχουν περιπτώσεις που προκαλούν έκπληξη ακόμη και στους ίδιους τους κατασκευαστές.

See: Baraniuk, C. "The creepy Facebook AI story that captivated the media" Διαθέσιμο σε:

<https://www.bbc.com/news/technology-40790258> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)

πρόκλησης ζημίας από ένα λογισμικό που δύναται να δρα αυτοβούλως. Παραδείγματος χάριν, κατά ποιου θα έπρεπε να στραφούν οι θιγέστες από τις πράξεις του ρομπότ ομιλίας Tay της Microsoft, όταν αυτό διατύπωσε ρατσιστικούς χαρακτηρισμούς που του έμαθε μια ομάδα κακόβουλων χρηστών δημόσια στο Twitter; Κατά της κατασκευάστριας εταιρείας που δεν έλαβε τα απαραίτητα μέτρα προστασίας; Κατά της επιγραμμικής πλατφόρμας που δεν απενεργοποίησε - έστω προσωρινά - τον λογαριασμό του δεδομένου ότι οι πράξεις του παραβίαζαν τους όρους της κοινότητας ή κατά των τρίτων που κακόβουλα χειραγώγησαν το λογισμικό; Αντίστοιχα συμπεράσματα προκύπτουν και από αλλά επιλήψιμα περιστατικά τα οποία συναντώνται σε απλούστερης δομής λογισμικά TN, όπως αυτό της αναγνώρισης προσώπου αμέριμων χρηστών iOS, οι οποίοι έπεσαν θύματα επιτήδειων, που φορώντας μάσκες προσώπου, γυαλιά και μακιγιάζ κατάφεραν να ξεγελάσουν το λογισμικό, αποκτώντας πρόσβαση στο σύστημα<sup>169</sup>.

Στην σχετική σύμβαση, δέον επίσης να αναλύονται όσο το δυνατόν λεπτομερέστερα οι συμφωνίες αναφορικά με τα υπό διαπραγμάτευση δικαιώματα εμπορικής εκμετάλλευσης. Αυτά μεταβιβάζονται κατ' αποκλειστικό τρόπο στον πελάτη, στο μέτρο που ο τελευταίος αναλαμβάνει το κόστος ανάπτυξης και συντήρησης του λογισμικού. Συνεπάγεται, λοιπόν, πως πέραν της κάλυψης των δικών του αναγκών, (ο πελάτης) θα μπορεί να το εκμεταλλευτεί σε εμπορικό επίπεδο, πουλώντας το, εκμισθώνοντας το ή ακόμα και δανείζοντας το άνευ ανταλλάγματος σε τρίτους. Επιπροσθέτως, μπορεί να συμφωνηθεί - αν και εφόσον πληρούνται οι όροι και οι προϋποθέσεις του νόμου - να κατοχυρωθεί απευθείας στο όνομα και για λογαριασμό του πελάτη. Κατά την άποψη του γράφοντος, αν δεν περιληφθούν οι ανωτέρω πληροφορίες στην σύμβαση, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να υπάρξει διχογνωμία σχετικά με το αν ο εκπαιδευόμενος αλγόριθμος ανήκει στην εταιρεία πληροφορικής που με την σειρά της τον μεταβιβάζει στον πελάτη ή αν μπορεί να θεωρηθεί

---

<sup>169</sup> Keach S, "iPhones 'can be HACKED' by putting taped-up glasses on sleeping victims – letting crooks raid your bank, experts warn", The Sun.

Διαθέσιμο σε: <https://www.thesun.co.uk/tech/9687869/iphone-hacked-glasses-face-id/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)



προϊόν συνεργασίας του πελάτη, που δίδει τα εκπαιδευτικά του δεδομένα, και της εταιρείας που έφερε εις πέρας την υλοποίηση του εγχειρήματος. Σε κάθε περίπτωση, αν τα μέρη δεν καταλήξουν σε μια εξ' ορισμού και αυτόματη μεταβίβαση των δικαιωμάτων, μπορεί να επιτευχθεί μια συμφωνία, η οποία θα βασίζεται σε μια λογική διαμοιρασμού εσόδων και θα επιτρέπει την χρήση αποκλειστικά και μόνο σε εταιρείες που δεν δραστηριοποιούνται στην ίδια βιομηχανία με τον εκάστοτε πελάτη.

Ετι περαιτέρω, προτείνεται, όπως προβλέπεται συμβατικά τι θα ισχύσει σε περίπτωση που ο αλγόριθμος παράξει καινοτόμες λύσεις ή κάποια εφεύρεση όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η περίοδος κατασκευής του ή και μελλοντικά. Αξιο αναφοράς σε αυτό το σημείο είναι το γεγονός πως το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας (ΕΓΔΕ) απέρριψε πρόσφατα δύο αιτήσεις στις οποίες ως εφευρέτης είχε δηλωθεί λογισμικό ΤΝ. Σύμφωνα με την κρίση του ΕΓΔΕ (την οποία επιβεβαίωσε και σε μεταγενέστερο βαθμό η Επιτροπή Προσφυγών), εφευρέτης δύναται να είναι κάποιος άνθρωπος, καθώς το δικαίωμα στην εφεύρεση μπορεί να αποκτηθεί πρωτογενώς μόνο από φυσικά πρόσωπα<sup>170</sup>. Η Dr. Rosati, αναφερόμενη στο μέλλον της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ευρώπη, υποστηρίζει αντιτιθέμενη σε ένα πλάσμα δικαίου που υπάρχει στο Ηνωμένο Βασίλειο, σχετικά με τα έργα που δημιουργούνται από υπολογιστικά συστήματα ΤΝ, και το οποίο πρεσβεύει ότι το πρόσωπο που προβαίνει στις αναγκαίες ρυθμίσεις πρέπει να λογίζεται ως ο δημιουργός του έργου, ότι: *“... είναι παρόμοιο με το να υποστηρίζει κανείς ότι οι γονείς ενός ατόμου*

---

<sup>170</sup> Το ΕΓΔΕ ξεκαθάρισε πως δεν επιθυμεί να ασχοληθεί με το ζήτημα του κατά πόσο τα παραγόμενα από λογισμικά ΤΝ έργα προστατεύονται εκ του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας. Βλ. «Πατέντες: Η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν μπορεί να αποτελεί εφευρέτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση» Διαθέσιμο σε: [https://www.lawspot.gr/nomika-nea/patentes-i-tehniti-noimosyni-den-mporei-na-apotelei-efeyreti-stin-eyropaiki-enosi?lspt\\_destination=upgrade](https://www.lawspot.gr/nomika-nea/patentes-i-tehniti-noimosyni-den-mporei-na-apotelei-efeyreti-stin-eyropaiki-enosi?lspt_destination=upgrade) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 17/4/22). Βλ. επίσης Press Communiqué on decisions J 8/20 and J 9/20 of the Legal Board of Appeal, Διαθέσιμες σε: <https://www.epo.org/law-practice/case-law-appeals/communications/2021/20211221.html> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 17/4/22)

έχουν τα πνευματικά δικαιώματα στα έργα του παιδιού τους, επειδή δημιούργησαν το δημιουργό τους!”<sup>171</sup>.

Εκτός των άλλων, πρέπει να ενσωματώνεται συγκεκριμένος όρος σχετικά με την παράδοση του πηγαίου κώδικα και την καταστροφή των εφεδρικών αντιγράφων του<sup>172</sup>. Εναλλακτικώς ο πελάτης δύναται, κατόπιν ειδικής συμφωνίας, να κρατήσει ένα κρυπτογραφημένο αντίγραφο λειτουργίας, ενόσω ο προμηθευτής αλλά και όσα πρόσωπα αναμειγνύονται ενεργά στην συμφωνία δεσμεύονται από ρήτρες εμπιστευτικότητας

---

<sup>171</sup> Βλ. Τεχνητή νοημοσύνη, πνευματική ιδιοκτησία και η Πρόταση Οδηγίας για τα πνευματικά δικαιώματα : Συνέντευξη με την καθηγήτρια Eleonora Rosati Διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα: [https://www.lawspot.gr/nomika-nea/tehniti-noimosyni-pneumatiki-idioktisia-kai-i-protasi-odigias-gia-ta-pneumatika?lspt\\_destination=upgrade](https://www.lawspot.gr/nomika-nea/tehniti-noimosyni-pneumatiki-idioktisia-kai-i-protasi-odigias-gia-ta-pneumatika?lspt_destination=upgrade)(Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 17/4/22).

<sup>172</sup> Ένα ακόμα κρίσιμο ζήτημα έγκειται στο αν η τεχνογνωσία που βρίσκεται πίσω από τα λογισμικά ΤΝ θα αποτελέσει «κτήμα τοις πάσι» ή αντικείμενο αποκλειστικής ιδιοκτησίας του εκάστοτε εφευρέτη; Υποστηρίζεται πως ο πηγαίος κώδικας ενός λογισμικού ΤΝ πρέπει να προστατεύεται από τις ρυθμίσεις του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, δίχως να συσχετίζεται sine qua non με την κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Η ανωτέρω κρίση συνιστά μια προσπάθεια που κατατείνει στο μετριασμό των ανωτέρω δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας και η οποία προσομοιάζει στη λογική του λογισμικού ανοιχτού κώδικα. Βλ. Ζουμπουλίδης Σ, Μποβολή, Π. «Τεχνητή Νοημοσύνη: θεωρητικές συζητήσεις, κοινωνικές αναπαραστάσεις και «αναμόχλευση» νομικών αρχών, εννοιών και ρυθμίσεων» σελ.32, Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής Τ. 1 (2021) E-ISSN: 2732-6004, Διαθέσιμο σε: <http://ejournals.lib.auth.gr/infolawj/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22) βλ. επίσης «*Patenting Artificial Intelligence, EPO – Conference Summary*», Munich 2018, σε: [http://documents.epo.org/projects/babylon/acad.nsf/0/D9F20464038C0753C125829E0031B814/\\$FILE/summary\\_conference\\_artificial\\_intelligence\\_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/acad.nsf/0/D9F20464038C0753C125829E0031B814/$FILE/summary_conference_artificial_intelligence_en.pdf) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)

σχετικά με την διαφύλαξη των απορρήτων επιχειρηματικών πληροφοριών του πρώτου. Ως προς αυτό, για την πληρέστερη προστασία των δικαιωμάτων του ο πελάτης πρέπει να ενσωματώσει ποινικές ρήτρες που θα καλύπτουν τις θετικές ζημίες και τα διαφυγόντα κέρδη που θα προκύψουν σε περίπτωση απώλειας, όπως επίσης και να συμφωνήσει πως θα διατηρήσει περιορισμένη πρόσβαση στις εγκαταστάσεις και τα συστήματα της εταιρείας<sup>173</sup>.

Έτι περαιτέρω, στις περιπτώσεις που ο αναθέτων εισφέρει προσωπικά του δεδομένα για την κατασκευή του λογισμικού ΤΝ, η φύση, η δομή και οι δυνατότητες της υπό ανάλυση τεχνολογίας καθιστούν απολύτως αναγκαία την ενσωμάτωση ρητρών που θα διασφαλίζουν ότι ο Υπεύθυνος Επεξεργασίας συμπλέει με τις επιταγές της ισχύουσας νομοθεσίας περί προσωπικών δεδομένων<sup>174</sup>. Βέβαια, οι τεράστιες ποσότητες δεδομένων που συλλέγονται από διαφορετικές πηγές δεν αποτελούν στο σύνολό τους δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως αυτά ορίζονται υπό το καθεστώς του ΓΚΠΔ, αλλά πρόκειται για πληροφορίες που παράγονται από εφαρμογές και αισθητήρες, χωρίς να προηγείται ανθρώπινη παρέμβαση και οι οποίες αφορούν κυρίως μηχανές<sup>175</sup>. *A contrario*, ως δεδομένα

---

<sup>173</sup> Βλ. οπ. Κανέλλος

<sup>174</sup> Ενδεικτικά, πρέπει να κατανεμηθούν σωστά οι ρόλοι των μερών, κάτι που δυσχεραίνεται από τη δυνατότητα αυτοματοποιημένης λήψης ατομικών αποφάσεων και κατάρτισης προφίλ και να καταγραφούν τα οργανωτικά και τεχνικά μέτρα που θα ληφθούν. Ακόμα, αν η επεξεργασία «επηρεάζει σημαντικά με παρόμοιο τρόπο» ή παράγει έννομα αποτελέσματα στα υποκείμενα των δεδομένων, απαιτείται η εκπόνηση μιας αλγοριθμικής εκτίμησης αντικτύπου. Βλ. οπ. Καρκατζούνης, Β. & Μήτρου, Α. Βλ. αρ.22,25 και 32 ΓΚΠΔ.

<sup>175</sup> Τα δεδομένα μηχανής συνιστούν εμπορικά και βιομηχανικά απόρρητα της επιχείρησης, προστατευόμενα σύμφωνα με τη γενική ρήτρα του αρ.1 ν.146/1914 περί αθεμίτου ανταγωνισμού αλλά και των διατάξεων των άρθρων 16-18 του ίδιου νόμου. Δεν προστατεύονται από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας ως προγράμματα η/υ, διότι αφενός μεν λείπει το στοιχείο της πρωτοτυπίας, αφετέρου δε τα δεδομένα δεν είναι ταξινομημένα κατά συστηματικό τρόπο. Εντούτοις, σημειώνεται ότι αν το αποτέλεσμα μια εφαρμογής

προσωπικού χαρακτήρα λογίζονται όσα παράγονται μεν από μηχανές, αλλά καθιστούν εφικτή την ταυτοποίηση ενός προσώπου<sup>176</sup>.

Εν κατακλείδι, η χρήση των λογισμικών ΤΝ οδηγεί σε νέες μορφές επιχειρηματικότητας και συνακόλουθα συμβατικών τύπων που πρέπει να είναι αδιαμφισβήτητα «δεκτικοί» στις ρηξικέλευθες μεταρρυθμίσεις που φέρει η 4η Βιομηχανική Επανάσταση<sup>177</sup>. Οι ήδη ισχύοντες συμβατικοί κανόνες ενδέχεται να κριθούν ανεπαρκείς, όταν τα συστήματα ΤΝ ξεκινήσουν να παίρνουν αποφάσεις σε καθεστώς πλήρους αυτονομίας<sup>178</sup>. Η «αυτόνομη» δράση των συστημάτων ΤΝ επιδρά αναντίρροπα στην αιτιώδη σχέση ανάμεσα στο ανθρώπινο ον και τη συσκευή, οδηγώντας ανταντακλαστικά στη διατάραξη της αιτιώδους σχέσης μεταξύ του κατασκευαστή και του λογισμικού ΤΝ, της ευθύνης του τελικού χρήστη και του παραγωγού από τη «δικαιοπρακτική βούληση» της μηχανής και της ζημίας της λογοδοσίας<sup>179 180</sup>. Ακόμα, θεμελιώδεις νομικοί όροι, όπως η ενδοσυμβατική/αδικοπρακτική

---

που τα χρησιμοποιεί πληροί ορισμένες προϋποθέσεις (πχ. ανάπτυξη μεθόδου που αφορά την τεχνική κωδικοποίηση και επεξεργασία δεδομένων που προέρχονται από αισθητήρες και δεν είναι απλώς μια εφαρμογή που αποτελείται από το πρόγραμμα η/υ και τα λοιπά συστήματα διασύνδεσης) μπορεί να τους χορηγηθεί δίπλωμα ευρεσιτεχνίας σύμφωνα με το αρ.5 παρ.1 ν.1733/1987. Βλ. Αρ.1 και 16-18 ν.146/1914 και αρ.5 παρ.1 ν.1733/1987.

<sup>176</sup> πχ. τα δεδομένα που αφορούν την αποδοτικότητα μιας μηχανής που χειρίζεται ένας και μόνο εργαζόμενος.

<sup>177</sup> Teubner, G. (1997) *Global Law without a State*, Aldershot , σ. 3-28.

<sup>178</sup> Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 16ης Φεβρουαρίου 2017 με συστάσεις προς την Επιτροπή σχετικά με ρυθμίσεις αστικού δικαίου στον τομέα της ρομποτικής [2015/2103(INL)], από 16.02.2017, σκ. ΛΒ, Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52017IP0051>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 31/12/2020)

<sup>179</sup> Όσον αφορά τη ζημία που προκαλείται από πράξεις ή παραλείψεις συστημάτων ΤΝ, δέον να προκριθεί το ευρωπαϊκό μοντέλο ευθύνης του παραγωγού σύμφωνα με το οποίο παρά το γεγονός, πως από τη κατασκευή μέχρι και το τέλος της χρήσης μεσολαβούν πολλά πρόσωπα (πχ. παραγωγός, διανομέας, πάροχος υπηρεσιών, τελικός καταναλωτής) την

ευθύνη, η δήλωση βούλησης, η δικαιοπρακτική ικανότητα και η πρόσθεση θα πρέπει να επαναπροσδιοριστούν υπό την έποψη της 4<sup>ης</sup> Βιομηχανικής Επανάστασης.

Το μείζον ερώτημα, λοιπόν, το οποίο θα προβληματίσει κάθε έννομη τάξη, συνίσταται στο εάν η ΤΝ, υπαγόμενη στην ευρύτερη συνθήκη της ψηφιακής οικονομίας, θα καταλήξει σε νέες εξ ολοκλήρου ρηξικέλευθες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις μέσω της θεσμοθέτησης νέων εξειδικευμένων νομοθετικών πλαισίων και της σύλληψης καινούργιων πλασμάτων δικαίου ή εάν οι ήδη χρησιμοποιούμενες έννοιες θα προσαρμοστούν κατ' αναλογία στις

---

ευθύνη προτείνεται να φέρει εκείνος που μπορεί να αντιμετωπίσει στο βέλτιστο βαθμό τους πιθανούς κινδύνους. Ο κ. Χριστοδούλου αναφορικά με την ευθύνη του προτείνει την αναλογική εφαρμογή των κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης επί αναθέσεως σε εξωτερικό φορέα. Ειδικότερα, κάνει λόγο για την τήρηση της αρχής της ακρίβειας των δεδομένων, αλλά και της διενέργειας προληπτικών και κατασταλτικών ελέγχων («έλεγχος αλγορίθμου») (βάσανος λογικότητας»). Βλ. Χριστοδούλου, Κ. (2019) «*Νομικά ζητήματα από την τεχνητή νοημοσύνη*», σε: Δίκαιο και Τεχνολογία ΚΒ' Επιστημονικό Συμπόσιο, , Κ. Δελούκα-Ιγγλέση, Α. Λιγωμένου, Α., Σινανιώτη-Μαρούδη Α. (2019.), Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σ. 119. Βλ. επίσης οπ. Ζουμπουλίδης σελ.31.

<sup>180</sup> Μια δεύτερη άποψη, που επιδέχεται σθεναρή κριτική, υποστηρίζει πως, αφού τα προβλήματα είναι περισσότερα από τις υπάρχουσες απαντήσεις πρέπει να προκριθεί η λύση της Ηλεκτρονικής Νομικής Προσωπικότητας κατά πλάσμα δικαίου. Με δεδομένο ότι η απόδοση της ευθύνης δεν είναι εύκολη, και ο όρος της «βλάβης» συνίσταται σε ένα γενικό κανονιστικό καταλογισμό θα πρέπει να αναζητείται με βάση τα εκάστοτε πραγματικά γεγονότα και να επιμερίζεται μεταξύ του προγραμματιστή, του εκπαιδευτή του λογισμικού, του κατασκευαστή του ρομπότ και του ιδιοκτήτη του. Βλ. Λαίος, Δ. (2020) «*Τεχνητή Νοημοσύνη και Δίκαιο, Από το Φυσικό Πρόσωπο στο Ηλεκτρονικό Πρόσωπο*» σελ.79 στο Ημερολόγιο 2020 των Εκπαιδευτηρίων Δούκα «*ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ*».

«απαιτήσεις των καιρών»<sup>181</sup>. Το ζήτημα πρέπει να ρυθμιστεί ολιστικά, όχι μόνον σε συμβατικό επίπεδο δεδομένης της αναμενόμενης αύξησης της συναλλακτικής εγγύτητας, αλλά και εξωσυμβατικά, με δεδομένο ότι μια εμπειριστατωμένη ανάλυση θα συμπαράσχει τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις κι εν γένει την εξέλιξη των συμβατικών ρυθμίσεων εν συνόλω<sup>182</sup>. Η πορεία προς αυτό το νέο σύστημα ευθύνης θα αντιμετωπίσει δυσκολίες κατά τη στάθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων των οργάνων της ΕΕ, των κρατών μελών και όλων των υπόλοιπων εμπλεκόμενων οικονομικών και κοινωνικών φορέων<sup>183</sup>, ωστόσο, η ΕΕ ως πρωτοπόρος ρυθμιστής ζητημάτων που άπτονται τεχνολογικών υπερεργαλείων, όπως τα λογισμικά ΤΝ, θα φροντίσει για την επίτευξη ενός ασφαλούς πλαισίου δραστηριοποίησης της, τόσο για τις επιχειρήσεις, όσο και τους ενδιαφερόμενους χρήστες της<sup>184</sup>.

## 2. ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΟΥ ΝΕΦΟΥΣ

Τα τελευταία έτη παρατηρείται η ταχύτατη εξάπλωση της τεχνολογίας του υπολογιστικού νέφους (cloud computing), μιας τεχνολογίας που δύναται να χρησιμοποιηθεί, τόσο από ιδιώτες, όσο και από μεγάλους οργανισμούς, συμβάλλοντας ποικιλοτρόπως στη βελτίωση πάρα πολλών πτυχών της επαγγελματικής και καθημερινής ζωής αμφοτέρων. Σήμερα,

---

<sup>181</sup> Παπανικολάου, Π. (2018) «Προς μια εναρμονισμένη με το δίκαιο του ΑΚ ερμηνεία των ειδικών (αστικών) νομοθετημάτων», Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, σ. 241 και ειδικά υπό το πρίσμα της ψηφιακής επικοινωνίας Wiebe, Die elektronische Willenserklärung, 2002, παρ. 3 (σε Κιτσάκης, Σ. «Τεχνητή νοημοσύνη και συμβατική διαδικασία», ΕφΑΔ, 2018/6, σ. 605, υποσημείωση 12).

<sup>182</sup> Βλ. οπ. Ζουμπουλίδης σελ. 32, βλ. επίσης Florian F. (2016), *Digitale Wirtschaft- Analoges Recht: Braucht das BGB ein Update? Gutachten zum 71, Deutchen Juristentag.*

<sup>183</sup> Βλ. Από τον Τιμητικό Τόμο Μανιώτη, Δ. Τρούλη Ε. (2021) «Εξωσυμβατική ευθύνη στο πλαίσιο της Τεχνητής Νοημοσύνης: Ο μακρύς δρόμος για τα υπό διαμόρφωση νομοθετικά εργαλεία της ΕΕ» Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, σελ.1150

<sup>184</sup> Zech, H. (2021) 'Liability for AI: public policy considerations', ERA Forum 22: 147 επ., διαθέσιμο στην ιστοσελίδα (τελευταία επίσκεψη 15/11/2021)

τεχνολογικοί κολοσσοί επενδύουν ολοένα και περισσότερα χρήματα στη κατασκευή κέντρων δεδομένων, θέλοντας να αποκτήσουν πρωταγωνιστικό ρόλο σε αυτή τη νέα αγορά<sup>185</sup>. Παράλληλα, έχει δομηθεί σε ενωσιακό επίπεδο μια ενιαία στρατηγική, η οποία αποσκοπεί στη ταχύτερη διάδοση της τεχνολογίας και στην ενδυνάμωση του «αισθήματος εμπιστοσύνης» ανάμεσα στους παρόχους υπηρεσιών cloud και στους δυνητικούς χρήστες. Κατά κοινή ομολογία, το «κλειδί» για να ενισχυθεί η διαφάνεια, έγκειται στην παροχή έγκυρης ενημέρωση αναφορικά με την αρχιτεκτονική του νέφους, του τρόπου λειτουργίας του, των διαφορετικών μοντέλων ανάπτυξης του και των ζητημάτων που ενδέχεται να ανακύψουν στην πράξη αλλά είναι εφικτό να περιοριστούν - αν όχι εξαλειφθούν - σε συμβατικό επίπεδο<sup>186</sup>.

## 2.1 Τι είναι το Υπολογιστικό Νέφος

Πριν αναλύσουμε τα πιθανά ζητήματα, που ενδέχεται να ανακύψουν κατά την διαπραγμάτευση ή κατά τη διάρκεια της μετέπειτα συνεργασίας των συμβαλλόμενων μερών, κρίνεται αναγκαίο, όπως ορίσουμε τι είναι το υπολογιστικό νέφος και ποια είναι τα μοντέλα υπηρεσιών και ανάπτυξης του. Ως υπολογιστικό νέφος λογίζεται ένα σύνολο τεχνολογιών, διασυνδεδεμένων υπολογιστών και μοντέλων υπηρεσιών, που προσφέρει τη δυνατότητα πρόσβασης μέσω της Κοινωνίας της Πληροφορίας σε υπολογιστικά συστήματα, υποδομές δικτύων και λοιπές εφαρμογές. Η ρηξικέλευθη αυτή τεχνολογία, δρα με αποκεντρωμένο τρόπο, χρησιμοποιώντας διακομιστές, που βρίσκονται οπουδήποτε ανά

---

<sup>185</sup> Η απήχηση της νέας αυτής αγοράς επιβεβαιώνεται από τον τζίρο της, που εν έτη 2020 «άγγιξε» τα 266,4 δισεκατομμύρια δολάρια. Βλ. παρακάτω το βίντεο της της «Wall Street Journal» Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.youtube.com/watch?v=p7MqvJAKLoM>, τελευταία πρόσβαση στις 2.3.22.

<sup>186</sup> Κουσουνή Α. – Πανταζοπούλου (2012), *Νομικές διαστάσεις του Cloud computing*, ΔιΜΕΕ, σελ. 177επ.

την υφήλιο, συνθέτοντας ένα «πλέγμα» που ανήκει σε έναν ή και περισσότερους παρόχους<sup>187</sup>.

Η οικονομία του υπολογιστικού νέφους είναι αλληλένδετη με την ικανότητα των παροχών να εκμεταλλεύονται στρατηγικά σχεδιασμένα κέντρα δεδομένων, τα οποία διασυνδέονται μεταξύ τους λόγω της ανάγκης λήψης εφεδρικών αντιγράφων ασφαλείας, εξισορρόπησης φορτίου και εν γένει αποκατάστασης βλαβών. Με αφορμή τις εξαγγελίες κατασκευής αντίστοιχων κέντρων δεδομένων στην Ελλάδα, αξίζει να αναφερθεί ότι η θέση τους δεν επιλέγεται τυχαίως αλλά εξαρτάται από την γεωγραφική εγγύτητα με τους χρήστες, το ισχύον νομικό και κανονιστικό καθεστώς, το λειτουργικό κόστος, αλλά και ορισμένα θέματα ασφάλειας και πολιτικής<sup>188</sup>.

## **2.2 Μοντέλα Υπηρεσιών και Ανάπτυξης Υπολογιστικού Νέφους**

Τα μοντέλα υπηρεσιών cloud κατηγοριοποιούνται βάσει της υποδομής και των εφαρμογών που προσφέρουν. Αντίστοιχα καθορίζεται και η νομική ευθύνη των μερών (πχ. σε περίπτωση απώλειας ή διαρροής των δεδομένων<sup>189</sup>), που ποικίλει βάσει του είδους της παροχής των υπηρεσιών, και οι οποίες δύναται να τριχοτομηθούν ως εξής: α) στο Λογισμικό ως υπηρεσία (Software as a service- Soas), που έχει ως αντικείμενο τη χρησιμοποίηση εφαρμογών, που καθίστανται άμεσα προσβάσιμες μέσω διεπαφών προγραμμάτων περιήγησης, δίχως να απαιτείται η εγκατάσταση του προγράμματος στους υπολογιστές των χρηστών, οι οποίοι, είτε λογίζονται ως ατομικοί, είτε λογίζονται ως επιχειρηματικοί, δεν έχουν τη δυνατότητα ελέγχου της υποδομής του νέφους και παραμετροποίησης των εφαρμογών του παρόχου β) στην Πλατφόρμα νέφους ως υπηρεσία

---

<sup>187</sup> Βλ. οπ. Κουσούνη σελ.178

<sup>188</sup> Ιγγλεζάκης, Ι. (2018) “Δίκαιο Πληροφορικής”, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 3η έκδοση, σελ. 176.

<sup>189</sup> Οι πάροχοι των υποδομών λογίζονται ως εκτελούντες την επεξεργασία ενώ οι ατομικοί ή επιχειρηματικοί χρήστες ως υπεύθυνοι επεξεργασίας. Βλ. αρ. 28 και αρ.24 ΓΚΠΔ αντίστοιχα.



(Platform as a Service, PaaS), που δίδει την ευχέρεια στο χρήστη να αναπτύξει με τα εργαλεία προγραμματισμού που του διαθέτει ο πάροχος τις δικές του εφαρμογές<sup>190</sup> και γ) στην υποδομή νέφους ως υπηρεσία (Infrastructure as a Service, IaaS)<sup>191</sup>, που βάσει του αντικειμένου της οποίας ο χρήστης διαθέτει ορισμένες λειτουργίες επεξεργασίας της διάταξης όπως αποθήκευση, εκτέλεση λειτουργιών συστημάτων, προγραμμάτων, δικτύου ή άλλων υπολογιστικών πόρων που πιθανώς αναπτύξει<sup>192</sup>.

Όσον αφορά τα μοντέλα ανάπτυξης του υπολογιστικού νέφους, αυτά είναι τέσσερα και διαφέρουν ανάλογα με την εμβέλειά του. Ειδικότερα, το δημόσιο νέφος (public cloud) που απευθύνεται στο ευρύ κοινό, δηλαδή σε κυβερνήσεις, εταιρείες και οργανισμούς, το ιδιωτικό νέφος (private cloud) που συνήθως αφορά έναν και μόνον οργανισμό με περισσότερους πελάτες, βρίσκεται οπουδήποτε<sup>193</sup> και ελέγχεται, είτε από τον ίδιο τον οργανισμό, είτε από ένα τρίτο μέρος, είτε από αμφότερους, το κοινοτικό (community cloud) που εξυπηρετεί μια κοινότητα πελατών με κοινούς στόχους, επίπεδο ασφάλειας και

---

<sup>190</sup> Στις συμβάσεις PaaS προβλέπεται η δυνατότητα των χρηστών να διαχειρίζονται, τόσο τις εφαρμογές τους, όσο και το περιβάλλον που χρησιμοποιούν.

<sup>191</sup> Η εταιρεία AMPLUS AE ανέλαβε την κατασκευή υποδομής υπηρεσιών ιδιωτικού νέφους του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, κατόπιν διενέργειας ηλεκτρονικού διεθνούς ανοικτού διαγωνισμού. Το έργο στηρίζεται στην τεχνολογία λογισμικού canonical openstack, που επιτρέπει την ανάπτυξη λύσεων IaaS και PaaS σε περιβάλλον ανοιχτού κώδικα. Βλ. «AMPLUS AE: Ανέλαβε την ανάπτυξη υποδομής υπηρεσιών private cloud του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής».

Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.ot.gr/2022/03/30/epixeiriseis/amplus-ae-anelave-tin-anaptyksi-ypodomis-ypiresion-private-cloud-tou-panepistimiou-dytikis-attikis/> (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/2022).

<sup>192</sup> Οπ. Α. Κουσούνη – Πανταζοπούλου σελ.179.

<sup>193</sup> Σε αντίθεση με το δημόσιο μοντέλο, η υποδομή του οποίου μπορεί να βρίσκεται μόνο εντός των εγκαταστάσεων του οργανισμού, στα υπόλοιπα μοντέλα υπολογιστικού νέφους αυτή μπορεί να βρίσκεται οπουδήποτε.

πολιτικής πρόσβασης και το υβριδικό (hybrid cloud) που συνιστά ένα προϊόν που συντίθεται από, τουλάχιστον, δύο διακριτά νέφη<sup>194</sup>.

### 2.3 Οι Συμβάσεις cloud computing γενικά

Ο τύπος και το περιεχόμενο της σύμβασης, που καλείται να υπογράψει ο πελάτης, είτε πρόκειται για έναν καθημερινό χρήστη, είτε για ένα κολοσσιαίο όμιλο επιχειρήσεων, καθορίζεται τόσο από την τεχνική εκδοχή, όσο και από το σχετικό μοντέλο ανάπτυξης που παρέχεται, με δεδομένο ότι αμφότερα δίδουν πρόσβαση σε ξεχωριστές εφαρμογές και δυνατότητες. Ο γενικός κανόνας που προκρίνει τη χρήση τυποποιημένων συμβάσεων (συμβάσεις προσχώρησης) στο διαδίκτυο, εφαρμόζεται ως επί το πλείστον και στις συμβάσεις νεφουπολογιστικής, δεδομένου ότι το οικονομικό μοντέλο του cloud βασίζεται στην είσπραξη χαμηλών ποσών από πολυάριθμες μικρομεσαίες επιχειρήσεις (Small and Medium Enterprises, SMES)<sup>195</sup>, που θυσιάζουν την όποια δυνατότητα διαπραγμάτευσης των όρων μπορεί να είχαν για να αποκτήσουν καινοτόμες υπηρεσίες σε δελεαστικό κόστος<sup>196</sup>.

---

<sup>194</sup> Μαρκέλλου, Μ. (2015), «Cloud Computing: Όταν τα δεδομένα "πετούν" στα σύννεφα» σελ.6, διαθέσιμο: [https://www.academia.edu/4882290/Cloud\\_Computing\\_Ο\\_ταν\\_τα\\_δεδομενα\\_α\\_πετου\\_ν\\_στα\\_συ\\_ννεφα](https://www.academia.edu/4882290/Cloud_Computing_Ο_ταν_τα_δεδομενα_α_πετου_ν_στα_συ_ννεφα) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 19/4/22)

<sup>195</sup> Το επιχειρηματικό μοντέλο του υπολογιστικού νέφους εξαρτάται από την είσπραξη χαμηλών εσόδων από μια πολυάριθμη βάση πελατών που εξυπηρετούνται από μια πλατφόρμα και ένα λειτουργικό μοντέλο, καθιστώντας την συνοχή και την κλίμακα τους καθοριστικότερους παράγοντες ελέγχου των λειτουργικών εξόδων. Βλ. Παπανικολάου, Α. 'Υπολογιστικό Νέφος (cloud computing): Θέματα σύναψης συμβάσεων και συμμόρφωσης για νομικούς συμβούλους' ΤΝΠ QUALEX, ΔΕΕ, 6/2014, σελ. 571.

<sup>196</sup> Η επεξεργασία και αποθήκευση μεγάλου όγκου δεδομένων, πραγματοποιείται μέσω της παροχής διαδικτυακής πρόσβασης σε αυτά, δίχως να απαιτείται εφεξής η εγκατάσταση εφαρμογών πληροφορικής ή ακόμα και συστημάτων ή διακομιστών διαδικτύου. Εάν δεν υπήρχε αυτή η δυνατότητα, το κόστος αποθήκευσης των εταιρικών δεδομένων, ήτοι των εμπιστευτικών πληροφοριών που αφορούν, είτε τους πελάτες, είτε τα παρεχόμενα

Πιο συγκεκριμένα, οι πελάτες αποδέχονται τους όρους με ένα κλικ (click wrap agreements), καταρτίζοντας τοιουτοτρόπως μια νομικά δεσμευτική σύμβαση παροχής υπηρεσιών, όπως η αποθήκευση δεδομένων, η εξ' αποστάσεως πρόσβαση σε εφαρμογές και διακομιστές, η διακίνηση ψηφιακού περιεχομένου κ.α.<sup>197</sup>. Η διαπραγματευτική ανισότητα που παρατηρείται ανάμεσα στα μέρη δεν συνιστά δικαιολογητικό λόγο άκριτης αποδοχής των προ διατυπωμένων όρων της σύμβασης, μολαταύτα κατά την άποψη του γράφοντος, τόσο η φύση των υπηρεσιών, όσο και το γεγονός ότι οι χρήστες (multi-tenant) διαμοιράζονται κοινούς υπολογιστικούς και λειτουργικούς πόρους καθιστούν δυσχερή – από τεχνικής και λειτουργικής άποψης - την per se παραμετροποίηση, αφού οι υπηρεσίες παρέχονται από μια και μόνον ενιαία πλατφόρμα σε μια εκτεταμένη πελατειακή βάση. Σε τελική ανάλυση, δεν θα ήταν επίσης πρακτικά εφαρμόσιμο πχ. (ενδεικτικά) να μπορεί έκαστος πελάτης να αντικαταστήσει τους υπεργολάβους υπηρεσιών υποστήριξης ή συντήρησης του παρόχου cloud με τρίτα μέρη που θα επιλέξει ο ίδιος.

Όσον αφορά τη νομική φύση των συμβάσεων νεφουπολογιστικής, αυτή εμφανίζει ποικιλομορφία. Κατά τον καθηγητή Ιγγλεζάκη, οι συμβάσεις υπολογιστικού νέφους υπάγονται στο νομοθετικό πλαίσιο των συμβάσεων μίσθωσης κινητού πράγματος<sup>198</sup>. Συνεπώς, ο εκμισθωτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να παραχωρήσει έναντι μιας μορφής συνδρομής ή εφάπαξ πληρωμής - που καθορίζεται από την χρήση - το λογισμικό, την πλατφόρμα ή την υποδομή του<sup>199</sup>. Εξυπακούεται και σε αυτή την περίπτωση, ότι τα

---

προϊόντα/υπηρεσίες, θα ήταν πολλαπλάσιο, αφού κάθε επιχείρηση ανεξαρτήτως της δυναμικής της θα έπρεπε να καταβάλλει υπέρογκα ποσά για την προμήθεια και την διαρκή συντήρηση του εξοπλισμού, των υποδομών φιλοξενίας δεδομένων, του λογισμικού διακομιστών κλπ. Παπαδόπουλος, Μ. –Ευγενίδης, Π. «Νεφουπολογιστική (cloud computing) και προστασία προσωπικών δεδομένων», ΔιΜΕΕ 2016, σελ.182επ.

<sup>197</sup> Βλ. J.Marly, Praxisbuch Sofwarerecht, σελ.402, αρ.περιθ. 973

<sup>198</sup> Βλ. N. Harting, Internetrecht, 5. Auflage, 2014, αρ. περιθ.751, σελ.189 BGH, 4.3.2010 – III ZR79/09 (Internet- System-Vertrag), CR 2010, p.327et.

<sup>199</sup> Βλ. αρ.574επ.ΑΚ.

συστήματα και οι εφαρμογές που διατίθενται πρέπει να παραμένουν κατάλληλες για τη συμφωνημένη χρήση καθ' όλη την διάρκεια της μίσθωσης<sup>200</sup>. Η υπό ανάλυση σύμβαση δύναται να περιέχει χαρακτηριστικά και όρους που παραπέμπουν σε άλλους συμβατικούς τύπους, όπως η σύμβαση έργου, αν πρόκειται για την περίπτωση ορισμένου πελάτη που επιθυμεί η παρεχόμενη λύση να ανταποκρίνεται στις δικές του ανάγκες<sup>201</sup> ή σύμβαση παροχής υπηρεσιών, όταν γίνεται λόγος για τη συντήρηση της υπηρεσίας ή και σύμβαση χρησιδανείου, όταν δεν υπάρχει κάποιο οικονομικό αντάλλαγμα. Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στην ιδιαίτερη περίπτωση του Dropbox. Η υπό ανάλυση εφαρμογή αποθήκευσης δεδομένων δίνει καταρχήν δωρεάν πρόσβαση σε 2GB χώρο αποθήκευσης (σύμβαση χρησιδανείου), που στην συνέχεια δύναται να γίνει μεγαλύτερος, έναντι αμοιβής, και εν γένει κατόπιν νέας συμφωνίας (σύμβαση μίσθωσης)<sup>202</sup>.

### **2.3.1 Οι συμβάσεις υπολογιστικού νέφους υπό το πρίσμα του Δικαίου του Καταναλωτή**

Το Δίκαιο του Καταναλωτή και η νομοθεσία που διέπει το Ηλεκτρονικό Εμπόριο επιδρούν αναντίρροπα στο περιεχόμενο των συμβάσεων που συνάπτουν οι πάροχοι υπολογιστικού νέφους με τους χρήστες των υπηρεσιών τους. Σύμφωνα με το Δίκαιο της Προστασίας του Καταναλωτή, ως καταναλωτής λογίζεται «κάθε φυσικό πρόσωπο που ενεργεί για λόγους που δεν εμπίπτουν στην εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή ελευθερία επαγγελματική του δραστηριότητα»<sup>203</sup>. Αντίστοιχα, ως συμβάσεις παροχής υπηρεσιών σύμφωνα με το ίδιο

---

<sup>200</sup> Βλ. αρ.525ΑΚ.

<sup>201</sup> Όταν μια υπηρεσία προσφέρεται σε συγκεκριμένο πελάτη, αυτός δεν θεωρείται ως «καταναλωτής» κατά την έννοια του ν.2251/1994. Βλ. Γεωργιάδης. Γ. (2003) «Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ.261-263.

<sup>202</sup> Βλ. αρ.681επ.ΑΚ βλ. επίσης σελ.19 της Διπλωματικής εργασίας της Πλούτση, Μ. (2019) «Συμβάσεις Παροχής Υπηρεσιών Υπολογιστικού Νέφους» Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <https://ikee.lib.auth.gr/record/304317/files/GRI-2019-24211.pdf> (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/2022).

<sup>203</sup> Βλ. αρ.1<sup>α</sup> ν.2251/1994 που εναρμονίζεται μετά την τελευταία τροποποίηση του με το ν.4512/2018 με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ.

νομοθετικό πλαίσιο, λογίζονται όλες οι επαχθείς και αμφοτεροβαρείς συμφωνίες, βάσει των οποίων ο προμηθευτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να παράσχει μια υπηρεσία έναντι μιας χρηματικής αντιπαροχής που οφείλει καταβάλλει ο καταναλωτής<sup>204</sup>. Όσον αφορά τη σχετική υπαγωγή, κάθε σύμβαση υπολογιστικού νέφους πρέπει να κρίνεται μεμονωμένα, βάσει του σκοπού και του αντικειμένου της και όχι βάσει της υποκειμενικής κατάστασης του αντισυμβαλλόμενου<sup>205</sup>. Αξίζει να σημειωθεί, πως για να θεωρηθεί κάποιος ως καταναλωτής σε περιπτώσεις «διττής σύμβασης», όταν δηλαδή λογίζεται και ως καταναλωτής και ως επαγγελματίας, πρέπει ο εμπορικός σκοπός που επιδιώκει να είναι αρκετά περιορισμένος<sup>206</sup>. Γίνεται, επομένως, αντιληπτό, πως ο απλός χρήστης μιας εφαρμογής cloud που παρέχεται διαδικτυακά, και ο οποίος αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των ιδιωτικών του αναγκών, προστατεύεται από το ιδιαίτερα εξισορροπητικό νομοθετικό πλέγμα που στην κορυφή της πυραμίδας του τοποθετεί πάντα τον καταναλωτή<sup>207</sup>.

Ακόμα, οι συμβάσεις νεφουπολογιστικής λογίζονται ως «εξ' αποστάσεως» συναπτόμενες συμβάσεις<sup>208</sup>. Το γεγονός αυτό επιτείνει την υποχρέωση ενημέρωσης έναντι του καταναλωτή στον βέλτιστο βαθμό. Οι πληροφορίες που πρέπει να του γνωστοποιηθούν κατ' ελάχιστον αφορούν: α) τα χαρακτηριστικά της υπηρεσίας, όπως λχ. το μοντέλο και η μορφή του νέφους β) πληροφορίες αναφορικά με την ταυτότητα του παρόχου και τα στοιχεία επικοινωνίας του γ) τη συνολική τιμή, συμπεριλαμβανομένων τυχόν επιβαρύνσεων και του κόστους χρήσης μέσω επικοινωνίας<sup>209</sup> δ) ακριβείς πληροφορίες σε

---

<sup>204</sup> Βλ. αρ.1<sup>α</sup> περ. 8 ν.2251/1994.

<sup>205</sup> Βλ. Περάκης, Ε. Λιβαδά, Χ. (2018) «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή» Νομική Βιβλιοθήκη σελ. 68 (επιμ.: Αλεξανδρίδου Ελ.)

<sup>206</sup> Βλ. Οδηγία 2011/83/ΕΕ αιτιολογική σκέψη 17.

<sup>207</sup> Βλ. Ελευθεριάδης Ν., Γιοβαννόπουλος Ρ. (2018), «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή», Νομική Βιβλιοθήκη σελ. 206 (επιμ.: Αλεξανδρίδου Ελ.)

<sup>208</sup> Βλ. αρ.3 του ν.2251/1994.

<sup>209</sup> Αν η υπηρεσία παρέχεται έναντι συνδρομής πρέπει να αναγράφεται η συνολική δαπάνη ανά περίοδο χρέωσης. Βλ. αρ.3β παρ.1 περ. Ε' ν.2251/1994.

σχέση με το δικαίωμα της υπαναχώρησης, τη συμβατική διάρκεια και τις ευθύνες των μερών ε) τις δυνατότητες λειτουργίας, τα τεχνικά μέτρα ασφάλειας - δεδομένου ότι η υπηρεσία προσφέρεται διαδικτυακά - και στοιχεία που αφορούν την διαλειτουργικότητα της υπηρεσίας με άλλο λογισμικό ή υλισμικό<sup>210 211</sup>.

Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι οι όροι που χρησιμοποιούνται στις συμβάσεις υπολογιστικού νέφους είναι σχεδιασμένοι εκ των προτέρων και χρησιμοποιούνται πολλαπλώς για να καλυφθεί ένας απροσδιόριστος αριθμός περιπτώσεων<sup>212</sup> κατατείνει στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για συμβάσεις που περιέχουν γενικούς όρους συναλλαγών (ΓΟΣ)<sup>213</sup>. Οι ΓΟΣ πρέπει να διατίθενται κατά τρόπο που να καθιστά επιτρεπτή την αποθήκευση και αναπαραγωγή τους, ενώ απαραίτητες προϋποθέσεις για τη σύννομη εφαρμογή τους συνιστούν η προηγούμενη γνώση του περιεχομένου τους και η μετέπειτα συμφωνία των μερών για την ενσωμάτωσή τους στο κυρίως σώμα της σύμβασης<sup>214</sup>. Συνήθως αφορούν δευτερεύοντα, επουσιώδη στοιχεία της σύμβασης, κατ' απόκλιση των κανόνων ενδοτικού

---

<sup>210</sup> Βλ. αρ.3β παρ.1 περ. Ιη ν.2251/1994.

<sup>211</sup> Αξίζει να υπογραμμιστεί πως οι συμβάσεις που συνάπτονται μέσω διαδικτύου δεν υπάγονται στις συμβάσεις εκτός εμπορικού καταστήματος. Βλ. Ιγγλεζάκης, Ι. (2003), «Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου», Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα σελ.50-52.

<sup>212</sup> Βελέντζας, Γ., Μαμαλής, Σ., Μπρώνη, Γ. (2017) «Συμπεριφορά Καταναλωτή (Ιδίως χρήστη διαδικτύου & Ψηφιακής Τεχνολογίας)», Εκδόσεις Ius, σελ. 410-411. Βλ. επίσης αρ. 9 παρ.2 Π.Δ. 131/2003

<sup>213</sup> Βλ. αρ. 2 ν.2251/1994 αναφορικά με τον ορισμό των ΓΟΣ.

<sup>214</sup> Οι ΓΟΣ πρέπει να διατυπώνονται με σαφήνεια και απλότητα για να γίνονται ευρέως αντιληπτές ακόμα και σε ανθρώπους χωρίς νομικό υπόβαθρο. Καθοριστικό ρόλο παίζει η δυνατότητα γνώσης και όχι η γνώση καθαυτή. Αυτή η δυνατότητα δίδεται με την παράθεση ολόκληρου του κειμένου στην ιστοσελίδα του παρόχου ή με την παραπομπή σε αυτούς και τη δυνατότητα ευθείας μετάβασης με τη χρήση συνδέσμων σε αυτούς (links). Οπ. Βελέντζας, Μάμαλης, Μπρώνη.

δικαίου, καθιστώντας εξόφθαλμη την προαναφερθείσα δυσαναλογία δυνάμεων<sup>215</sup>. Ως προς τη γλώσσα διατύπωσης τους, πέραν των όσων αναφέρονται στο αρ.2 παρ.2 του ν.2251/1994<sup>216</sup>, αξίζει συνοπτικά να αναφερθεί πως αυτή εξετάζεται ανά περίπτωση βάσει της γλώσσας στην οποία έλαβαν χώρα οι διαπραγματεύσεις ή στην χώρα που καταρτίστηκε η σύμβαση. Ειδικότερα, ως προς τις συμβάσεις που συνάπτονται μέσω διαδικτύου, ως γλώσσα των διαπραγματεύσεων λογίζεται η γλώσσα που χρησιμοποιείται στην ιστοσελίδα του καταναλωτή<sup>217</sup>.

### **2.3.2 Οι συμβάσεις υπολογιστικού νέφους υπό το πρίσμα του του Ηλεκτρονικού Εμπορίου**

Συμπληρωματικά, οι συμβάσεις υπολογιστικού νέφους, έχοντας ως αντικείμενο τη παροχή υπηρεσιών μέσω του διαδικτύου, έναντι συνδρομής ή αμοιβής, εμπίπτουν στο ρυθμιστικό πλαίσιο του Π.Δ. 131/2003, που ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη ακολουθώντας τα πρότυπα της Οδηγίας 2000/31, και η οποία προβλέπει τις σχετικές με το ηλεκτρονικό εμπόριο παραμέτρους<sup>218</sup>. Ο νομοθέτης, εν προκειμένω, καθιστά υποχρεωτική, πριν από την σύναψη της σύμβασης, τη γνωστοποίηση συγκεκριμένων στοιχείων και πληροφοριών του παρόχου. Ειδικότερα, της επωνυμίας και των λοιπών στοιχείων επικοινωνίας του, της

---

<sup>215</sup> Καρακώστας, Ι. (2004) «Βασικά ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στο διαδίκτυο», Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 500

<sup>216</sup> Οι συναλλαγές χαρακτηρίζονται ως διεθνείς βάσει των στοιχείων αλλοδαπότητας που παρατηρούνται (η ιθαγένεια των μερών, ο τόπος κατάρτισης κ' εκπλήρωσης της παροχής). Τονίζεται πως η χρήση διακομιστή σε τρίτη χώρα δεν είναι αρκετή για να μπορέσει μια σύμβαση να χαρακτηριστεί ως διεθνής. βλ. Βελέντζας, Γ. (2008) «Δίκαιο Τεχνολογίας και Καινοτομίας», Έκδοση Εκδόσεις ΙuS, σελ.306. Βλ. επίσης αρ.2 παρ.2 ν. 2251/1994.

<sup>217</sup> Αν κατά την επίσκεψη του χρήστη στην ιστοσελίδα δίδεται δυνατότητα επιλογής περισσότερες των μια γλωσσών, και οι ΓΟΣ διατυπώνονται σε μόνο μία γλώσσα, θεωρείται πως αυτοί (οι ΓΟΣ) δεν εντάσσονται στην σύμβαση. Οπ. Καρακώστας 2004.

<sup>218</sup> Βλ. αρ.1 περ.α' Π.Δ. 131/2003 αναφορικά με τον ορισμό της υπηρεσίας της Κοινωνίας της Πληροφορίας.

έδρας, και του κόστους της αμοιβής του, συμπεριλαμβανομένων των φόρων και επιβαρύνσεων<sup>219</sup>. Επιπρόσθετα, όταν ο αντισυμβαλλόμενος φέρει την ιδιότητα του καταναλωτή<sup>220</sup>, πρέπει να παρέχονται αναλυτικά ορισμένες ακόμη πληροφορίες που αφορούν: α) τα τεχνικά στάδια που προηγούνται της σύναψης της σύμβασης β) την εκ των υστέρων δυνατότητα πρόσβασης στο περιεχόμενο της τελευταίας γ) τα τεχνικά μέσα που έχει στην διάθεσή του ο προμηθευτής σε σχέση με τον εντοπισμό σφαλμάτων δ) τις γλώσσες στις οποίες δύναται να συναφθεί η σύμβαση και τους κώδικες δεοντολογίας στους οποίους υπόκειται ο πάροχος, καθώς και τα στοιχεία που επιτρέπουν την ηλεκτρονική πρόσβαση στους εν λόγω κώδικες<sup>221</sup>.

#### **2.4 Συμβάσεις υπολογιστικού νέφους και κλασικός εξωπορισμός (outsourcing)**

Η τεχνολογία του υπολογιστικού νέφους θέτει σημαντικές προκλήσεις στους νομικούς συμβούλους της πράξης, οι οποίοι καλούνται να αποφύγουν την επανενστέρνιση αρχών και τακτικών διαπραγμάτευσης που σκιαγραφούν σε μεγάλο βαθμό τις παραδοσιακού τύπου αναθέσεις<sup>222</sup>. Ως προς αυτό, πρέπει να γίνει κατανοητό σε όλους ότι οι συμβάσεις υπολογιστικού νέφους διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό από τις παραδοσιακές συμφωνίες εξωτερικής ανάθεσης, καθόσον οι τελευταίες είναι πολυετείς, κοστολογούνται αρκετά υψηλότερα και αποσκοπούν μέσω της δυνατότητας ανάπτυξης μοναδικών χαρακτηριστικών και λειτουργιών στην ικανοποίηση εξατομικευμένων επιχειρησιακών αναγκών. Στις συμβάσεις κλασικού εξωπορισμού, συνεπώς, δικαιολογείται η αυξημένη δυνατότητα διαπραγμάτευσης ορισμένων όρων<sup>223</sup>.

---

<sup>219</sup> Βλ.αφ. 4 Π.Δ. 131/2003.

<sup>220</sup> Βλ. αφ.1 περ. ε' Π.Δ. 131/2003 σε σχέση με την έννοια του καταναλωτή.

<sup>221</sup> Βλ. αφ.9 παρ.1 Π.Δ. 131/2003 και οπ. Ιγγλεζάκης Ι., 2003, σελ. 148-149

<sup>222</sup> Βλ. οπ. Κουσούνη – Πανταζοπούλου σελ.177.

<sup>223</sup> Ενδεικτικά η επιλογή ενός ειδικού τόπου τήρησης των δεδομένων. Σημειώνεται ότι το κόστος μετακυλιέται στον πελάτη.βλ. οπ. Κουσούνη.



*A contrario*, αναφορικά με την ανάπτυξη και τις προϋποθέσεις λειτουργίας νέων χαρακτηριστικών στις συμβάσεις υπολογιστικού νέφους, δέον να αναφερθούν τα εξής: το γεγονός ότι οι υπηρεσίες νεφουπολογιστικής σχεδιάζονται βάσει μιας γενικότερης ζήτησης - και σε εξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις εξατομικευμένα για πολύ μεγάλους πελάτες - οδηγεί στο συμπέρασμα πως η ενσωμάτωση ρητών εγγυήσεων ως προς τις προδιαγραφές των υπηρεσιών κρίνεται προτιμότερη από μια ανεπιτυχή διαπραγμάτευση. Βέλτιστη πρακτική, η οποία συνεπικουρεί στην αποφυγή άσκοπων και χρονοβόρων επεξηγήσεων ή πιθανών αντιπαραθέσεων, συνιστά επίσης η εκ των προτέρων - ει δυνατόν λεπτομερέστερη - γνώση του επιχειρηματικού μοντέλου και των τεχνολογικών προδιαγραφών και ιδιαιτεροτήτων των σχετικών προϊόντων και υπηρεσιών. Αυτή η προεργασία θα βοηθήσει στη κατανόηση των συμφερόντων αμφοτέρων των μερών και θα οδηγήσει σε έναν λελογισμένο επαναπροσδιορισμό της διαπραγματευτικής θέσης καθενός εξ' αυτών, εξοικονομώντας χρόνο από πολύωρες και ενδεχομένως αλυσιτελείς συζητήσεις<sup>224</sup>.

Επιπλέον, σε αντίθεση με ότι ισχύει σε σχέση με τις παραδοσιακές συμβάσεις και τα υβριδικά μοντέλα που ήλθαν το τελευταίο διάστημα στο προσκήνιο<sup>225</sup>, κατά τον έλεγχο συμβάσεων υπολογιστικού νέφους δεν προτείνεται ιδανικά η διενέργεια ριζικών αλλαγών στο πεδίο των λειτουργικών ορισμών που συνήθως ενσωματώνονται στην αρχή της σύμβασης, διότι τέτοιου είδους τροποποιήσεις ενίοτε επιδρούν στον σχεδιασμό και στις λειτουργίες του συστήματος, αυξάνοντας παράλληλα το σχετικό κόστος. Για να είναι

---

<sup>224</sup> Τζίβα, Έ. (2003) «Το ηλεκτρονικό εμπόριο και η προστασία των καταναλωτών απέναντι σε γενικούς όρους συναλλαγών», *Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών*, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 1041-1046.

<sup>225</sup> Οι ανάγκες των πελατών έφεραν στο προσκήνιο τα «υβριδικά μοντέλα», ένα νέο κλάδο που συνδυάζει τα χαρακτηριστικά των υπηρεσιών της εξωτερικής ανάθεσης με αυτά των υπηρεσιών του υπολογιστικού νέφους. Πχ. μια διακεκριμένη υπηρεσία υπολογιστικού νέφους και η οποία θα περιλαμβάνει εξειδικευμένο προσωπικό αποκλειστικά και μόνο για τον συγκεκριμένο πελάτη. Βλ. οπ. Παπανικολάου, Α. σελ. 573-574.

πραγματικά παραγωγική η διαπραγματευτική διαδικασία, ο πελάτης δεν πρέπει να επικεντρωθεί στην τροποποίηση του λεκτικού αλλά στην βαθιά κατανόηση του. Ειδικότερα, πρέπει να διερευνήσει, αν υπάρχουν συγκεκριμένοι όροι που να είναι αντιφατικοί με το επιχειρηματικό μοντέλο και την στρατηγική ανάπτυξης που θα ακολουθήσει. Κατ' αυτόν το τρόπο, θα καταφέρει να αξιολογήσει εις βάθος το επίπεδο συμβατότητας της προσφερόμενης υπηρεσίας σε σχέση με τις ανάγκες του και θα καταλήξει στη σωφρονέστερη για εκείνον επιλογή<sup>226</sup>. Κατά την άποψη του γράφοντος, η συνεργασία των μερών ως προς αυτό κρίνεται απολύτως αναγκαία, διότι μόνον κατ' αυτόν τον τρόπο θα μπορέσει να αντιληφθεί στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, αν ο υπό διαπραγμάτευση τρόπος λειτουργίας και ελέγχου εξυπηρετεί τα συμφέροντά του<sup>227</sup>.

Επιπλέον, μια ακόμα ειδοποιός διαφορά μεταξύ των δύο συμβατικών μοντέλων έγκειται στην αντικατάσταση ορισμένων «παραδοσιακών» δικαιωμάτων (πχ. της εξέτασης και του ελέγχου στις εγκαταστάσεις και τα πληροφοριακά συστήματα του πελάτη), η ενσωμάτωση των οποίων παρατηρείται συνήθως σε συμφωνίες εξωτερικής ανάθεσης, με πιστοποιήσεις ανεξάρτητων φορέων (λχ. η πιστοποίηση ISO 27001). Όπως γίνεται ευλόγως αντιληπτό άλλωστε, το επιχειρηματικό μοντέλο λειτουργίας και εν γένει η φύση της παροχής υπηρεσιών cloud δεν θα μπορούσε να υποστηρίξει τέτοιες διασπαστικές και κοστοβόρες συμφωνίες, αφού θα ήταν πρακτικό αδύνατο και αναντίρροτα ριψοκίνδυνο οι εκατομμύρια πελάτες του παρόχου να έχουν τη δυνατότητα να διενεργούν ελέγχους στα κέντρα δεδομένων που είναι αποθηκευμένες οι πληροφορίες τους. Τέτοιου είδους προσεγγίσεις απομακρύνουν τους κινδύνους καταστροφής των δεδομένων και των λειτουργιών των υπόλοιπων πελατών, ενώ μετριάζουν επίσης το αίσθημα ανασφάλειας τους σε σχέση με τα υψηλά επίπεδα προτύπων ασφαλείας των παρόχων.

---

<sup>226</sup> Βλ. οπ. Παπανικολάου, Α. σελ. 571.

<sup>227</sup> Djemame K, et al (2013), διαθέσιμο στο: <https://www.jstor.org/stable/41739965> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 11/02/22)

## 2.5 Συμφωνίες για το επίπεδο της παρεχόμενης υπηρεσίας νέφους (Service Level Agreements, SLAs)

Στο πλαίσιο οικοδόμησης μιας σχέσης εμπιστοσύνης ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη, αναγκαία κρίνεται η παροχή εγγυήσεων από τον πάροχο . Με γνώμονα πως δεν υφίσταται κάποια δραστική λύση από νομοθετικής άποψης, σε πρακτικό επίπεδο χρησιμοποιούνται τυποποιημένοι όροι και τεχνικές οδηγίες (Service Level Agreements-SLAs)<sup>228</sup>.

Με την χρήση των SLAs διασφαλίζεται: α) η αδιάλειπτη και δίχως τεχνικές δυσκολίες παροχή των υπηρεσιών<sup>229</sup> β) το επίπεδο και ο όγκος τους γ) η ασφάλεια των δεδομένων δ) ο χρόνος αντίδρασης που απαιτείται για την αποκατάσταση πιθανών δυσλειτουργιών ε) η δυνατότητα αναφοράς τυχόν προβλημάτων στ) οι χρόνοι αναμονής ζ) και η έκταση της διαθεσιμότητας των πόρων σε πολυάριθμους χρήστες<sup>230</sup>. Επιπλέον, καθορίζεται η ευθύνη των μερών σε περίπτωση ανώμαλης εξέλιξης της ενοχής, όταν δηλαδή υπάρχουν αποκλίσεις συγκριτικά με το συμφωνημένο στην σύμβαση επίπεδο ή στην περίπτωση που δεν αποτραπεί τελικά ένα περιστατικό παραβίασης. Αξίζει να σημειωθεί πως σε περίπτωση που ο πάροχος πρόσβασης διαδικτύου είναι διαφορετικός από τον πάροχο υπολογιστικού νέφους, κρίνεται σκόπιμο, όπως συγκεντρωθούν οι σχετικές συμβάσεις, προκειμένου να διασφαλιστεί το ελάχιστο επίπεδο διαθεσιμότητάς, αλλά και λοιποί

---

<sup>228</sup> Βλ Rinaldi, G., Debora S., Kanellos L. *“The standardization of cloud computing SLA and contractual terms: the SLALOM project.”*

Διαθέσιμο:<https://www.twobirds.com/en/news/articles/2016/global/slalom/the-standardisation-of-cloud-computing-sla-and-contractual-terms-the-slalom-project> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/02/22)

<sup>229</sup> Σε περίπτωση που ο πάροχος προσφέρει τις υπηρεσίες του άνευ ανταλλάγματος (υπό την μορφή χρησιδανείου) δεν φέρει την υποχρέωση αδιάλειπτης λειτουργίας του. Δεν είναι λίγες επίσης οι περιπτώσεις που οι πάροχοι απεκδύονται της ευθύνης τους, υποσχόμενοι την επιστροφή ολόκληρου του καταβληθέντος ποσού.

<sup>230</sup> Βλ. Οπ. Rinaldi, G. et all.

συναφείς παράμετροι, με δεδομένο ότι σε περίπτωση μη προσήκουσας λειτουργίας του συστήματος δεν θα είναι εύκολη η απόδοση ευθυνών<sup>231</sup>.

Ακόμα, το γεγονός ότι οι νομικοί αλλά και τεχνικοί όροι οι οποίοι χρησιμοποιούνται στις συμβάσεις ερμηνεύονται διαφορετικά σε κάθε έννομη τάξη, δυσκολεύοντας τη σύγκριση των παρεχόμενων υπηρεσιών, οδήγησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην ανάληψη πρωτοβουλίας διαμόρφωσης ενός ενωσιακού πλαισίου σε σχέση με τις συμφωνίες παρόχων-χρηστών, αποσκοπώντας στη καλύτερη δυνατή αξιοποίηση της διαθέσιμης τεχνολογίας<sup>232</sup>. Οι κατευθυντήριες οδηγίες απευθύνονται κατά βάση στους παρόχους, ενώ αναλύουν ποίκιλα ζητήματα που είναι συνυφασμένα με την τόνωση του αισθήματος εμπιστοσύνης, και το οποίο μπορεί καταρχήν να επιτευχθεί μέσα από την σύμβαση παροχής υπηρεσιών. Ειδικότερα, συστήνεται η χρήση ουδέτερων τεχνολογικών μεθόδων (neutral technology), η ενσωμάτωση συγκεκριμένων συνεπειών σε περίπτωση μη ανταπόκρισης του παρεχόμενου μοντέλου υπολογιστικού νέφους στη σύμβαση, η υιοθέτηση μιας κοινής ορολογίας, η οποία θα διευκολύνει τη διενέργεια των απαραίτητων συγκρίσεων επί των υπηρεσιών, περιορίζοντας παράλληλα τις περιπτώσεις σύγχυσης των καταναλωτών<sup>233</sup> και η ρύθμιση συγκεκριμένων παραμέτρων, που αφορούν τη διαθεσιμότητα τους, τον χρόνο αντίδρασης του παρόχου έναντι των αιτημάτων των

---

<sup>231</sup> Βλ. οπ. Κουσουνή σελ. 182-183.

<sup>232</sup> Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής, Αξιοποίηση των δυνατοτήτων του υπολογιστικού νέφους, 27.9.2012, COM (2012) 529 final. Βλ. επίσης Cloud Service Level Agreement Standardization Guidelines, Διαθέσιμο σε: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/cloud-service-level-agreement-standardisation-guidelines> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/02/22). Αντίστοιχες οδηγίες δημοσίευσε και η υποομάδα της Ομάδας Cloud Select Industry Group Βλ. Προοίμιο Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Διαθέσιμες στο: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/cloud-service-level-agreement-standardisation-guidelines> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/02/22)

<sup>233</sup> Βλ. Υπ. 49 των Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

πελατών του σχετικά με την επιδιόρθωση σφαλμάτων, και το επίπεδο ικανότητας με αναφορές στη λειτουργικότητά ή τη συνδεσιμότητά του.

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρθηκε ειδικώς στην επισκόπηση του επιπέδου ασφαλείας, προτείνοντας την ενσωμάτωση ρητών εγγυήσεων αναφορικά με την σωστή, ομαλή και χωρίς τεχνικά σφάλματα λειτουργία της υπηρεσίας, ενώ τόνισε την ανάγκη πληροφόρησης αναφορικά με την ύπαρξη πιστοποιήσεων και τεχνικών μέτρων που δέον να χρησιμοποιούνται (πχ. κρυπτογράφηση), τόσο κατά τη μεταφορά δεδομένων, όσο και σε περίπτωση διενέργειας μεταβολών στη φύση ή τη λειτουργία του νέφους. Όσον αφορά το επίπεδο συλλογής και διαχείρισης των προσωπικών δεδομένων, και το οποίο θα αναλυθεί στην επόμενη υποενότητα σε συμβατικό επίπεδο, σημειώνεται πως πέραν της υποχρέωσης επαρκούς ενημέρωσης αναφορικά τον τρόπο ταξινόμησής των δεδομένων και τον κύκλο ζωής τους μετά την λήξη της συνεργασίας των μερών, εξίσου σημαντική κρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η γνωστοποίηση της γεωγραφικής θέσης των δεδομένων, δεδομένου ότι αυτά πρέπει να αποθηκεύονται, είτε στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ), είτε σε κράτος που χαρακτηρίζεται από αντίστοιχο επίπεδο προστασίας προσωπικών δεδομένων, η δυνατότητα συχνής επισκόπησης του επιπέδου εκπλήρωσης των στόχων της υπηρεσίας και η χρήση κωδίκων δεοντολογίας<sup>234</sup>.

Κατά την άποψη του γράφοντος, η ευρωπαϊκή πρωτοβουλία στο πεδίο των συμφωνιών επιπέδου υπηρεσίας θα λειτουργήσει ως «πυξίδα», ενισχύοντας την εμπιστοσύνη και την διαφάνεια ανάμεσα στους παρόχους των υπηρεσιών νέφους και τους χρήστες, μολαταύτα, τα οφέλη θα ήταν πολλαπλάσια, αν η προτεινόμενη τυποποίηση λάμβανε χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο<sup>235</sup>. Ως εκ τούτου, αναγκαία θεωρείται μια ενιαία νομοθετική μεταρρύθμιση, η οποία θα συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη του νέφους, η φύση του

---

<sup>234</sup> Βλ. οπ. Ανακοίνωση Επιτροπής

<sup>235</sup> Προοίμιο Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διαθέσιμες σε: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/cloud-service-level-agreement-standardisation-guidelines> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/02/22)

οποίου καθιστά συχνά ανεπαρκείς ακόμα και τις συμβατικές προβλέψεις, που ορισμένες φορές αδυνατούν να ρυθμίσουν άπασες τις παραμέτρους<sup>236</sup>.

## 2.6 Υπολογιστικό νέφος και προστασία και ασφάλεια προσωπικών δεδομένων

Στα πεδία προβληματισμού συγκαταλέγεται, όπως έγινε αντιληπτό, το επίπεδο προστασίας και ασφάλειας των προσωπικών δεδομένων που αποθηκεύονται σε κάποιον εξυπηρετητή ή data center ανά τον κόσμο. Σε αντίθεση, λοιπόν, με την «κλασική» εξωτερική ανάθεση, που διακρίνεται για τα αυξημένα επίπεδα ευελιξίας της, η φύση και η αρχιτεκτονική της τεχνολογίας του cloud, που εξ' ορισμού προβαίνει σε επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων, γεννά προβληματισμούς αναφορικά με το πώς, πού και από ποιον συλλέγονται, διαβιβάζονται και εν γένει επεξεργάζονται τα δεδομένα των χρηστών. Εν προκειμένω, η γνώση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου κρίνεται θεμελιώδης για τον καθορισμό των συμβατικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, τόσο των παρόχων υπηρεσιών νέφους, όσο και των πελατών τους. Καταλυτικό ρόλο επ' αυτού, διαδραματίζει η γνώση της τοποθεσίας αποθήκευσης των δεδομένων, ιδίως όταν εξετάζεται η εφαρμογή του ΓΚΠΔ, αφού ως κριτήρια κατά την εξέταση εφαρμογής του λογίζονται η εγκατάσταση ή μη του παρόχου σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η χρήση εξοπλισμού εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο τόπος εγκατάστασης των κέντρων δεδομένων που ανήκουν στην σφαίρα επιρροής του παρόχου<sup>237</sup>. Συνακόλουθα, ο τόπος στον οποίο βρίσκονται υλικά

---

<sup>236</sup> Βλ. οπ. Παπαδόπουλος Μ. –Ευγενίδης Π., (2016), σελ. 190

<sup>237</sup> Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί εκ των προτέρων η τοποθεσία αποθήκευσης των πληροφοριών στο cloud. Όπως αναφέρει η ΟΕ 29 «τα δεδομένα μπορεί να βρίσκονται στις 2μμ σε ένα κέντρο δεδομένων και στις 4 στην άλλη άκρη του κόσμου». Βλ. αρ.3 ΓΚΠΔ. Βλ. επίσης τη Γνώμη 8/2010 της ΟΕ αρ.29 για το ζήτημα του εφαρμοστέου δικαίου και της δικαιοδοσίας.

τα δεδομένα, η ιθαγένεια και ο τόπος κατοικίας των υποκειμένων αυτών θεωρείται «νομικά αδιάφορος»<sup>238</sup>.

Στην κύρια σύμβαση, λοιπόν, ή και σε ένα ξεχωριστό παράρτημα επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, το οποίο θα συνιστά αναπόσπαστο μέρος αυτής (Data Protection Addendum), δέον να ενσωματώνονται συμβατικές ρητρες οι οποίες θα αντανακλούν την προθυμία του παρόχου να σεβαστεί το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Καταρχάς, προτείνεται, όπως διακρίνονται με σαφήνεια οι ετερογενείς ρόλοι που παρατηρούνται στην αλυσίδα του cloud computing<sup>239</sup>, καθότι μόνον έτσι διευκολύνεται η διαδικασία θέσπισης υποχρεώσεων<sup>240</sup>, αρμοδιοτήτων και ευθυνών των μερών<sup>241</sup>. Παρά το γεγονός ότι τα όρια μεταξύ τους είναι δυσδιάκριτα, τις περισσότερες φορές, και ως επί το πλείστον, όταν η επεξεργασία λαμβάνει χώρα στις τεχνικές εκδοχές cloud IaaS ή PaaS, ο πάροχος δε δύναται να λογίζεται ως Υπεύθυνος Επεξεργασίας («ΥΕ»), αφού δεν είναι εκείνος που καθορίζει τους σκοπούς και τον τρόπο επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων<sup>242</sup>. Αντιθέτως, όταν

---

<sup>238</sup> Βλ. Μήτρου, Λ. «Cloud Computing και Ζητήματα Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων» σελ.20. Διαθέσιμο σε: <https://docplayer.gr/1012361-Cloud-computing-kai-zitimata-prostasias-prosopikon-dedomenon-l-mitroy-anaplirotria-kathigitria-panepistimio-aigaiouy.html> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 20.3.22)

<sup>239</sup> Πχ. οι πάροχοι υπηρεσιών και πλατφορμών, οι προμηθευτές προγραμμάτων και υλισμικού, οι διαμεσολαβητές, οι χρήστες κ.α.

<sup>240</sup> Όσον αφορά τις υποχρεώσεις του Υπεύθυνου Επεξεργασίας βλ. ενδεικτικά αρ.7 παρ.1, αρ.8 παρ.2, αρ. 12 παρ1,2, αρ.13-14, αρ.24 παρ.1 και αρ.25 ΓΚΠΔ.

<sup>241</sup> Βλ. Γνωμοδότηση 1/2010 και γνώμη 5/2012 ΟΕ29 περί νεφουπολογιστικής.

<sup>242</sup> Ο πάροχος δεν γνωρίζει ποια προγράμματα η/υ χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της υπηρεσίας που παρέχει, ούτε και το περιεχόμενο των δεδομένων που επεξεργάζονται. Τα θεσμικά όργανα αντιλαμβάνονται επίσης τους παρόχους ως εκτελούντες, μολοντί υποστηρίζεται ότι ο πελάτης δεν έχει τη δυνατότητα να διαπραγματευθεί τους σχετικούς όρους λόγω διαπραγματευτικής ανισότητας βλ. Μήτρου, Λ. (2015) Προστασία Προσωπικών Δεδομένων και υπολογιστικό νέφος ΤΝΠ Qualex ΔιΜΕΕ 4/2015 σελ.536.

επεξεργάζεται δεδομένα για λογαριασμό του ΥΕ, λογίζεται ως Εκτελών την Επεξεργασία («ΕΕ»)<sup>243</sup>. Σπάνιες είναι οι περιπτώσεις, όπου ο πάροχος επεξεργάζεται δεδομένα για δικούς του σκοπούς ή ως από κοινού ΥΕ<sup>244</sup>, ωστόσο τέτοιου είδους πρακτικές πρέπει να αποφεύγονται, καθότι δύναται να προκαλέσουν σύγχυση και κυρίως ανασφάλεια δικαίου.

Οι προαναφερθείσες ρήτρες, λοιπόν, που προτείνεται, όπως ενσωματωθούν κατ' ελάχιστον στην σύμβαση πρέπει να παρέχουν επαρκείς πληροφορίες και εγγυήσεις σχετικά με: 1. την ευθύνη του παρόχου σε περίπτωση που λάβει χώρα ένα περιστατικό παραβίασης 2. τα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα ασφαλείας που λαμβάνονται 3. την αξιοπιστία του επιπέδου ασφαλείας του συστήματος 4. τις πιθανές κυρώσεις, οικονομικές ή μη, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας προσφυγής στη δικαιοσύνη ή/και σε κάθε άλλη αρμόδια αρχή 5. τον ειδικότερο τρόπο διαχείρισης των πιθανών περιστατικών παραβίασης της ασφάλειας 6. τις διαδικασίες διατήρησης αρχείου, αντικατοπτρισμού, ανάκτησης δεδομένων, και δημιουργίας αντιγράφου ασφαλείας 7. τις διαδικασίες αυθεντικοποίησης και εξουσιοδοτημένης πρόσβασης των χρηστών<sup>245</sup> 8. τη φορητότητα των δεδομένων 9. τις προϋποθέσεις επιστροφής, ασφαλούς διαγραφής / καταστροφής των δεδομένων κατά την ολοκλήρωση της υπηρεσίας ή κατόπιν αιτήματος του χρήστη 10. την ενσωμάτωση ρήτρας εμπιστευτικότητας που θα δεσμεύει, τόσο τον πάροχο, όσο και όσους υπαλλήλους του επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα στο όνομα και για λογαριασμό του 11. την διευκόλυνση της άσκησης των δικαιωμάτων των υποκειμένων (πχ. διαγραφή, διόρθωση,

---

<sup>243</sup> Βλ. αρ.28 ΓΚΠΔ. Οι πάροχοι μπορεί να θεωρηθούν ΕΕ, ακόμα και στη περίπτωση που οι ίδιοι καθορίζουν τον τρόπο επεξεργασίας, όπως λχ. το υλισμικό (hardware) βλ. Μήτρου, Λ. (2015) σελ.535.

<sup>244</sup> Λχ. όταν η επεξεργασία απαιτεί τη λήψη αυτόνομων αποφάσεων από μέρος του παρόχου. Βλ. αρ. 26 ΓΚΠΔ

<sup>245</sup> Περιορίζει την όποια πιθανότητα κοινοποίησης, διαμοιρασμού και υποβολής τους σε επεξεργασία για παράνομους σκοπούς.



πρόσβαση)<sup>246</sup> 12. την ανάληψη ρητής υποχρέωσης ενημέρωσης και λήψης γραπτής συγκατάθεσης για τη πρόσληψη υπεκτελούντων, οι οποίοι θα βαρύνονται με τις ίδιες υποχρεώσεις που βαρύνουν το πάροχο υπηρεσιών<sup>247</sup> 13. τις πιθανές διαβιβάσεις των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε χώρες που βρίσκονται εκτός ΕΕ<sup>248</sup> 14. τη συμμόρφωση του παρόχου με το ισχύον εθνικό και διεθνές νομοθετικό και κανονιστικό γίνεσθαι 15. την επίδειξη των απαραίτητων εγγράφων αναφορικά με τη λήψη μέτρων που εγγυώνται την επίτευξη των στόχων των μερών (υποχρέωση της λογοδοσίας)<sup>249</sup>.

Το ισχύον ενωσιακό νομικό πλαίσιο αντιπροσωπεύει ένα ισχυρό πλέγμα προστασίας, που διακρίνεται για την ομοιόμορφη εφαρμογή του εντός και εκτός της ΕΕ, αποσκοπώντας στην πληρέστερη δυνατή προστασία των προσωπικών δεδομένων που συσσωρεύονται σε ένα περιβάλλον cloud, ωστόσο παρά το γεγονός ότι ο ΓΚΠΔ έπαιξε καθοριστικό ρόλο σε σχέση με τις επεξεργασίες δεδομένων που λαμβάνουν χώρα σε περιβάλλον cloud, δεν

---

<sup>246</sup> Σε συμβατικό επίπεδο αντιμετωπίζεται - ιδίως όταν πρόκειται για «αλυσίδα επεξεργασίας νεφουπολογιστικής» - και η απώλεια ελέγχου των δεδομένων μέσω της πρόβλεψης δυνατότητας παρέμβασης (intervenability), δηλαδή μέσω της άσκησης των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων δίχως εμπόδια.

<sup>247</sup> Σύννομη κρίνεται επίσης η πρόβλεψη παροχή πρόσβασης σε ελεύθερος διαθέσιμους ιστοτόπους μέσω των οποίων οι πελάτες δε θα έχουν μόνο τη δυνατότητα διαδικτυακής παρακολούθησης των υπεργολάβων που χρησιμοποιούνται αλλά και συναφείς πληροφορίες, όπως λχ. η τοποθεσία των δεδομένων (πχ. τα Trust center για το Office 365). Βλ. αρ. 28 παρ.1 & 2.

<sup>248</sup> Βλ. ΚΕΦΑΛΑΙΟ V αναφορικά με τις Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς.

<sup>249</sup> Μ, Παπαδόπουλος. (2016) «Νεφουπολογιστική (cloud computing) και προστασία προσωπικών δεδομένων» ΤΝΠ Qualex ΔιΜΕΕ 2/2016 σελ. 190-193 που βασίστηκε στις κατευθυντήριες γραμμές της ομάδας εργασίας στη θεματική των συμφωνιών επιπέδου εξυπηρέτησης που υπάγεται στο Cloud Select Industry Group της διεύθυνσης DG της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

κατάφερε να οδηγήσει στην εξάλειψη όλων των πιθανών κινδύνων, οι οποίοι, όμως, όπως αναλύθηκε δύναται να περιοριστούν δια της συμβατικής οδού.

## 2.7 Ζητήματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας

Επιπρόσθετα, σε περίπτωση που το αντικείμενο της σύμβασης αφορά την παροχή μιας τεχνολογικής λύσης, υπάρχουν ζητήματα διανοητικής ιδιοκτησίας που πρέπει να αναλυθούν εντός και τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με εγέρσεις απαιτήσεων τρίτων που δύναται να ισχυριστούν ότι τα δικαιώματά τους καταπατώνται σε επίπεδο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, εμπορικών σημάτων και πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ο πάροχος οφείλει να διαθέτει όλα τα αναγκαία δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί των εφαρμογών του λογισμικού που προσφέρει<sup>250</sup>. Η πρακτική αυτή μάλιστα, αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία δεδομένης της «αρχής της εδαφικότητας», σύμφωνα με την οποία τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας έχουν τυπική ισχύ αποκλειστικά και μόνο στα κράτη που τα αναγνωρίζουν ή τα απονέμουν. Συνεπώς, δε μπορεί να γίνει λόγος για ένα αποκλειστικό δικαίωμα παγκοσμίου βεληνεκούς αλλά για περισσότερα δικαιώματα που αναγνωρίζονται ξεχωριστά σε εκάστη έννομη τάξη. Απαραίτητη καθίσταται, συνεπώς, ως προς τη προστασία των εννόμων συμφερόντων των πελατών του παρόχου, η ενσωμάτωση όρων, που θα τους διασφαλίζουν από αξιώσεις - απορρέουσες από τα προσφερόμενα προϊόντα και υπηρεσίες - που θα μπορούσαν δυνητικά να εγείρουν τρίτοι.

---

<sup>250</sup> Πχ. το δικαίωμα αναπαραγωγής του προσφερόμενου λογισμικού. Βάσει της οδηγίας 91/250, ως αναπαραγωγή νοείται και η φόρτωση (loading), η εμφάνιση στην οθόνη (displaying), η εκτέλεση (running), η μεταβίβαση (transmission) και η αποθήκευση (storage) Βέβαια, υποστηρίζεται και η άποψη ότι η εκτέλεση ενός προγράμματος η/υ δε πρέπει να λογίζεται ως πράξη αναπαραγωγής, διότι έτσι επιτυγχάνεται η κατά προορισμό χρήση του κι επομένως η πράξη αυτή θα πρέπει να θεωρείται ουδέτερη υπό την έποψη του εν λόγω δικαίου. Αντιθέτως, αν προσφέρεται αποκλειστικά και μόνο χώρος αποθήκευσης δεν γεννάται κάποιο ζήτημα πνευματικής ιδιοκτησίας. Βλ. οπ. Ιγγλεζάκης, Ι (2008) σελ.24.

Κατ' αντιστοιχία, αν ο πάροχος είναι ο δημιουργός μιας εφαρμογής, η οποία προστατεύεται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, οφείλει να χορηγεί οπωσδήποτε τη σχετική άδεια αναπαραγωγής στον πελάτη του, καθορίζοντας τα όρια χρήσης και τα πρόσωπα που έχουν δυνατότητα εισόδου στην εφαρμογή για λογαριασμό του τελευταίου. Τέλος, όταν ο χρήστης των υπηρεσιών νέφους, χρησιμοποιεί την υλική υποδομή που παρέχεται από τον πάροχο, έτσι ώστε να αναπτύξει ένα δικό του πρόγραμμα η/υ, τότε αυτός και μόνον αυτός λογίζεται ως ο δημιουργός του λογισμικού. Προς αποφυγή, λοιπόν, τυχόν διενέξεων θα πρέπει να αναγράφεται ρητά πως ο πάροχος της νεφουπολογιστικής υπηρεσίας παρέχει τον κατάλληλο εξοπλισμό και το περιβάλλον που απαιτείται για την ανάπτυξη της εφαρμογής και ουδεμία άλλη αξίωση επ' αυτού έχει<sup>251</sup>.

## 2.8 Εφαρμοστέο Δίκαιο

Ζήτημα προκύπτει, όταν τα συμβαλλόμενα μέρη δεν έχουν συμφωνήσει από κοινού (λόγω και της φύσης του «τυποποιημένου πακέτου υπηρεσιών») το δίκαιο που θα διέπει την σύμβαση σε περίπτωση πιθανής διένεξης, ήτοι το σύνολο κανόνων δικαίου που θα κρίνει επί ζητημάτων, όπως η ύπαρξη πραγματικών ελαττωμάτων, η ερμηνεία συμβατικών όρων αλλά και η συμπλήρωση όσων ασαφειών «γεννά» μια όχι και τόσο αναλυτικά γραμμένη σύμβαση<sup>252</sup>. Τα στοιχεία διεθνικότητας που παρουσιάζουν οι συμβάσεις νεφουπολογιστικής εξαιτίας της αρχιτεκτονικής του νέφους, καθιστούν ακόμα πιο σπουδαία την ανωτέρω προβληματική. Στην πράξη, αν τα μέρη δεν προβλέψουν ως λύση την εξωδικαστική επίλυση των διαφορών τους μέσω της δυνατότητας προσφυγής στη διαιτησία<sup>253</sup>, ή δεν επιλέξουν από κοινού το εφαρμοστέο δίκαιο<sup>254</sup> εφαρμόζεται κατά τον Κανονισμό Ρώμη I το

---

<sup>251</sup> Βλ. οπ. Ιγγλεζάκης (2008) σελ.25-26.

<sup>252</sup> Όταν τα μέρη διαπραγματεύονται τους όρους, ουσιαστικά καθιστούν περιττή τη συνδρομή των κανόνων του ειδικού ενοχικού δικαίου. Βλ. οπ. Κουσούνη σελ.181.

<sup>253</sup> Βλ. οπ. Παπαδόπουλος Μ. – Ευγενίδης, Π. (2016) σελ. 192.

<sup>254</sup> Βλ. αρ.3 Κανονισμός 593/2008. Το κύρος της συμφωνίας κρίνεται με βάση τα αρ.10,11 και 13 του ίδιου νομοθετήματος. Ακόμα, πρέπει να σημειωθεί πως δύναται να προβλέπεται

δίκαιο της χώρας του παρόχου<sup>255</sup>. Ακόμα, όταν ο πελάτης λογίζεται ως καταναλωτής, αρμόδιο θεωρείται το δίκαιο της χώρας όπου έχει τη συνήθη διαμονή του<sup>256</sup>. Σε κάθε περίπτωση βέβαια, αν τα μέρη επιλέξουν συγκεκριμένο δίκαιο, τούτη η επιλογή δεν στερεί από τον καταναλωτή την αυξημένη προστασία που ενδέχεται να παρέχουν οι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου της χώρας της συνήθους διαμονής του<sup>257</sup>.

Τέλος, αν η έδρα του νομικού προσώπου ή ο τόπος διαμονής του φυσικού προσώπου βρίσκεται σε μια τρίτη χώρα, σε εθνικό επίπεδο εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 25ΑΚ, που σε περίπτωση απουσίας μιας αμοιβαίας επιλογής των μερών, προβλέπει πως εφαρμόζεται το δίκαιο που αρμόζει καλύτερα στην συγκεκριμένη περίπτωση, συνυπολογιζόμενων των ειδικών συνθηκών, ήτοι (συνήθως) το δίκαιο του κράτους μέλους που είναι εγκατεστημένος ο πάροχος της υπηρεσίας του υπολογιστικού νέφους<sup>258</sup>.

Αναφορικά με τις αξιώσεις που γεννώνται σε περίπτωση αδικοπραξίας, εφαρμόζεται ο γενικός κανόνας του Κανονισμού Ρώμη II και ο οποίος παραπέμπει στο κράτος που επήλθε η ζημία<sup>259</sup>. Στο αρ.14 του ιδίου νομοθετήματος προβλέπεται πως είναι δυνατή η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου ακόμα και μετά την επέλευση του γεγονότος που επέφερε την

---

διαφορετικό δίκαιο για συγκεκριμένα ζητήματα της σύμβασης (ο λεγόμενος θεσμός του “depechage”) βλ. αρ.3 παρ. 1 εδ' γ. του Κανονισμού και αρ.3 παρ.2.

<sup>255</sup> Βλ.αρ.4 παρ.1β Κανονισμός 593/2008.

<sup>256</sup> Βλ. αρ. 6 Κανονισμός 593/2008

<sup>257</sup> Βλ. αρ. 6 παρ. 2 Κανονισμός 593/2008.

<sup>258</sup> Βλ. αρ.25ΑΚ. Το πεδίο εφαρμογής του αρ.25ΑΚ έχει περιοριστεί αρκετά μετά την εφαρμογή του Κανονισμού 593/2008. Οι «ειδικές συνθήκες» κρίνονται με βάση το στοιχείο που έχει την μεγαλύτερη βαρύτητα σε κάθε σύμβαση. Βλ. Γραμματικάκη-Αλεξίου Αναστασία, Παπασιώπη-Πασιά Ζωή, Βασιλακάκης Ευάγγελος, 2010, «Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο», Δ' Έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.287-290.

<sup>259</sup> Βλ. αρ.4 Κανονισμός 864/2007. Βλ. επίσης αρ. 27 ΑΚ. του οποίου όμως το πεδίο εφαρμογής περιορίστηκε αρκετά μετά τις 11.01.2009.

ζημία<sup>260</sup>. Ακόμα, αν ο φερόμενος ως υπαίτιος και ο ζημιωθείς έχουν, κατά τον χρόνο επέλευσης της ζημίας τη συνήθη διαμονή τους στην ίδια χώρα, δύναται να εφαρμοστεί το δίκαιο της χώρας αυτής<sup>261</sup>. Εν κατακλείδι, εάν από το σύνολο των περιστάσεων συνάγεται ότι η αδικοπραξία εμφανίζει προδήλως στενότερο δεσμό με χώρα άλλη από εκείνη που ορίζεται στις προηγούμενες παραγράφους της, εφαρμόζεται το δίκαιο αυτής της χώρας<sup>262</sup>.

## **2.9 Λογισμικά TN που προσφέρονται ως υπηρεσία σε περιβάλλον νεφουπολογιστικής**

Αξίζει να γίνει μια σύντομη αναφορά σε ένα νέο μοντέλο διάθεσης και χρήσης που γνωρίζει ραγδαίο ρυθμό ανάπτυξης σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, και το οποίο απέχει παρασάγγας από την ανάπτυξη ιδιόκτητου λογισμικού TN. Ειδικότερα, στην προσφορά λογισμικού TN ως υπηρεσία μέσω της τεχνολογίας cloud σε χρήστες οι οποίοι αποκτούν δικαίωμα διαδικτυακής χρήσης του με την μορφή συνδρομητικής υπηρεσίας. Κατ' αυτόν το τρόπο, ο πελάτης, ιδιωτικός οργανισμός ή δημόσιες φορέας αποκτά τη δυνατότητα να αξιοποιήσει την πληροφοριακής δομή τρίτου μέρους (πχ. IBM Watson Cloud, AWS, Google Cloud, Microsoft Azure) για δικές του ανάγκες, όπως η αναγνώριση φωνής, η εξυπηρέτηση πελατών και η εμπορική επικοινωνία.

Τη λύση των σχετικά «έτοιμων» αλγοριθμικών μοντέλων επίλυσης προβλημάτων προτιμούν κυρίως μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που προσφεύγουν εκεί, αντιλαμβανόμενες ότι το κεφάλαιο που θα έπρεπε να καταβάλλουν για να γράψουν τον ίδιο κώδικα εξ' αρχή είναι πολλαπλάσιο. Εν προκειμένω, ο χρήστης αποκτά πρόσβαση σε ένα πλήρως ή και εν μέρει εκπαιδευόμενο μοντέλο TN, που δύναται να χρησιμοποιηθεί ποικιλοτρόπως και το οποίο δεν σταματά να εξελίσσεται, εκπαιδευόμενο σε διαφορετικές συνθήκες και καταστάσεις. Σε συμβατικό επίπεδο, ρητά διευκρινίζεται ότι ο πελάτης δεν έχει κανένα

---

<sup>260</sup> Βλ. αρ. 14 Κανονισμός 864/2007

<sup>261</sup> Βλ. αρ. 4 παρ. 2 Κανονισμός 864/2007

<sup>262</sup> «Ο προδήλως στενότερος δεσμός με άλλη χώρα μπορεί να βασίζεται ιδίως σε προϋπάρχουσα σχέση μεταξύ των μερών, όπως σύμβαση, η οποία συνδέεται στενά με την εν λόγω αδικοπραξία.» Βλ. αρ. 4 παρ. 3 Κανονισμός 864/2007

δικαίωμα επί της ηλεκτρονικής πλατφόρμας και του μοντέλου που χρησιμοποιείται για να παρασχεθούν οι υπηρεσίες μέσω του υπολογιστικού νέφους. Απαραίτητη κρίνεται δε η ενσωμάτωση ρητρών εμπιστευτικότητας και η διασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου ασφάλειας μέσω των SLAs που αναλύθηκαν ανωτέρω και τα οποία απομακρύνουν τον κίνδυνο έκθεσης/κακόβουλης εκμετάλλευσης των εταιρικών δεδομένων (πχ. του πελατολογίου του) και των βιομηχανικών μυστικών του πελάτη. Όσον αφορά το ζήτημα της συντήρησης, αυτή είτε δεν προβλέπεται καθόλου, είτε καθορίζεται μονομερώς από τον πάροχο, είτε κρίνεται ανά περίπτωση σε συνάρτηση με την εξέλιξη των διαπραγματεύσεων.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί συνοπτικά, καθότι θα αναλυθεί ενδελεχώς κατωτέρω, πως πέραν των εμπορικών προγραμμάτων TN που προσφέρονται στη διεθνή αγορά, ορισμένες απλοποιημένες εκδόσεις τους (περιορισμένης λειτουργικότητας και εμβέλειας) καθίστανται ευρέως προσβάσιμες σε ανοιχτό κώδικα, αποσκοπώντας στη μεταλαμπάδευση της τεχνολογίας, στη μείωση του κόστους και στη βελτίωση της λειτουργικότητας των προϊόντων μέσω της διαρκούς αλληλοϋποστήριξης των απανταχού χρηστών<sup>263</sup>.

### **3. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ/ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ**

#### **3.1 Εισαγωγή στο ελεύθερο λογισμικό/λογισμικό ανοιχτού κώδικα<sup>264</sup>**

Το ελεύθερο λογισμικό κατά πολλούς δεν λογίζεται ως ένα ζήτημα τεχνολογικής φύσης αλλά ως ένα κοινωνικοπολιτικό κίνημα, που αψηφά τους ιδιοκτησιακούς κανόνες, στηριζόμενο στην «*αρχή της ελεύθερης διάθεσης της πληροφορίας και της ανοιχτής*

---

<sup>263</sup> Βλ. οπ. Κανέλλος σελ. 365-366.

<sup>264</sup> Η μετεξέλιξη της ιδέας του ελεύθερου λογισμικού συνίσταται στο λογισμικό ανοιχτού κώδικα.

πρόσβασης»<sup>265</sup>. Ειδικότερα, στηρίζεται σε μια λογική μη εμπορευσιμότητας του διαδικτύου, το οποίο χρησιμοποιείται ως ένα «μέσο», που διευκολύνει τη μεταλαμπάδευση της πληροφορίας, επιζητώντας την αποδέσμευση από τους κλασσικούς κανόνες του δικαίου της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, κατ' εξυπηρέτηση της ανάγκης εξέλιξης των προγραμμάτων η/υ<sup>266</sup>.

Σημαντικό ρόλο στην ευόδωση του όλου εγχειρήματος διατέλεσε το Ίδρυμα Ελεύθερου Λογισμικού (Free Software Foundation)<sup>267</sup>, που ιδρύθηκε το 1984 από τον Richard Stallman<sup>268</sup>, και αφοσιώθηκε, αφενός μεν στην ελεύθερη διάδοση του λογισμικού, αφετέρου δε στην διασφάλιση αυτής της ελευθερίας σε νομικό επίπεδο. Προς αποφυγή παρερμηνειών, το ελεύθερο λογισμικό δεν ονομάστηκε έτσι, γιατί διατίθεται δωρεάν, αλλά επειδή οι χρήστες

---

<sup>265</sup> Βλ. Γεωργοπούλου, Π. *“Το κοινωνικό περιεχόμενο του ελεύθερου/ανοικτού λογισμικού: Η περίπτωση του GNU/Linux”* ΤΝΠ Qualex ΔιΜΕΕ, 3/2009, σελ.309.

<sup>266</sup> Η έννοια της ελευθερίας της πληροφορίας παραλληλίζεται με την ελευθερία του λόγου ως κοινωνικό και πολιτισμικό αγαθό (*“Free as a free speech not as free beer”*). Διαθέσιμο σε <https://www.gnu.org/philosophy/free-sw.html> (τελευταία πρόσβαση στις 15.03.2022)

<sup>267</sup> Είχε ως σκοπό την κατασκευή ενός λογισμικού που θα ήταν συμβατό με το λειτουργικό σύστημα UNIX, και θα ήταν δωρεάν διαθέσιμο (όπως και ο πηγαίος κώδικάς του) σε όλους ανεξαιρέτως. Βλ. <http://www.fsf.org> και <http://www.gnu.org> βλ. επίσης Walli, R. *“The Rise and Evolution of the Open Source Software Foundation”*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.slideshare.net/stephenrwalli/the-rise-and-evolution-of-the-open-source-software-foundation> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)

<sup>268</sup> Η φιλοσοφία του συνέβαλε αρκετά στον τρόπο ανάπτυξης των λογισμικών. Χαρακτηριστικά έχει δηλώσει πως: *«μπορείτε να χρεώσετε ό,τι θέλετε για δωρεάν λογισμικό. Αυτό όμως που δεν μπορείτε να κάνετε είναι να κλειδώσετε τη γνώση που το κάνει να τρέχει. Πρέπει να επιτρέπεται σε άλλους να μαθαίνουν και να πειραματίζονται, ενώ κανείς δεν μπορεί να μονοπωλεί τη διδασκαλία που βρίσκεται πίσω από αυτό»*. Διαθέσιμο σε: [https://en.wikiquote.org/wiki/Richard\\_Stallman](https://en.wikiquote.org/wiki/Richard_Stallman) (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 29.03.2022.)

του έχουν τη δυνατότητα εκμετάλλευσης, αντιγραφής, διανομής, μελέτης, τροποποίησης και βελτίωσης του<sup>269</sup>. Ειδικότερα, η εννοιολογική προσέγγιση που δίδει ο Οργανισμός στον όρο αναφέρεται σε τρεις ελευθερίες: α) στην ελευθερία εκτέλεσης του για οιοδήποτε σκοπό και με οιοδήποτε τρόπο (ελευθερία 0) β) στην ελευθερία μελέτης του τρόπου λειτουργίας του και την παραμετροποίηση του στις ανάγκες του χρήστη (ελευθερία 1) β) στην ελευθερία αναδιανομής αντιγράφων του (ελευθερία 2) και γ) στην ελευθερία βελτίωσης του λογισμικού και δημοσίευσης των όποιων παραμετροποιήσεων έλαβαν χώρα προς όφελος όλης της κοινότητας (ελευθερία 3)<sup>270</sup>.

Οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται, έτσι ώστε να βρουν πρακτικό αντίκρουσμα οι ιδέες του R. Stallman είναι δύο: πρώτον η εξασφάλιση του δικαιώματος ελεύθερης διανομής του λογισμικού, αποστερουμένου από τυχόν απαιτήσεις, οι οποίες υπό άλλες συνθήκες θα γεννούσε η χρήση και η διανομή του, και δεύτερον η πλήρης πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα, και η οποία θα οδηγήσει στην αξιολόγηση και αναβάθμιση του, τόσο σε τεχνικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο διαλειτουργικότητας («interoperability»)<sup>271</sup>.

Αξίζει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι καταλυτικό ρόλο στη διατήρηση του χαρακτήρα του λογισμικού ως «ελεύθερου», διατέλεσε η προσέγγιση της ελεύθερης

---

<sup>269</sup> Maher, M. (2000), *'Open-Source Software: The Success of an Alternative Intellectual Property Incentive Paradigm'*, 10(3) Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal 619, p. 646, HeinOnline

<sup>270</sup> Απαραίτητη προϋπόθεση για την ελευθερία 1 και 3 συνιστά η πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα. Μολαταύτα, δε συνάδουν με τις αρχές του ελεύθερου λογισμικού, πρακτικές, όπως η πιθανή εκ των προτέρων συμπίληση του, πριν από την διανομή του ή και τυχόν δόλια απόκρυψη/και κλείδωμα τμήματος του. Βλ. Ιωάννης Δ. Ιγγλεζάκης, «Οι Άδειες Λογισμικού Ανοικτού Κώδικα (open source software)», Δίκαιο & Νέες Τεχνολογίες, Συνήγορος τεύχος 64/2007 σελ. 68.

<sup>271</sup> Βλ. Open-Source Definition, Criterion nr.1 Source Code, <https://opensource.org/osd> βλ. επίσης Open-Source Definition, Criterion nr.2 Source Code, Διαθέσιμο σε: <https://opensource.org/osd> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 29.03.2022.)



αναπαραγωγής (copyleft), που αντιστρέφει την λογική των πνευματικών δικαιωμάτων προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος, θέτοντας (βάσει μιας άδειας παραχώρησης) τα όρια της επιτρεπόμενης χρήσης του λογισμικού. Η πληροφορία δύναται, συνεπώς, να ανήκει στο σύνολο<sup>272</sup>, ωστόσο σε περίπτωση τροποποίησης του λογισμικού, τυχόν παράγωγο έργο του πρέπει να συνοδεύεται από την αρχική άδεια παραχώρησης. Το νέο αυτό επιχειρηματικό μοντέλο διαφοροποιείται, λοιπόν, ριζικά από τη συμβατική βιομηχανία κατασκευής λογισμικών, αντιτιθέμενο τόσο στην ιδιωτικοποίηση της γνώσης, όσο και στην απόκρυψη του πηγαίου κώδικα. Τοιουτοτρόπως, όπως θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς, ενισχύθηκε μια συλλογική μέθοδος κατασκευής λογισμικού, που δεν βασίζεται σε οικονομικά κίνητρα, αλλά στη συνεργασία και την προσωπική ευχαρίστηση που προσφέρει η δημιουργία σε όσους συμμετέχουν σε αυτό το εγχείρημα<sup>273</sup>.

Η πρωτοβουλία για το ανοικτό λογισμικό (Open Source Initiative - OSI) διαδραμάτισε πολυσήμαντο ρόλο στη μετεξέλιξη της ιδέας του ελεύθερου λογισμικού, προσδίδοντας περισσότερο φιλελεύθερο χαρακτήρα σε αυτό. Σε νομικό επίπεδο, οποιαδήποτε αλλαγή πραγματοποιείται στον πηγαίο κώδικα του Ελεύθερου Λογισμικού καθιστά υποχρεωτική την αναδιανομή του υπό το καθεστώς της άδειας του τελευταίου σε αντίθεση με το λογισμικό ανοιχτού κώδικα (ήτοι το προϊόν της μετεξέλιξης), που όντας απομακρυσμένο από ιδεολογικά ζητήματα, αποσκοπεί στη κατασκευή ποιοτικότερων λογισμικών χωρίς περαιτέρω υποχρεώσεις επαναδιανομής. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι αρκετά διαδεδομένη η άποψη πως οι υποστηρικτές του λογισμικού ανοιχτού κώδικα διατηρούν αρκετά καλές σχέσεις με τις επιχειρήσεις, εκλαμβάνοντας τον «ελεύθερο προγραμματισμό» ως ένα

---

<sup>272</sup> Το παράδοξο έγκειται στο γεγονός ότι το ελεύθερο λογισμικό δεν χρησιμοποιείται μόνον από προγραμματιστές, hackers, και απλούς χρήστες, αλλά και από και από μεγάλους Οργανισμούς (πχ. Oracle, Apple, IBM) και κυβερνήσεις κρατών (Κίνα, Γαλλία, Μεξικό) που συνακόλουθα συμβάλλουν στην ελεύθερη διάδοση της πληροφορίας. Οπ. Γεωργοπούλου σελ.315.

<sup>273</sup> Raymond, Eric S. (1999). *'The Cathedral and the Bazaar: Musings on Linux and Open Source by an Accidental Revolutionary'* O'Reilly Media. ISBN 1-56592-724-9

καινοτόμο επιχειρηματικό μοντέλο που έχει τη δυνατότητα να καλύψει τις ανάγκες της αγοράς<sup>274</sup>.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης οι δύο ορισμοί θα χρησιμοποιούνται αδιακρίτως (εφεξής αναφερόμενοι ως “ΕΛ/ΛΑΚ”). Σε κάθε περίπτωση, κρίνεται ορθό, όπως αμφότεροι διακριθούν από το δωρεάν λογισμικό (“freeware”), ήτοι την ειδική περίπτωση κατά την οποία ένας κατασκευαστής παρέχει το δικαίωμα διανομής του λογισμικού του, δίχως τον πηγαίο κώδικα<sup>275</sup>. Υπό το πρίσμα του Δικαίου της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, πρόκειται, λοιπόν, για τη περίπτωση μιας απλής άδειας, η οποία θεμελιώνει ένα προσωποπαγές, περιορισμένο, αποκλειστικό και μη μεταβιβάσιμο δικαίωμα, απέχοντας παρασάγγας από την φιλοσοφία του ΕΛ/ΛΑΚ<sup>276</sup>. Ένα λογισμικό, συνεπώς, δεν κατατάσσεται στην κατηγορία των ΕΛ/ΛΑΚ βάσει της δομής και του περιεχομένου του, αλλά βάσει της παροχής πρόσβασης ή μη στον πηγαίο του κώδικα.

### 3.2 ΕΛ/ΛΑΚ και Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Ένα βασικό ζήτημα που ανακύπτει αναφορικά με το ΕΛ/ΛΑΚ - δεδομένης της φύσης και των χαρακτηριστικών του - σχετίζεται με το αν αυτό προστατεύεται ως έργο σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του Δικαίου Πνευματικής Ιδιοκτησίας<sup>277</sup>. Το γεγονός ότι ο τρόπος λειτουργίας

---

<sup>274</sup> Αυγερινός Γ. –Τσιαβός Π., «Οι Άδειες Ανοιχτού Κώδικα (*free/open source licences*) ως συμβατική μορφή οργάνωσης παραγωγικής δραστηριότητας» ΤΝΠ QUALEX ΔιΜΕΕ 2/2006, σελ 171.

<sup>275</sup> Χαδιώ Ε. (2007), «Λογισμικό Και Πνευματική Ιδιοκτησία», Διπλωματική Εργασία, σελ. 44, διαθέσιμη στο <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/uoadl:1323057> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)

<sup>276</sup> Vetter, G. R. (2014), “A Public Domain Approach to Free and Open-Source Software”, Ohio State Law Journal Furthermore, vol. 75, no. 1, p. 12-14, HeinOnline

<sup>277</sup> βλ. McGowan, D. (2001) ‘Legal Implications of Open-Source Software’ University of Illinois Law Review n.47 Διαθέσιμο σε: <https://www.illinoislawreview.org/print/volume-2001-issue-1/legal-implications-of-open-source-software/>

και διανομής του στο κοινό είναι διαφορετικός ή η γενική παραδοχή ότι απουσιάζει η πρόθεση εκμετάλλευσης που παρατηρείται συνήθως δεν αποστερεί το δικαίωμα νομικής θωράκισης του δημιουργού του. Το ΕΛ/ΛΑΚ, συνεπώς, προστατεύεται ως άνω, διακρινόμενο και αυτό για την πρωτοτυπία και την ατομικότητα του<sup>278</sup>, συμπλέοντας με τους κανόνες του Δικαίου της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, τους οποίους ορισμένοι έχουν υποστηρίξει πως «απέριπτε», καθώς η ελεύθερη και ανοιχτή χρήση του θεμελιούται στην συμβατικά παραμετροποιημένη μέσω «ανοιχτών» όρων άδεια που παραχωρείται<sup>279</sup>.

Ειδικότερα, διχογνωμία προκάλεσε το ερώτημα, αν υφίσταται παραίτηση ορισμένων περιουσιακών εξουσιών του δημιουργού. Κατά τη μειοψηφούσα άποψη, πράγματι χωρεί παραίτηση από το δικαίωμα του κατασκευαστή στον πηγαίο κώδικα ο οποίος προσφέρεται δίχως κάποιο αντάλλαγμα σε τρίτους που μπορούν να τον εκμεταλλευτούν κατά βούληση, είτε τροποποιώντας τον, είτε διανέμοντας τον, τηρουμένων πάντοτε όσων προβλέπονται στη σχετική άδεια<sup>280</sup>. Υποστηρίζεται επίσης ότι η δυνατότητα χρήσης, αναπαραγωγής και διανομής του έργου δίχως να υπάρχει οποιαδήποτε διαδικασία επίβλεψης εντάσσεται στο ίδιο πλαίσιο, μη αποκλείοντας όμως το ενδεχόμενο καταβολής χρηματικής αποζημίωσης για κάθε μη συμφωνηθείσα χρήση του ΕΛ/ΛΑΚ<sup>281</sup>.

---

[https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra\\_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary\\_el.pdf](https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary_el.pdf) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 16/4/22)

<sup>278</sup> Το γεγονός πως δεν απαγορεύεται η αντιγραφή του δεν επηρεάζει την ατομικότητα του που αποτελεί βασική προϋπόθεση για την απονομή προστασίας βάσει του ν.2121/1993.

<sup>279</sup> Ιγγλεζάκης Ι. Δ. (2020) *Δίκαιο Πληροφορικής*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη, Δ' έκδοση, σελ. 40

<sup>280</sup> "The essence of open-source software is that source code is free". Weber, S. (2004) *The Success of Open Source* Harvard University Press 2004, p.5.

<sup>281</sup> Stallman, R. (2017) *Why Software Should Not Have Owners - GNU Project - Free Software Foundation (FSF)* <http://www.ru.j-npcs.org/usoft/WWW/www.gnu.org/philosophy/why-free.html> (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 20.04.22)

Η επικρατέστερη άποψη δε συμμερίζεται τα παραπάνω, τονίζοντας ότι οι περιορισμοί και οι υποχρεώσεις που τίθενται στην άδεια εκμετάλλευσης λχ. η απαγόρευση χρήσης του ΕΛ/ΛΑΚ μαζί με άλλα προγράμματα ή για σκοπούς που δεν εγκρίνει ο κατασκευαστής (πχ. βιοτεχνολογικές έρευνες) και ο περιορισμός της ελεύθερης χρήσης του πηγαίου κώδικα, την καθιστούν μια απλή άδεια εκμετάλλευσης<sup>282</sup> που παρέχει ορισμένες μόνο εξουσίες στον δικαιούχο, ενόσω ο κατασκευαστής διατηρεί τα δικαιώματα που δεν μεταβιβάζονται με την άδεια εκμετάλλευσης (πχ. η εκμίσθωση)<sup>283</sup>. Οίκοθεν νοείται, πλην εξυπακούεται, ότι δε χωρεί παραίτηση εκ του ηθικού δικαιώματος, που, όπως και στο απλό λογισμικό, είναι αμεταβίβαστο<sup>284</sup>.

Βαρύνουσας σημασίας επί της ανωτέρω προβληματικής θεωρείται μια πρόσφατη απόφαση του Γερμανικού Δικαστηρίου του Μονάχου, η οποία απομάκρυνε όποια αμφιβολία υπήρχε σχετικά με το ζήτημα της νομικής προστασίας των ΕΛ/ΛΑΚ, αποφαινόμενη θετικά αναφορικά με τη νομιμότητα των εξεταζόμενων συμβάσεων. Εν προκειμένω, ο δημιουργός κατέθεσε αίτηση ασφαλιστικών μέτρων κατά προσώπου που δε τήρησε τους συμβατικούς όρους της άδειας, ενσωματώνοντας λογισμικό υπό την άδεια GPL σε ιδιοκτησιακό λογισμικό και μη παραχωρώντας πρόσβαση στο πηγαίο κώδικα του τελευταίου. Η εν λόγω άδεια θα αναλυθεί παρακάτω, εντούτοις για τη καλύτερη κατανόηση της απόφασης αξίζει συνοπτικά να αναφερθεί πως υποχρεώνει τον χρήστη: α) να μνημονεύει ρητά την εκμετάλλευση του ΕΛ/ΛΑΚ και β) να καθιστά προσβάσιμο στο κοινό τον πηγαίο κώδικα του λογισμικού<sup>285</sup>. Καταλήγοντας, το Δικαστήριο έκρινε πως οι παραβάσεις των όρων της άδειας συνιστούν προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού

---

<sup>282</sup> Βλ. αρ.13 παρ. 2 ν.2121/1993

<sup>283</sup> Ως προς τις εξουσίες που μεταβιβάζονται βλ. ανωτέρω σχετικά με τη θεωρία του σκοπού της μεταβίβασης και της αρχής του μερισμού των εξουσιών και της αυτοτέλειας. Βλ. αρ.15 παρ. 1 και 4 ν.2121/1993.

<sup>284</sup> Βλ. αρ.12 παρ. 2 και αρ.4 παρ. 3 ν.2121/1993

<sup>285</sup> Βλ. Τσιακλαγκάνου, Δ., Καράκωστας Ι. (2014) «Συμβάσεις Διανομής στο ηλεκτρονικό εμπόριο», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 477-481.

του ΕΛ/ΛΑΚ, απαιτώντας από τον εναγόμενο τη διακοπή της διανομής του επίδικου λογισμικού<sup>286</sup>.

Ανάλογη έκβαση είχε ακόμα μια υπόθεση που εκδικάστηκε πρόσφατα στην χώρα της Γαλλίας, βάσει της οποίας ένας δημιουργός, τα δικαιώματα του οποίου δεν έγιναν αντίστοιχα σεβαστά, αποζημιώθηκε για παραπλήσιες συμβατικές παραβιάσεις με το χρηματικό ποσό των 150.000 ευρώ<sup>287</sup>. Τέλος, αντίστοιχη λύση δόθηκε και στο πλαίσιο υπόθεσης που εκδικάστηκε πρόσφατα από το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ ανάμεσα στην Google και την Oracle και η οποία επιβεβαιώνει με το σκεπτικό της τα παραπάνω. Η ίδια απόφαση υπογραμμίζει, θεμελιώνοντας τη κρίση της στη «δίκαιη χρήση», που υπερισχύει έναντι της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων, πως δεν είναι ορθό οι διεπαφές προγραμματισμού εφαρμογών (“APIs”) να υπόκεινται σε περιορισμούς. Αντιθέτως τονίζει πως τα APIs πρέπει να χρησιμοποιούνται ελεύθερα σε επίπεδο εκ νέου εφαρμογής λογισμικού και διαλειτουργικότητας από την κοινότητα των προγραμματιστών ΕΛ/ΛΑΚ, η οποία ανέμενε για αρκετό χρονικό διάστημα μια θετική έκβαση επι του ζητήματος<sup>288</sup>.

---

<sup>286</sup> Hopper J. (2004), «The GPL prevails: An analysis of the first-ever Court decision on the validity and effectivity of the GPL» Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

[https://www.researchgate.net/publication/26397488\\_The\\_GPL\\_prevails\\_An\\_analysis\\_of\\_the\\_first-ever\\_Court\\_decision\\_on\\_the\\_validity\\_and\\_effectivity\\_of\\_the\\_GPL](https://www.researchgate.net/publication/26397488_The_GPL_prevails_An_analysis_of_the_first-ever_Court_decision_on_the_validity_and_effectivity_of_the_GPL) (τελευταία πρόσβαση στις 31.03.2021)

<sup>287</sup> Entr’ Ouvert/Orange & Orange Business Services, Διαθέσιμο σε:

<https://www.lavoix.eu/en/news/435/contrefacon-de-droits-dauteur-et-licences-de-logiciels> (τελευταία πρόσβαση στις 23.05.2021)

<sup>288</sup> βλ. Supreme Court Decision in Google v. Oracle Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

[https://www.supremecourt.gov/opinions/20pdf/18-956\\_d18f.pdf](https://www.supremecourt.gov/opinions/20pdf/18-956_d18f.pdf) βλ. επίσης Cipriani J. “What Google’s API copyright win over Oracle means” και

<https://www.zdnet.com/article/what-googles-api-copyright-win-over-oracle-means/> (τελευταία πρόσβαση στις 31.03.2021)

### 3.3 ΑΔΕΙΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΕΛ/ΛΑΚ

Η συμβολή των αδειών ΕΛ/ΛΑΚ στην αγορά των ΤΠΕ είναι σπουδαία. Μέσω αυτών, επιτυγχάνεται, τόσο η απαιτούμενη ενημέρωση των χρηστών αναφορικά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που διανέμονται, όσο και η επιβολή συγκεκριμένων όρων και περιορισμών που βαραίνουν το χρήστη -κυρίως ως προς την επαναδιανομή του πηγαίου κώδικα. Ο σκοπός μιας άδειας ΕΛ/ΛΑΚ δεν απέχει δραματικά από τους σκοπούς που επιδιώκει οιαδήποτε άλλη άδεια εκμετάλλευσης πνευματικών δικαιωμάτων. Ουσιαστικά, μέσω αυτής διασφαλίζεται η σύννομη, μη αποκλειστική μεταβίβαση/μεταφορά εξουσιών σε τρίτους, ενόσω το ιδιοκτησιακό καθεστώς επί του παραχωρούμενου λογισμικού διατηρείται ακέραιο<sup>289</sup>. Βέβαια, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές άδειες εκμετάλλευσης, που δεν επιτρέπουν την αντιγραφή, μετατροπή και διανομή του λογισμικού, οι άδειες ΕΛ/ΛΑΚ «αντιστρέφουν τη λογική των νόμων περί πνευματικών δικαιωμάτων», συνιστώντας μια ξεχωριστή κατηγορία ιδιότυπων αδειών εκμετάλλευσης, οι οποίες λογίζονται και ως *sui generis* εταιρικά μορφώματα<sup>290</sup>.

Αυτές οι νέες μορφές επιχειρηματικής οργάνωσης αποκρυσταλλώνονται μέσω των εκάστοτε συμβατικών μοντέλων, που έπονται και δεν προηγούνται του τεχνονομικού φαινομένου. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως στην πράξη χρησιμοποιούνται, τόσο υβριδικά μορφώματα, που προήλθαν από τον συνδυασμό των αδειών ΕΛ/ΛΑΚ με παραδοσιακού τύπου συμβάσεις, όσο και εντελώς διαφορετικά μοντέλα διανομής που επιλέγονται βάσει του σταδίου ανάπτυξης του κώδικα (*dual licensing*)<sup>291</sup>.

Ο ευκολότερος τρόπος για να προετοιμάσει κανείς μια άδεια χρήσης ΕΛ/ΛΑΚ είναι να υιοθετήσει ένα από τα πρότυπα υποδείγματα που βρίσκονται δημοσιευμένα στην

---

<sup>289</sup> Βλ. Dixon R. (2004) «*Drafting Open-Source Licenses*», Open Source Software Law Artech House, 2004, Chapter 3. p.45

<sup>290</sup> Οπ. Γεωργοπούλου σελ.310

<sup>291</sup> Λχ. η εταιρεία MSQ κάνει χρήση διαφορετικών αδειών ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης του κώδικα. βλ. Οπ. Αυγερινός, Τσιαβός σελ. 169.

ιστοσελίδα για τη πρωτοβουλία ανοιχτού κώδικα. Κατά την άποψη του γράφοντος, βέβαια, αυτή η πρακτική πρέπει να αποτελεί το «σημείο εκκίνησης» του σχεδιασμού της άδειας, καθώς, παρότι τα υποδείγματα είναι γραμμένα κατά τρόπο που ικανοποιεί τις ανάγκες και τους στόχους κάθε ερευνητικού σχεδίου ΕΛ/ΛΑΚ (λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη την απουσία διαπραγματεύσεων ανάμεσα στα μέρη), οι δημιουργοί πρέπει να αποφεύγουν να χρησιμοποιούν μια άδεια ως έχει (as is). Οι βασικότερες ρήτρες που πρέπει να συμπεριλαμβάνονται και να διατυπώνονται με καθαρότητα και σαφήνεια από το νομικό σύμβουλο του κατασκευαστή είναι οι εξής: α) η μεγάλη ρήτρα (the Grant Clause)<sup>292</sup> β) η χρονική διάρκεια της άδειας γ) η ρήτρα καταβολής αποζημίωσης ή άλλως νομικά δεσμευτικής πληρωμής (consideration) δ) οι εγγυήσεις και οι υποχρεώσεις των μερών ε) λεπτομερής ανάλυση του τρόπου βάσει του οποίου θα γίνεται η ανακοίνωση πιθανής παραβίασης των συμβατικών υποχρεώσεων (notice of infringement) στ) ρήτρα τερματισμού (termination provision) ζ) εγγύηση (indemnity) η) ρήτρα διαχωρισμού (severability clause). Αρκετοί, περιλαμβάνουν ακόμα ρήτρες που άπτονται ζητημάτων δικαιοδοσίας,

---

<sup>292</sup> Αυτή είναι η πιο σημαντική ρήτρα κάθε άδειας ΕΛ/ΛΑΚ, συνεπώς, πρέπει να διατυπώνεται με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη σαφήνεια και ακρίβεια, ήτοι θα πρέπει να αναφέρει ρητά τα δικαιώματα τα οποία παραχωρούνται στο χρήστη, αποσκοπώντας στην αποφυγή της περίπτωσης υποχρησιμοποίησης του έργου. Πχ. όσον αφορά το λεκτικό που χρησιμοποιείται στην περίπτωση της Άδειας BSD και η οποία θα αναλυθεί κατωτέρω, κατά την άποψη του γράφοντος θα έπρεπε να έχει υιοθετηθεί ένας διαφορετικός όρος από εκείνον της «χρήσης» (“use”) ή εναλλακτικά θα έπρεπε να συγκεκριμενοποιούνται οι χρήσεις που καλύπτονται από αυτόν. (“Redistribution and use in source and binary forms, with or without modification, are permitted provided that the following conditions are met.”). Ειδικότερα, δεν είναι βέβαιο, αν η χρήση περιλαμβάνει την αναπαραγωγή (“display”). Σύμφωνα με τον R. Dixon, παρόλο που ο δικαιούχος μπορεί να θεωρήσει ότι στο πλαίσιο της άδειας χρήσης του ΕΛ/ΛΑΚ, η χρήση περιλαμβάνει το δικαίωμα αντιγραφής και αναπαραγωγής του έργου, η πεποίθηση του αυτή μπορεί να είναι νομικά αβάσιμη ή άγνωστη στο δικαιοδόχο. Βλ. Οπ. R. Dixon. p.45-47. Βλ. Αναλυτικά για τις άδειες υποσημ.295.

εφαρμοστέου δικαίου ή κάποιου εναλλακτικού τρόπου επίλυσης πιθανής διένεξης, ενώ ενίοτε μνημονεύεται και η περίπτωση της εκχώρησης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων<sup>293</sup>.

Θα συνιστούσε παράλειψη να μη γίνει μια συνοπτική αναφορά στις ρήτρες διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (“patent retaliation clauses”) που ενσωματώνονται σε αρκετές άδειες, μολονότι το ΕΛ/ΛΑΚ προστατεύεται ως έργο από το Δίκαιο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας<sup>294</sup>. Μάλιστα, έξι εκ των δέκα δημοφιλέστερων αδειών<sup>295</sup> ενσωματώνουν μια τέτοια ρήτρα, η οποία προστατεύει σε πολύ μεγάλο βαθμό τον προγραμματιστή έναντι πιθανής έγερσης αξιώσεων που απορρέουν από ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, αναγνωρίζοντας έμμεσα τη θέση και τη συμβολή τους στην διαρκώς εξελισσόμενη αγορά των ΤΠΕ. Το παρακάτω γράφημα απεικονίζει το υφιστάμενο τοπίο σε σχέση με τη ρήτρα διπλωμάτων

---

<sup>293</sup> Βλ. Οπ. R. Dixon p.42

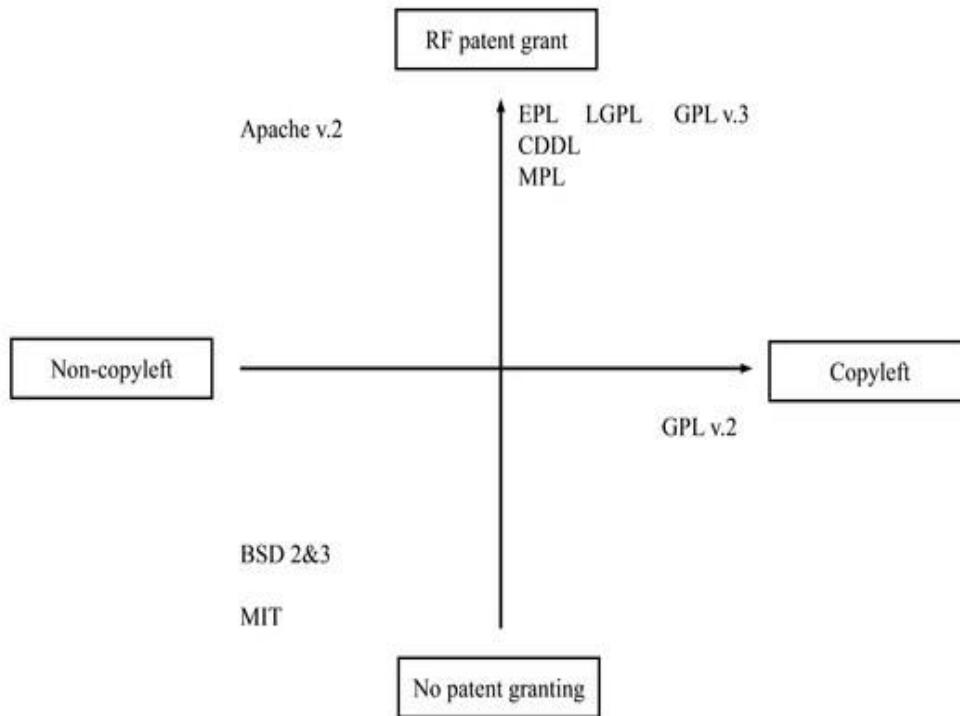
<sup>294</sup> Βλ. αρ.3, Apache v.2 See Apache License Version 2.0, APACHE, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

<http://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0>, βλ. αρ.11 GPL v.3 σε Brett Smith, A Quick Guide to GPLv3, GNU, <https://www.gnu.org/licenses/quick-guide-gplv3.en.html> (τελευταία πρόσβαση στις 08.04.22.). βλ. επίσης αρ.5.2 MPL v.2 <https://www.mozilla.org/en-US/MPL/2.0/> (τελευταία πρόσβαση στις 08.04.22.). Για περισσότερες πληροφορίες επί του ζητήματος σε σχέση με τις άδειες Apache 2.0 και GPL 3.0 βλ. Maracke C (2021), *Open-Source Software Development and Patent Litigation: From Theoretical Risks To Reality*, Rutgers Computer & Technology Law Journal, p.88-89.

<sup>295</sup> Πρέπει να σημειωθεί ότι στην επίσημη ιστοσελίδα του Οργανισμού παρατίθενται εννέα άδειες, καθότι η άδεια GNU General Public License που θα αναλυθεί εν συνεχεία, περιλαμβάνει και τις άδειες GPL v.2 και GPL v.3. βλ. OSI, ‘Open-Source Licenses by Category’ Διαθέσιμο σε: <https://opensource.org/licenses/category> (τελευταία πρόσβαση στις 08.04.22.). βλ. επίσης “Top Open Source Licenses / Black Duck Software” <https://www.blackducksoftware.com/top-open-source-licenses> (τελευταία πρόσβαση στις 08.04.22)



ευρεσιτεχνίας και τη ρήτρα copyleft, αναφερόμενο σε συγκεκριμένους τύπους αδειών, οι περισσότερες εκ των οποίων θα αναλυθούν παρακάτω<sup>296</sup>



Οι πρώτες άδειες σχεδιάστηκαν τη δεκαετία του 1980 από τους νομικούς συμβούλους ορισμένων πανεπιστημίων στις ΗΠΑ. Άξια αναφοράς κρίνεται η άδεια BSD (Berkley Software Distribution), και η οποία για πρώτη φορά επέτρεψε την ελεύθερη χρήση προγράμματος η/υ, υπό τη προϋπόθεση της συνεχούς αναφοράς του ονόματος του αρχικού δημιουργού του έργου και του Πανεπιστημίου Berkeley,

<sup>296</sup> Βλ. Jingze Li “Intellectual property licensing tensions: utilizing open-source software in the formal standard-setting context” EJLT Vol. 9 No. 2 (2018) , p. 10 Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://ejlt.org/index.php/ejlt/article/view/593/848> (τελευταία πρόσβαση στις 08.04.22.)

τόσο στον πηγαίο, όσο και στον μεταγλωττισμένο κώδικα<sup>297</sup>. Βάσει της BSD άδειας, οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν το λογισμικό δίχως περιορισμούς, ενώ ο πηγαίος κώδικας που προσφέρεται δύναται να περιληφθεί σε εμπορικά προϊόντα<sup>298</sup> δίχως ο χρήστης να ενέχει υποχρέωση επαναδιανομής του<sup>299</sup>. Τέλος, η άδεια BSD έχει χρησιμοποιηθεί σε ευρέως διαδεδομένα εγχειρήματα (projects), όπως το X11 project και το Έργο Ανοιχτού Κώδικα άδειας MIT (MIT License Open Source Project), αλλά και σε ερευνητικά έργα που απασχολούνται με την επεξεργασία τεράστια όγκου δεδομένων<sup>300</sup>.

Ως γνωστότερη άδεια εκμετάλλευσης ΕΛ/ΛΑΚ θεωρείται η «Γενική Δημόσια Άδεια» (General Public License/GPL), που συμπεριλαμβάνει την ιδιότυπη πρωτοποριακή ρήτρα «Copyleft» και εκμεταλλεύεται τις προβλέψεις του Δικαίου Πνευματικής

---

<sup>297</sup> Maher, M. (2000), *Open-Source Software: The Success of an Alternative Intellectual Property Incentive Paradigm*, 10(3) *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal* 638, p. 646, HeinOnline

<sup>298</sup> Χρησιμοποιείται σε λειτουργικά συστήματα όπως το OS X της Apple. Βλ. Gambardella M. (2022) “FLOSS A Pick-lock to Open the Market”, *EconomiX*, University Paris Quest, Open World Forum, Paris Διαθέσιμο σε : <https://www.slideshare.net/OpenWorldForum/13-free-libre-open-source-software-licenses-a-picklock-to-open-the-marketmassimiliano-gambardella-eole2012> βλ. επίσης <https://opensource.org/licenses/BSD-3-Clause> και <https://opensource.org/licenses/BSD-3-Clause> (τελευταία πρόσβαση στις 29.03.2022)

<sup>299</sup> Η άδεια BSD παρέχει στους δικαιούχους δικαίωμα πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα, δικαιώματα αναδιανομής και ελευθερία τροποποίησης ή περαιτέρω ανάπτυξης παράγωγων έργων, δίχως να τίθεται ως απαραίτητη προϋπόθεση να γίνεται η αναδιανομή του σύμφωνα με τους ίδιους όρους. Ακόμα, η προαναλυθείσα ρήτρα copyleft δεν περιλαμβάνεται στο υπόδειγμα της άδειας BSD. Βλ. οπ. R. Dixon p.43

<sup>300</sup> Βλ. οπ. R. Dixon p.43

Ιδιοκτησίας, ρυθμίζοντας το πλαίσιο διανομής του λογισμικού με ένα καινοτόμο τρόπο. Αντί να δίδεται προτεραιότητα στο έργο του δημιουργού, προστατεύονται οι ελευθερίες και τα δικαιώματα του χρήστη. Υπό μια κοινωνικοπολιτική σκοπιά, ο χρήστης μετατρέπεται από καταναλωτής σε συμπαραγωγός του ΕΛ/ΛΑΚ προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος. Ακόμα, η υποχρέωση που βαρύνει αυτόν που κάνει χρήση κώδικα ΕΛ/ΛΑΚ βάσει άδειας GPL, ήτοι το γεγονός πως πρέπει να υπάγει ολόκληρο το προϊόν του στο ίδιο καθεστώς αδειοδότησης, όταν το λογισμικό αποκλειστικής εκμετάλλευσης του «εμπλέκεται» με ΕΛ/ΛΑΚ, μεταβάλλει τον μέχρι σήμερα «κλειστό» χαρακτήρα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος σε «ελεύθερο», ενώ τον απομακρύνει από την εμπορευματοποιημένη λογική που επέβαλε η ιδιωτικοποίηση της πληροφορίας<sup>301</sup>. Επιπρόσθετα, ο χρήστης έχει την υποχρέωση να αναφέρει τα στοιχεία του αρχικού δημιουργού του λογισμικού, ενσωματώνοντας την ένδειξη δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ στην περίπτωση που επήλθαν τροποποιήσεις στο λογισμικό, επιβάλλεται να προβαίνει σε λεπτομερή αναφορά: α) σε εκείνον που προέβη σε αυτές και β) στην ακριβή ημερομηνία που έλαβαν χώρα<sup>302</sup>. Οίκοθεν εξυπακούεται, ότι ο αδειούχος οφείλει να το θέσει στη διάθεση κάθε τρίτου άνευ ανταλλάγματος και σύμφωνα με το ανωτέρω πλαίσιο,

---

<sup>301</sup> «Η ελεύθερη πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα επέτρεψε μια αποκεντρωμένη και συλλογική μέθοδο ανάπτυξης λογισμικού που δεν κατευθύνεται από κριτήρια οικονομικής εκμετάλλευσης αλλά στηρίζεται στην προσωπική ευχαρίστηση, στην ανοικτή συνεργασία, και στο ομαδικό πνεύμα των συμμετεχόντων»

<sup>302</sup> Βλ. αρ.1 και 2 της άδειας GPL

επιβεβαιώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τον επεκτατικό χαρακτήρα της άδειας GPL (“viral effect”)<sup>303</sup>

Η πρώτη άδεια GPL δημιουργήθηκε μετά την ίδρυση του Ιδρύματος Ελεύθερου Λογισμικού από τον R. Stallman και ονομάστηκε GNU GPL, αποδεικνύοντας έμπρακτα πως η αρχή της ελεύθερης διακίνησης της πληροφορίας παύει να αποτελεί ουτοπικό σενάριο, αφού η χρήση και περαιτέρω διάδοση της προστατεύεται πλέον νομικά<sup>304 305</sup>. Η άδεια GNU GPL, παρά το γεγονός ότι δεν είναι η πρώτη άδεια ΕΛ/ΛΑΚ, γίνεται σήμερα αποδεκτή από όλους, με βασικότερο επιχείρημα ότι μέσω αυτής εξεφράσθη ένα από τα κρισιμότερα πολιτικά μανιφέστα των τελευταίων ετών και το οποίο αποτέλεσε κινητήριο μοχλό, είτε για την περαιτέρω διάδοση έργων που θα χρησιμοποιούν αυτές τις άδειες, είτε για νέες Copyleft άδειες, όπως οι Creative Commons που θα αναλυθούν στην συνέχεια.

---

<sup>303</sup> Dorthheimer J., Margalit T. (2020), *Open-source architecture and questions of intellectual property, tacit knowledge, and liability*, The Journal of Architecture, 25:3, p. 284, DOI: 10.1080/13602365.2020.1758950

<sup>304</sup> Δημιουργήθηκε το 1985 όμως δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά κατόπιν τροποποιήσεων της το 1989.

<sup>305</sup> Η οικογένεια των αδειών GPL, περιλαμβάνει επίσης τις άδειες GPL v.2, GPL v.3 και GNU Lesser General Public License (LGPL) και οι οποίες ενσωματώνουν τη ρήτρα “copyleft”. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι άδειες GPL v.2 και GPL v.3 βρίσκονται στη λίστα με τις διασημότερες άδειες του OSI. Μεταξύ αυτών, συγκαταλέγονται επίσης και οι άδειες MPL (Mozilla Public License) και EPL (Eclipse Public License) που εμφανίζονται και στο γράφημα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με αυτές βλ. Weber S. (2004), *The Success of Open Source* (Harvard University Press). Βλ. επίσης *European Journal of Law and Technology*, vol.9 Issue 2, 2018 σελ.8.

Ακόμα, ενέπνευσε την δράση διεθνών φορέων, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε ζητήματα ανοικτότητας<sup>306</sup>.

Αξίζει να γίνει μια απλή αναφορά και σε άλλες άδειες που ενσωματώνουν την ρήτρα copyleft, λχ. στην «Άδεια Ελεύθερης Τεκμηρίωσης GNU» ή “GNU Free Documentation License”, που χρησιμοποιούν αρκετά εγχειρίδια οδηγιών για την τεκμηρίωση του λογισμικού τους<sup>307 308</sup> αλλά και στην Άδεια Δημόσιας Χρήσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Union Public License, “EUPL”), η οποία εκπονήθηκε με απώτερο σκοπό την προαγωγή και την εναρμόνιση του επιπέδου διαλειτουργικότητας των υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στις δημόσιες διοικήσεις, τις επιχειρήσεις και στους πολίτες της Ευρώπης. Η άδεια EUPL αποτελεί την πρώτη μη αποκλειστική άδεια εκμετάλλευσης πνευματικών δικαιωμάτων που καταρτίστηκε από έναν υπερεθνικό οργανισμό και μπορεί να χρησιμοποιηθεί με προσφορότητα σε εθνικό ή/και περιφερειακό επίπεδο από οιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο επιθυμεί να διανείμει το λογισμικό του με ασφάλεια<sup>309</sup>. Το βασικό γνώρισμα της έγκειται στο ότι οι όροι της είναι προσαρμοσμένοι στο δίκαιο της

---

<sup>306</sup> Οπ. Κανελλοπούλου σελ. 281.

<sup>307</sup> Hamilton G., Saunderson F. (2017), Open Licensing for Cultural Heritage, Chapter 3, p. 58, EBSCO Publishing: eBook Business Collection (EBSCOhost)

<sup>308</sup> Βλ. <https://www.gnu.org/gnu/thegnuproject.el.html> και <https://www.gnu.org/licenses/fdl-1.3.html> (τελευταία πρόσβαση στις 30.03.2022)

<sup>309</sup> βλ. Interoperable Delivery of Pan-European eGovernment Services to Public Administrations, Business and Citizens <http://ec.europa.eu/idabc/> (τελευταία πρόσβαση στις 31.03.2022)

Ευρωπαϊκής Ένωσης και διατίθενται σε όλες (22) τις επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όντας ισοδύναμα έγκυρη σε κάθε μία από αυτές<sup>310 311</sup>.

Διαδεδομένη είναι επίσης η χρήση αρκετά πιο ελαστικών αδειών, που δεν ενσωματώνουν την ρήτρα “copyleft” και οι οποίες παρέχουν πλήρη δικαιώματα (τροποποίηση, επέκταση, πώληση) στον χρήστη του ΕΛ/ΛΑΚ, που αν και δεν υποχρεούται να κοινοποιεί τις πιθανές τροποποιήσεις του επί του λογισμικού στο κοινό, πρέπει να προβαίνει σε ρητή αναφορά των δικαιωμάτων του κατασκευαστή. Εν προκειμένω, είναι δυνατή η ενσωμάτωση ολόκληρου ή μέρους του λογισμικού σε τρίτο πρόγραμμα η/υ, η διανομή του οποίου στηρίζεται σε άλλη άδεια, ασχέτως του αν αυτή συνιστά άδεια ΕΛ/ΛΑΚ<sup>312</sup>. Οι άδειες αυτές χαρακτηρίζονται ως «ανεκτικές» και συναντώνται, όταν υπάρχει πρόθεση εμπορικής εκμετάλλευσης του προγράμματος, με δεδομένο ότι δεν τίθενται περιορισμοί αναφορικά με την χρήση του πηγαίου κώδικα. Ενδεικτικά, μπορεί να γίνει αναφορά στις άδειες Apache, MIT και Berkeley<sup>313</sup>.

---

<sup>310</sup> Markellou M., (2007) “EURL: vers un dialogue harmonieux entre “copyright” et “copyleft”? No.28 Revue Lamy Droit De L’ Immatériel p.86-89.

<sup>311</sup> Καλλινίκου, Δ. Πνευματική Ιδιοκτησία – Εκπαίδευση και Ανοιχτή Πρόσβαση ΤΝΠ Qualex ΙΟΝΙΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, 8-9/2009 σελ.10.

<sup>312</sup> Κόικας Κ., Η άδεια δημόσιας χρήσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Πρώτη ευρωπαϊκή άδεια ελεύθερου λογισμικού, <https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/inline-files/Doccd5e.pdf> (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης στις 04.04.2022)

<sup>313</sup> Dortheimer J., Margalit T. (2020), Open-source architecture and questions of intellectual property, tacit knowledge, and liability, The Journal of Architecture, 25:3, p. 284, DOI: 10.1080/13602365.2020.1758950

### 3.4 Λογισμικό ΤΝ και άδειες ΕΛ/ΛΑΚ

Αξίζει να αναφερθεί πως τα λογισμικά ΤΝ που «φέρουν» άδεια ΕΛ/ΛΑΚ ενισχύουν σε μεγάλο βαθμό την καινοτομία και την αξιοπιστία, καθότι οι προγραμματιστές και οι ερευνητές μπορούν να επικεντρωθούν στη δημιουργία ενός καλύτερου λογισμικού ΤΝ. Στην πράξη, οι τεχνολογικές λύσεις που προσφέρονται σε ένα κράτος, δύνανται να υιοθετηθούν και από κάποιο άλλο, εξοικονομώντας κόπο και χρόνο, ενόσω ενισχύεται η δυνατότητα ελέγχου και επιθεώρησης του πηγαίου κώδικα του λογισμικού. Το κλειδί, λοιπόν, σε επίπεδο περαιτέρω βελτίωσης συνίσταται στη δυνατότητα αναπαραξιμότητας προηγούμενων εργασιών που προσφέρουν οι ελευθερίες του ΕΛ/ΛΑΚ, κάτι που θα μπορούσε να παραλληλιστεί με την «καρδιά» της επιστημονικής διαδικασίας, ήτοι με τη δημιουργία νέας γνώσης από την ήδη υπάρχουσα.

Έτι περαιτέρω, το ΕΛ/ΛΑΚ ενισχύει τη διαφάνεια και την εμπιστοσύνη, καθώς το γεγονός ότι το λογισμικό ΤΝ τίθενται υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο όλων, καθιστά σημαντικά ευκολότερο τον εντοπισμό σφαλμάτων και παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων<sup>314 315</sup>. Άλλωστε, η έννοια της ανθρωπίνης εποπτείας είναι

---

<sup>314</sup> Προτείνεται η εξωτερική παρακολούθηση και εποπτεία της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από αρμόδιους φορείς και εξειδικευμένες δομές εποπτείας (αρχές προστασίας δεδομένων, οργανισμούς ισότητας, εθνικά ιδρύματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οργανισμούς προστασίας των καταναλωτών κλπ) βλ. Τεχνητή Νοημοσύνη και Θεμελιώδη Δικαιώματα, Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021 σελ. 8.

Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: [https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra\\_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary\\_el.pdf](https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary_el.pdf) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)

<sup>315</sup> Βλ. <https://fsfe.org/freesoftware/artificial-intelligence.en.html> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)

άρρηκτα συνιφασμένη με αυτή της αξιοπιστίας, όταν πρόκειται για διαδικασίες λήψης αποφάσεων από συστήματα ΤΝ. Αξίζει να αναφερθεί πως τα λογισμικά ΤΝ που χρηματοδοτούνται από το δημόσιο έχουν υποχρέωση να δημοσιοποιούν - στο πλαίσιο της αρχής της λογοδοσίας - άπασες τις πληροφορίες, καθιστώντας τες ελευθέρως προσβάσιμες βάσει άδειας ΕΛ/ΛΑΚ<sup>316</sup>.

Ειδικότερα, ένας ιδιωτικός μη κερδοσκοπικός οργανισμός εν' ονόματι "OpenAI" προσφέρει δωρεάν ανοικτά λογισμικά ΤΝ («Artificial General Intelligence - AGI»), αποσκοπώντας σε έναν καλύτερο κόσμο για όλους, μέσω της υγιούς και δίκαιης προόδου της τεχνολογίας ΤΝ<sup>317</sup>. Ενδεικτικά, μπορεί να γίνει αναφορά: α) στο λογισμικό ΤΝ TensorFlow που κυκλοφόρησε το 2015 με την άδεια ΕΛ/ΛΑΚ Apache 2.0 και απευθύνεται σε όσους ασχολούνται με ζητήματα μηχανικής μάθησης, β) στο λογισμικό PyTorch που χρησιμοποιείται για έρευνες σε σχέση με τον τομέα των νευρωνικών δικτύων και γ) στο GitHub Copilot που είναι μια ενοποιημένη εργαλειοθήκη η οποία εξυπηρετεί στην σύνταξη κώδικα και χρησιμοποιεί την πλατφόρμα μηχανικής εκμάθησης OpenAI Codex<sup>318</sup>. Τέλος, μπορεί να γίνει αναφορά στο λειτουργικό σύστημα ρομπότ (Robot Operating System - ROS), ένα

---

<sup>316</sup> Βλ. <https://fsfe.org/news/2022/news-20220330-01.en.html> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)

<sup>317</sup> βλ. Knight, W. (2019) "An AI that writes convincing prose risks mass-producing fake news" MIT Technology Review, <https://www.technologyreview.com/2019/02/14/137426/an-ai-tool-auto-generates-fake-news-bogus-tweets-and-plenty-of-gibberish/>, βλ. επίσης «OpenAI gym» Διαθέσιμο: <https://gym.openai.com> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης σε αμφότερες τις ιστοσελίδες στις 14/4/22).

<sup>318</sup>Βλ. TensorFlow, An end-to-end open source machine learning platform, Διαθέσιμο σε: <https://www.tensorflow.org> και <https://pytorch.org> & <https://github.com/Microsoft/CNTK> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)



ευέλικτο βοήθημα σε σχέση με τη σύνταξη λογισμικού ρομπότ που χρησιμοποιεί εξ' ορισμού την άδεια Apache 2.0<sup>319</sup>.

### 3.5 Άδειες Creative Commons

Η ως άνω αναλυθείσα φιλοσοφία του R. Stallman αλλά και του Matuck, που, οραματιζόμενος ένα νέο διεθνές σύστημα πνευματικής ιδιοκτησίας, ενθάρρυνε την ιδέα του “Some Rights Reserved”<sup>320</sup>, προτείνοντας, πριν ν’ αρχίσει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας να καταπιάνεται με το κίνημα της ανοικτότητας, την υιοθέτηση ενός συμβόλου που θα υποδήλωνε την ελεύθερη

---

<sup>319</sup> “...We distribute ROS under permissive open source licenses, with Apache 2.0 being our default. You’re welcome to modify ROS, mix it together with your own and others’ non-open software, and distribute the result in your proprietary product, and you don’t even need to tell us about it...”  
διαθέσιμο σε: <https://www.ros.org/blog/why-ros/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)

<sup>320</sup> Η σήμανση “Some Rights Reserved” δηλώνει πως η μη εμπορική χρήση του έργου, το οποίο δύναται, παρ’ όλ’ αυτά να κυκλοφορεί ελεύθερα στο διαδίκτυο, επιτρέπεται. Το υπό ανάλυση σύστημα δεν αποσκοπεί στην ανατροπή των κανόνων του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου, αλλά στην προτροπή υιοθέτησης πιο ευέλικτων τρόπων εκμετάλλευσης των έργων. Η φιλοσοφία των αδειών Creative Commons στηρίζεται στην λογική του «Share what you want, keep what you want». Βλ. οπ. Γιαννόπουλος σελ.359-360

χρήση και διάθεση των έργων<sup>321</sup>, βρήκαν απήχηση τριάντα χρόνια ύστερα στις άδειες Creative Commons (CC)<sup>322</sup>.

Στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα, λοιπόν, ξεκίνησε να εμφανίζεται αυτή η νέα τάση, ως απόρροια των πρωτοβουλιών του καθηγητή L. Lessig, ο οποίος υποστήριζε πως ο χώρος του διαδικτύου πρέπει να μετατραπεί σε ένα παγκόσμιο χώρο ελεύθερης διάδοσης της γνώσης<sup>323</sup>. Η σύγχρονη αυτή κατάκτηση, που «απελευθέρωσε» το ψηφιακό περιεχόμενο από τα δεσμά της «παραδοσιακής» πνευματικής ιδιοκτησίας, κατά πολλούς συνιστά το πλέον επιτυχημένο συμβατικό μοντέλο αδειοδότησης ανοικτού περιεχομένου, ιδίως για τα έργα που προσφέρονται σε ψηφιακή μορφή. Σε σύντομο χρονικό διάστημα, το κίνημα των CC ταυτίστηκε με την μαζική αντίδραση των χρηστών του διαδικτύου έναντι του παραδοσιακού συστήματος προστασίας και των συμφερόντων που αυτό αντιπροσωπεύει, αποκτώντας έναν ιδεολογικό, όπως θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς, χαρακτήρα που δανείζεται τη φιλοσοφία των ΕΛ/ΛΑΚ, έχοντας ως χαρακτηριστικό γνώρισμα την παραχώρηση του μεγαλύτερου

---

<sup>321</sup> Κατά τον Matuck, το σύμβολο "SemionR" θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε διεθνές επίπεδο, όπως το σύμβολο για το copyright, έτσι ώστε να εκχωρείται στους χρήστες η ελευθερία χρήσης του ιδίου έργου ή/και η δημιουργία παράγωγων εξ' αυτού νέων έργων. Βλ. οπ. Κανελλοπούλου σελ.278-281.

<sup>322</sup> Η ορολογία που χρησιμοποιήθηκε εκφράζει τη σύγκρουση ανάμεσα στα ιδιωτικά συμφέροντα και τα κοινά αγαθά. Αυτή αίρεται, όμως, από τη στιγμή που οι δικαιούχοι προβούν στη διάθεσή τους στο κοινό (Garret Hardin, *The tragedy of the commons* 1968).

<sup>323</sup> Βλ. Lessig L, (2001) *The future of ideas, the Fate of Commons in a connected world*, 2001 και τρία χρόνια ύστερα του ιδίου συγγραφέως *The Creative Commons*, *Montana Law Review*, 65, 2004

εύρους των εξουσιών του έργου του δημιουργού στον χρήστη, ήτοι καθιστώντας τον κατ' ουσίαν «συμμέτοχο» σε αυτά<sup>324</sup>.

Η διάθεση των αδειών CC στο κοινό ξεκίνησε περί τα τέλη του 2002, επεκτεινόμενη σε πενήντα χώρες, τη στιγμή που κατά προσέγγιση πάνω από 140 εκατομμύρια έργα κυκλοφορούν προστατευόμενα βάσει αυτών<sup>325</sup>. Για την δημιουργία ενός έργου με άδεια CC, αρκεί η επίσκεψη του δημιουργού στην ιστοσελίδα «Creative Commons» της χώρας προέλευσης του, η επιλογή της κατάλληλης άδειας, καθώς οι αυτές, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω ποικίλλουν, και η δημιουργία εκείνης που θα εμφανίζεται στο έργο του. Συχνά συναντάται το σήμα CC ή/και το λογότυπο: «*Το περιεχόμενο του παρόντος ιστοχώρου υπάγεται σε άδεια χρήσης Creative Commons*»<sup>326</sup>. Ο ενδιαφερόμενος χρήστης έχει τη δυνατότητα να ενημερωθεί για τους σημαντικότερους όρους της άδειας, κάνοντας «κλικ» πάνω στο σήμα, ενώ, αν τυχόν το επιθυμεί, έχει επιπρόσθετα δυνατότητα πρόσβασης σε ολόκληρο το συμβατικό κείμενο. Περαιτέρω, πρέπει να τονιστεί ότι ενώ πηγή έμπνευσης των αδειών CC αποτέλεσε το ΕΛ/ΛΑΚ, αυτές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για άπαντα όσα έργα προστατεύονται από το δίκαιο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ενδεικτικά ιστοσελίδες, e-books, blogs, διαδικτυακή διάθεση μουσικών έργων κ.α.<sup>327</sup>.

---

<sup>324</sup> Δεληγιάννη, Ε. (2012) «Δίκαιο και Επικοινωνία στα Ιστολόγια (Blogs) και στα Νέα Μέσα, Νομικά Ζητήματα, ηθική δεοντολογία της δημοσιογραφίας των πολιτών», Νομική Βιβλιοθήκη, 4<sup>ο</sup> Κεφάλαιο, Το εναλλακτικό σύστημα των αδειών Creative Commons.

<sup>325</sup> Η έκδοση τους στην Ελλάδα έγινε τον Οκτώβριο του 2007. Οπ. Καλλινίκου (ΙΟΝΙΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ) σελ. 10.

<sup>326</sup> Το σύμβολο «CC» δηλώνει πως ο δημιουργός έχει χορηγήσει ελεύθερα την άδεια υπό την προϋπόθεση προσαρμογής και περαιτέρω διασκευής του έργου του. Οπ. Γιαννόπουλος σελ. 137.

<sup>327</sup> Βλ. οπ. Τσιακλαγκάνου, Καράκωστας σελ. 498

Οι άδειες CC αποτελούν ένα νέο συμβατικό «εργαλείο», που υπερβαίνει τα όρια της δίκαιης χρήσης και των νόμιμων περιορισμών σε σχέση με την έκταση των περιουσιακών εξουσιών του δημιουργού πχ. σε επίπεδο αναπαραγωγής, διανομής, παρουσίασης στο κοινό και μετατροπής του. Ακόμα, είναι μη αποκλειστικές, υπό την έννοια ότι ο δημιουργός διατηρεί το δικαίωμα χορήγησης του έργου υπό διαφορετικό καθεστώς αδειοδότησης, μη επιδρώντας έτσι στην άσκηση των δικαιωμάτων των αδειούχων βάσει και απαρτίζονται από τρία τμήματα: α) το εισαγωγικό τμήμα που είναι αναγνώσιμο από τον καθένα (human readable format – the Commons Deed) και περιλαμβάνει τους ουσιώδεις όρους της άδειας από κοινού με εικονίδια τα οποία περιγράφουν τις βασικές λειτουργίες της β) το νομικό κείμενο που περιλαμβάνει τους όρους της αδείας (lawyer – readable format – the Legal Code), και γ) τα μεταδεδομένα (σε μορφή μηχανής) που εξυπηρετούν στην αναγνώριση των έργων που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο με άδεια CC (machine readable format – Recourse Description Framework metadata)<sup>328</sup>.

Ο δικαιούχος, έχει την ευχέρεια επιλογής ανάμεσα σε έξι διαφορετικές άδειες CC που διατίθενται και στην Ελλάδα<sup>329</sup>: α) βάσει της πρώτης αδείας (attribution), υποχρεωτική καθίσταται η αναφορά στο όνομα του αρχικού δημιουργού, ενώ το έργο δύναται να τροποποιηθεί και να χρησιμοποιηθεί για κάθε σκοπό, εμπορικό ή μη· β) σύμφωνα με την δεύτερη άδεια (attribution- share alike), επιτρέπεται στον χρήστη η τροποποίηση του έργου, υπό τη προϋπόθεση ρητής αναφοράς του ονόματος του αρχικού δημιουργού. Το υπό προστασία έργο δύναται να χρησιμοποιηθεί για εμπορικούς ή μη σκοπούς, ενώ ο χρήστης παράλληλα αναλαμβάνει την υποχρέωση αδειοδότησης και περαιτέρω διανομής πιθανού παράγωγου έργου βάσει των όρων της άδειας CC· γ) η τρίτη κατά σειρά άδεια

---

<sup>328</sup> Βλ. οπ. Τσιακλαγκάνου, Καράκωστας.

<sup>329</sup> Βλ. [www.creativecommons.gr](http://www.creativecommons.gr) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)

(attribution - noncommercial) που δεν απαγορεύει πιθανή τροποποίηση του έργου, ωστόσο περιορίζει τη χρήση του για μη εμπορικούς σκοπούς. Η υπόμνηση του ονόματος του αρχικού δημιουργού παραμένει υποχρεωτική και σε αυτή τη περίπτωση· δ) η τέταρτη άδεια, (attribution – noncommercial – share alike), που, ενώ προσομοιάζει ως προς το περιεχόμενο της με την προειρηθείσα, επιβάλλει μια επιπρόσθετη υποχρέωση σε χρήστες οι οποίοι πιθανότατα να δημιουργήσουν κάποιο παράγωγο έργο. Ειδικότερα, τους υποχρεώνει να το διανέμουν σύμφωνα με τους όρους της άδειας σχετικά με την αναφορά στο δημιουργό· ε) η πέμπτη άδεια (attribution – noncommercial -non derivatives) απαγορεύει την εμπορική χρήση και την τροποποίηση του έργου, ενώ διατηρεί την υποχρέωση μνείας στο όνομα του δημιουργού· στ) η έκτη και τελευταία άδεια (attribution – non derivatives) υιοθετεί την ίδια λογική, διατηρώντας υποχρεωτική την αναφορά στο όνομα του δημιουργού και μη επιτρέποντας τη δημιουργία παράγωγου έργου από μέρους του χρήστη<sup>330</sup>.

Οι παραλλαγές, συνεπώς, βασίζονται στην αναφορά στο όνομα του δημιουργού και εν γένει του αρχικού δικαιούχου του έργου (attribution), στη διανομή του παράγωγου έργου με τους όρους της αρχικής άδειας (share-alike), και στην απαγόρευση τόσο της εμπορικής χρήσης του (non commercial) όσο και δημιουργίας παράγωγων έργων (non derivatives) εν συνόλω.

Οι άδειες CC δεν επιδρούν στο νομοθετικό πλαίσιο προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο, εντασσόμενες και αυτές στη κατηγορία των αδειών εκμετάλλευσης πνευματικών δικαιωμάτων<sup>331</sup>. Παρ' όλα αυτά, οι νεοεισαχθείσες αρχές που εισφέρουν, και οι οποίες είναι άρρηκτα συνυφασμένες με τον ψηφιακό τομέα, οδήγησαν στη ταυτόχρονη συνύπαρξη τόσο

---

<sup>330</sup> Βλ. οπ. Γιαννόπουλος σελ.138

<sup>331</sup> Βλ. αρ.12-17 ν.2121/1993.

των αδειών που προστατεύονται από τους κλασσικούς κανόνες της πνευματικής ιδιοκτησίας όσο και εκείνων που στηρίζονται στους κανόνες των αδειών CC. Σε αμφότερες βέβαια τις περιπτώσεις, και ιδίως όταν λαμβάνει χώρα προσβολή των περιουσιακών εξουσιών του δημιουργού<sup>332</sup>, εφαρμόζεται το σύνολο των θεσμοθετημένων κανόνων πνευματικής ιδιοκτησίας, το κύρος των οποίων μάλιστα ενδυναμώνεται από τη χρήση των αδειών CC.

Αξίζει να επισημανθεί πως οι άδειες CC και οι άδειες ΕΛ/ΛΑΚ που ενσωματώνουν τη ρήτρα copyleft, εμφανίζουν συνάφεια ως προς τη ρήτρα Share Alike (SA), βάσει της οποίας ο χρήστης-δημιουργός υποχρεώνεται να προβεί σε ρητή αναφορά του ονόματος του αρχικού δημιουργού καθώς και να διατηρήσει ίδιους τους όρους διανομής τυχόν παραγώγων έργων<sup>333</sup>.

Εν κατακλείδι, με δεδομένο ότι υπάρχουν πολυάριθμα διαθέσιμα και ελευθέρως προσβάσιμα έργα στην ολότητα του Κυβερνοχώρου, και τα οποία διατίθενται υπό αυτές τις νέες εναλλακτικές εκδοχές – συνεπεία της παρατηρηθείσας συμβατικής ελευθερίας – δε χωρεί καμία δικαιολογία όσον αφορά τις περιπτώσεις προσβολής περιεχομένου, το οποίο προστατεύεται σύμφωνα με τους κλασσικούς κανόνες του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας.

---

<sup>332</sup> Αξίζει να σημειωθεί πως έχουν διατυπωθεί αρκετές ενστάσεις σε σχέση με τις άδειες CC και την προστασία του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού. Το ίδιο ζήτημα έχει αναλυθεί και στο πλαίσιο των αδειών ΕΛ/ΛΑΚ επι των οποίων βασίστηκαν οι άδειες CC. Για περισσότερες πληροφορίες Βλ. Zhu, C. (2014) "A regime of droit moral detached from software copyright? –the undeath of the 'author' in free and open-source software licensing" *International Journal of Law And Information Technology*, 22, 367-392 doi: 10.1093/ijlit/eau004

<sup>333</sup> Καλλινίκου Δ., Καρούνος Θ., Παπαδόπουλος Μ. (2007), «Οι ελληνοποιημένες Άδειες Creative Commons» *TNI Qualex ΔιΜΕΕ 3/2007*, σελ. 377-381.

## Αντί επιλόγου

Μια εκ των σπουδαιότερων προκλήσεων της εποχής μας, και η οποία πρέπει να λογίζεται πλέον ως ζήτημα επιβίωσης παρά ανάπτυξης ή και συντήρησης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, συνίσταται στη μετάβαση στην ψηφιακή εποχή<sup>334</sup>. Για να θεωρηθεί αυτή ομαλή, δεν πρέπει να υλοποιηθεί αποκλειστικά μέσω της φρενήρους τεχνολογικής εξέλιξης, αλλά και μέσω εμπειριστατωμένων νομικών ρυθμίσεων επί των καινοτόμων λύσεων που η ίδια εισφέρει στην καθημερινότητα όλων. Ειδικότερα, η επανάσταση που προμηνύεται στην αγορά των ΤΠΕ με την είσοδο των λογισμικών ΤΝ<sup>335</sup> αλλά και η πρωτοβουλία της ΕΕ σε σχέση με την Οδηγία 2019/770, αλλάζουν εκ βάθρων τις συναλλακτικές πρακτικές, ευρισκόμενες στην «αιχμή του δόρατος» αυτής της πρόκλησης. Αμφότερα τα εγχειρήματα θα επιφέρουν ένα ντόμινο συμβατικών εξελίξεων που θα καταστεί αισθητό κατά την ενσωμάτωση των σχετικών ρυθμίσεων σε κάθε εσωτερική έννομη τάξη.

---

<sup>334</sup> Ειδικότερα για τις ελληνικές επιχειρήσεις, η μετάβαση σε ένα νέο μοντέλο παραγωγής που στοχεύει στην δημιουργία ενός καινοτόμου, βιώσιμου και αναπτυξιακού υποδείγματος που θα θεμελιούται στη παραγωγή παγκοσμίως εμπορεύσιμων προϊόντων καθίστανται αναγκαία. Βλ. Οπ. Μίχαλος (2020) σελ. 99.

<sup>335</sup> Το πρόγραμμα «Ψηφιακή Ευρώπη» είναι το πρώτο πρόγραμμα Ψηφιακού Μετασχηματισμού της Ε.Ε. Επικεντρώνεται στην παροχή λύσεων ψηφιακής τεχνολογίας στις επιχειρήσεις και στους πολίτες, διαθέτοντας για χρονικό διάστημα επτά ετών, ήτοι από το 2021 έως το 2027, συνολικό προϋπολογισμό 7,6 δισ. ευρώ. Η πρώτη δέσμη θα επικεντρωθεί στις επενδύσεις στους τομείς της ΤΝ, της Νεφοϋπολογιστικής, των χώρων δεδομένων, και της ευρείας χρήσης των ψηφιακών τεχνολογιών σε ολόκληρη την οικονομία και την κοινωνία. βλ. DigiGov Ψηφιακός Μετασχηματισμός, πρόγραμμα Ψηφιακή Ευρώπη. Διαθέσιμο σε: <https://digigov.gnet.gr/programma-psifiaki-evropi/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)

Έτι περαιτέρω, η ανάγκη νομοθετικής παρέμβασης καθίσταται επιτακτική από το γεγονός ότι, οι παραπάνω νεωτεριστικές πρακτικές και ειδικότερα η τεχνολογία της ΤΝ, που συνιστά τη «λύδια λίθο» της 4<sup>ης</sup> Βιομηχανικής Επανάστασης, είναι άρρηκτα συνυφασμένη, τόσο με την τεχνολογία της νεφουπολογιστικής (αρκετές λειτουργίες της οποίας βασίζονται σε ΕΛ/ΛΑΚ)<sup>336</sup> όσο και με το ΕΛ/ΛΑΚ καθαυτό. Ως εκ τούτου, απαιτείται επιπρόσθετα ένα νέο πλέγμα κανόνων για τα λογισμικά ΤΝ, που θα αναγνωρίζει έμπρακτα τα πλεονεκτήματα των παραπάνω τεχνολογιών και θα καθορίζει λεπτομερώς το συμβατικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα μπορέσουν να συνυπάρξουν και να αναπτυχθούν όλες μαζί ομαλά.

Με δεδομένο, λοιπόν, πως η προαναφερθείσα διαδικασία θα επιδράσει αναντίρρητα στη διαμόρφωση και το σχεδιασμό των συμβάσεων πληροφορικής, δηλαδή των θεμελιωδέστερων «εργαλείων» οικονομικής εκμετάλλευσης που χρησιμοποιούνται σήμερα, αναγκαία κρίνεται μια ολιστική εναρμονισμένη ρύθμιση που, στηριζόμενη σε μια διεπιστημονική προσέγγιση, θα προσπαθήσει να ξεπεράσει μέσω της συμβατικής οδού τα ζητήματα που ενδεχομένως ανακύψουν. Κατά την άποψη του γράφοντος, μόνον αυτή κρίνεται πρόσφορη για την παροχή της «λειτουργικής γνώσης», που θα περιορίσει τις ανασφάλειες των χρηστών και των επιχειρήσεων, οι οποίοι παραμένουν ακόμα επιφυλακτικοί λόγω της έλλειψης διαφάνειας σε σχέση με τον τρόπο λειτουργίας, και άλλα ζητήματα που έχουν τεθεί επί των νέων τεχνολογιών, όπως ενδεικτικά η προστασία της ιδιωτικότητας. Άλλωστε, η υιοθέτηση των τεχνολογικών λύσεων δεν συνεπάγεται από μόνη της τον ψηφιακό μετασχηματισμό. Τουναντίον, η επιτυχία του τελευταίου μπορεί και πρέπει να συνοψιστεί: α) στα ισχυρά επίπεδα Ευελιξίας (Agility), β) στη δημιουργία

---

<sup>336</sup> Βλ. European Telecommunications Standards Institute, 'Cloud Standards Coordination Phase 2; Cloud Computing Standards and Open Source; Optimizing the Relationship between Standards and Open Source in Cloud Computing' (2016) 1



μιας αμοιβαίας σχέσης Εμπιστοσύνης (Trust) ανάμεσα στο πάροχο και τον χρήστη, και γ) στην ορθή αξιοποίηση των Δεδομένων που συλλέγονται (Data)<sup>337</sup>.

Συνοψίζοντας, οι τεχνολογικές εξελίξεις καλπάζουν με ταχείς ρυθμούς στη Κοινωνία της Πληροφορίας, τη στιγμή που μέρα με τη μέρα αναδιαμορφώνεται όλο και περισσότερο ο τρόπος με τον οποίο άπαντες αντιλαμβάνονται αυτή τη νέα πραγματικότητα. Καθίσταται, συνεπώς, εναργές, ότι το «κλίμα αλλαγής» το οποίο παρατηρείται στο πλαίσιο της «ψηφιακής σύγκλισης», που ξεκίνησε τα τελευταία έτη να παρατηρείται σε ενωσιακό και συνακόλουθα εθνικό επίπεδο, πρέπει να αποτυπωθεί όσο το δυνατόν αναλυτικότερα και στις συμβάσεις πληροφορικής, οι οποίες δέον να διέπονται από κοινούς κανόνες, απομακρύνοντας τοιουτοτρόπως την ανάδυση «γκριζών» ζωνών και κενών δικαίου που κατ' ουσίαν απομακρύνουν το αδύναμο εκ των συμβαλλόμενων μέρους<sup>338</sup>. Το δίκαιο, η νομική επιστήμη και οι

---

<sup>337</sup> Το τεχνολογικό υπόβαθρο επί του οποίου στηρίζεται η δυνατότητα άμεσης ανταπόκρισης ή εναλλακτικά «λειτουργικής επιβίωσης» συναντάται τόσο στο Υπολογιστικό Νέφος, όσο και στην ΤΝ, που βασιζόμενη σε έγκαιρη και έγκυρη ενημέρωση από τα δεδομένα που συλλέγονται από τους αισθητήρες της, λαμβάνει τις απαιτούμενες αποφάσεις. Κρισιμότερο ζήτημα όλων θεωρείται αυτό της εξασφάλισης της εμπιστοσύνης (Trust) σε σχέση με την υιοθέτηση λύσεων ψηφιακού μετασχηματισμού. Επ' αυτού, κρίνεται απαραίτητο, όπως ενσωματωθούν στην εκάστοτε σύμβαση εγγυήσεις (λχ. πρόβλεψη διορθωτικών/προληπτικών μέτρων, αυτοματοποιημένες εξωτερικές δικλίδες κλπ.) βλ. Σίμος Καλαματιανός «Η ψηφιακή μετάβαση των επιχειρήσεων, με ορίζοντα το 2025». Διαθέσιμο σε: <https://www.capital.gr/me-apopsi/3589996/i-psifiaki-metabasi-ton-epixeiriseon-me-orizonta-to-2025> Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 12/4/22.

<sup>338</sup> Η Ε.Ε. προσφέρει ένα μοντέλο διακρατικής συνεργασίας, που αντιμετωπίζει – ενίοτε έστω και πλημμελώς - μέσω της υιοθέτησης «κοινών» κανόνων υπερεθνικά ζητήματα, όπως λχ. η υιοθέτηση της Οδ. 770/2019. Βλ. Χαιρετισμό Χ. Παπαστυλιανού κατά την διαδικτυακή εκδήλωση που συνδιοργάνωσε η Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου

ΤΠΕ πρέπει να παράσχουν τα κατάλληλα εχέγγυα, έτσι ώστε να ρυθμιστούν αποτελεσματικά πλείστα όσα ζητήματα ενδεχομένως ανακύψουν συμβατικά μεταξύ όλων των εμπλεκομένων μερών στο πλαίσιο αυτής της ψηφιακής μετάβασης<sup>339</sup>.

Εν κατακλείδι, πρέπει να προκριθεί η λύση της «νόμιμης κατασκευής της τεχνολογίας», που έχοντας εντοπίσει και μετέπειτα σταθμίσει τα έννομα συμφέροντα και τα δικαιώματα των μερών, προσπαθεί να εξεύρει τις κατάλληλες ρυθμίσεις και λύσεις, πάντοτε με βάση το πρότυπο του ελευθέρου και υπεύθυνου πολίτη που, όμως, δεσμεύεται από τις βασικές αξίες του σύγχρονου δικαίου και πολιτικού πολιτισμού<sup>340</sup>. Μόνον κατ' αυτόν τον τρόπο, και πάντοτε κατόπιν διενέργειας των απαραίτητων εκτιμήσεων αναλογικότητας και αντικτύπου, θα καταστεί εφικτό να απολαύσουν οι πολίτες με ασφάλεια τα πλεονεκτήματα των

---

Λευκωσίας με τη Νομική Σχολή Α.Π.Θ με θέμα: "Οι οδηγίες (ΕΕ) 2019/770, (ΕΕ) 2019/771 για τις ψηφιακές συμβάσεις και την επίδραση τους στην εσωτερική έννομη τάξη".

<sup>339</sup> Η ανάπτυξη νέων καινοτόμων υπηρεσιών άλλωστε, απαιτεί την ύπαρξη συνεργασίας μηχανισμών και λειτουργικότητας στο επίπεδο των εφαρμογών και της επικοινωνίας. Βλ. Εφημερίδα του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, Τεύχος 41 Ι Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2021 σελ. 10. Διαθέσιμο σε: [https://www.aueb.gr/opanews/flipping\\_test/pdf/opanews-41.pdf](https://www.aueb.gr/opanews/flipping_test/pdf/opanews-41.pdf), ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 12/04/22.

<sup>340</sup> Το κριτήριο του «κοινού περί δικαίου αισθήματος» δε θεωρείται ασφαλές, καθότι παραλλάσσεται από εποχή σε εποχή, από κοινωνία σε κοινωνία και από άτομο σε άτομο. Βλ. Σταμάτης, Κ. (2009) *Η θεμελίωση των νομικών κρίσεων*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σ. 47.

δικαιωμάτων «τρίτης γενιάς», που δεν πρέπει να παραμείνουν ευχολόγιο αλλά να μετουσιωθούν σε πράξη<sup>341</sup>.

---

<sup>341</sup> Χρυσόγονος, Κ (2006) Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 43. Βλ. επίσης Οπ. Ζουμπουλίδης σελ.42.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### ΒΙΒΛΙΑ

1. Βελέντζας, Γ., Μαμαλής, Σ., Μπρώνη, Γ. (2017) «Συμπεριφορά Καταναλωτή (Ιδίως χρήστη διαδικτύου & Ψηφιακής Τεχνολογίας)», Εκδόσεις Ius
2. Βελέντζας, Γ. (2008) «Δίκαιο Τεχνολογίας και Καινοτομίας», Έκδοση Εκδόσεις IuS
3. Βενιέρης, Ι., Βερβεσός, Ν. (2021) “Δίκαιο Εμπορικών Συμβάσεων”, Νομική Βιβλιοθήκη.
4. Βλαχάβας, Ι., Κεφαλάς, Π., Βασιλειάδης, Ν., Κόκκορας, Φ., Σακελλαρίου, Η. (2011) «Τεχνητή Νοημοσύνη», Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
5. Γεωργιάδης. Γ. (2003) «Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
6. Γεωργιάδης, Α. (2014) «Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου» Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας
7. Γεωργοπούλου, Π. “Το κοινωνικό περιεχόμενο του ελεύθερου/ανοικτού λογισμικού: Η περίπτωση του GNU/Linux” ΤΝΠ Qualex ΔιΜΕΕ, 3/2009
8. Γιαννόπουλος Ν. Γιώργος, (2018) Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη
9. Γιοβαννόπουλος, Ρ. (2020) «Σημεία τομής της νέας Οδηγίας (ΕΕ) 2019/770 για τις συμβάσεις προμήθειας ψηφιακού περιεχομένου και ψηφιακών υπηρεσιών με το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας.» από το σύγγραμμα «Ψηφιακές Συμβάσεις» του Εργαστηρίου Μελέτης για τη Διαφάνεια, τη Διαφθορά και το Οικονομικό Έγκλημα, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
10. Γραμματικάκη-Αλεξίου Αναστασία, Παπασιώπη-Πασιά Ζωή, Βασιλακάκης Ευάγγελος, 2010, «Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο», Δ' Έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα
11. Δεληγιάννη, Ε. (2012) «Δίκαιο και Επικοινωνία στα Ιστολόγια (Blogs) και στα Νέα Μέσα, Νομικά Ζητήματα, ηθική δεοντολογία της δημοσιογραφίας των πολιτών», Νομική Βιβλιοθήκη.
12. Δεσποτίδου, Α. (2002) «Φύση και λειτουργία της εκδοτικής σύμβασης», Σύγχρονα θέματα Εμπορικού Δικαίου, 24, Εκδόσεις Σάκκουλα.

13. Ελευθεριάδης Ν., Γιοβαννόπουλος Ρ. (2018), «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή» , Νομική Βιβλιοθήκη (επιμ.: Αλεξανδρίδου ΕΛ.)
14. Ζέκος, Γ. (2017) «Διαδίκτυο, Η/Υ & Τηλεπικοινωνίες στο Ελληνικό Δίκαιο», Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας.
15. Ιγγλεζάκης, Ι. (2018) *Δίκαιο Πληροφορικής*, 3η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη
16. Ιγγλεζάκης, Ι. (2020) «Το ενωσιακό πλαίσιο για τις ψηφιακές συμβάσεις – Οι Οδηγίες (ΕΕ) 2019/770 και 2019/771» από το σύγγραμμα «Ψηφιακές Συμβάσεις» του Εργαστηρίου Μελέτης για τη Διαφάνεια, τη Διαφθορά και το Οικονομικό Έγκλημα, Νομική Βιβλιοθήκη
17. Ιγγλεζάκης, Ι. (2020) «*Δίκαιο Πληροφορικής*», Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη, Δ' έκδοση
18. Ιγγλεζάκης, Ι. (2003), «*Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου*», Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα
19. Καλλινίκου, Δ. (2005) «*Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα*», Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
20. Καλλινίκου, Δ. «Πνευματική Ιδιοκτησία – Εκπαίδευση και Ανοιχτή Πρόσβαση» ΤΝΠ Quallex IONIOS ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, 8-9/2009
21. Κανέλλος, Λ. (2021) «Εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης στο δίκαιο & στη δικαστική πρακτική», Νομική Βιβλιοθήκη
22. Καρακώστας, Ι. (2004) «Βασικά ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στο διαδίκτυο», Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, Νομική Βιβλιοθήκη
23. Καραγιάννης, Β. (2002) «*Συμβάσεις παροχής λογισμικού*», Νομική Βιβλιοθήκη
24. Καραγιάννης, Β. (2002) «*Συμβάσεις παροχής λογισμικού και Κανόνες Ανταγωνισμού*», Νομική Βιβλιοθήκη.
25. Καρδάρας, Αθ. (2016) σε ΑστΚ κατ'αρθ. Ερμ. Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, Π. Ν. Σάκκουλας, άρθρο 688-690.
26. Κικκής Α. (2005) «Το μέλλον του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας», ΧρΙΔ

27. Κυπρούλη, Κ. «Σύμβαση Ανάπτυξης Λογισμικού» ως επιμέρους μελέτη του συγγράμματος «Δίκαιο Εμπορικών Συμβάσεων», Νομική Βιβλιοθήκη 2021.
28. Μούζουλας, Γ. (1994) «Οι συμβάσεις πληροφορικής στην πράξη», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας.
29. Μαρίνος, Μ (2004), «Πνευματική Ιδιοκτησία», Αντ. Ν. Σάκκουλας αρ.500.
30. Μαρίνος Μ.- Θ (1989). «Λογισμικό, Νομική Προστασία και Συμβάσεις Ι», Εκδόσεις Κριτική
31. Μαρκέλλου, Μ. (2012) «Συμβάσεις Εκμετάλλευσης στο Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας», Εκδόσεις Σάκκουλα.
32. Μάνθος Α. (2015) «Πνευματική Ιδιοκτησία», Νομική Βιβλιοθήκη.
33. Μούζουλας, Γ. (1989) Η εφαρμογή διατάξεων του ειδικού ενοχικού στις συμβάσεις προγραμμάτων η/υ, Αρμ.
34. Παμπούκης, Κ. (1965), Το δίκαιο των διακριτικών γνωρισμάτων, Εκδόσεις Σάκκουλα
35. Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φερενίκη, (2017), «Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ – Εισαγωγή και Προστασία Δικαιωμάτων», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη
36. Παπακωνσταντίνου, Ε. (2010) Δίκαιο Πληροφορικής, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2η έκδοση.
37. Παπανικολάου, Π. (2018) «Προς μια εναρμονισμένη με το δίκαιο του ΑΚ ερμηνεία των ειδικών (αστικών) νομοθετημάτων», Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου.
38. Παπανικολάου, Α. (2015) «Κράτος, Επιχειρήσεις και χρήση Υπηρεσιών Cloud Computing», Κράτος, Οικονομία & Επιχείρηση-24ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Έκδοση 2015, Νομική Βιβλιοθήκη
39. Περάκης, Ε. Λιβαδά, Χ. (2018) «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή» Νομική Βιβλιοθήκη (επιμ.: Αλεξανδρίδου ΕΛ.)
40. Σταμάτης, Κ. (2009) Η θεμελίωση των νομικών κρίσεων, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη
41. Συνοδινού, Τ. (2009) σε επιμ. Κοτσίρη-Σταματούδη, “Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία, κατ’αρθ. Ερμηνεία”, Εκδόσεις Σάκκουλα.
42. Τζίβα, Έ. (2003) «Το ηλεκτρονικό εμπόριο και η προστασία των καταναλωτών απέναντι σε γενικούς όρους συναλλαγών», Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, Νομική Βιβλιοθήκη

43. Τιμητικός Τόμος Μανιώτη, Δ. Τρούλη Ε. (2021) «Εξωσυμβατική ευθύνη στο πλαίσιο της Τεχνητής Νοημοσύνης: Ο μακρύς δρόμος για τα υπό διαμόρφωση νομοθετικά εργαλεία της ΕΕ» Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
44. Τσιακλαγκάνου, Δ., Καράκωστας Ι. (2014) «Συμβάσεις Διανομής στο ηλεκτρονικό εμπόριο», Νομική Βιβλιοθήκη.
45. Χριστοδούλου, Κ. (2018) Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη
46. Χριστοδούλου, Κ. (2019) «Νομικά ζητήματα από την τεχνητή νοημοσύνη», σε: Δίκαιο και Τεχνολογία ΚΒ' Επιστημονικό Συμπόσιο, , Κ. Δελούκα-Ιγγλέση, Α. Λιγωμένου, Α., Σινανιώτη-Μαρούδη Α. (2019.), Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
47. Χρυσόγονος, Κ (2006) Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη

#### ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αποστολόπουλος, Χ. «Πρώτες σκέψεις σχετικά με το Δίκαιο Καταναλωτή μετά τις δύο νέες Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το δίκαιο των συμβάσεων.» ΤΝΠ Qualex ΔΕΕ, 10/2020, Ημ/νια Δημοσίευσης 31.10.2020.
2. Αυγερινός Γ. –Τσιαβός Π., «Οι Άδειες Ανοιχτού Κώδικα (free/open source licences) ως συμβατική μορφή οργάνωσης παραγωγικής δραστηριότητας» ΤΝΠ QUALEX ΔΙΜΕΕ 2/2006
3. Βόρρας, Α., & Μήτρου, Λ. «Τεχνητή νοημοσύνη και προσωπικά δεδομένα - Μια θεώρηση υπό το πρίσμα του Ευρωπαϊκού Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679», ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), 2018/4
4. Ζουμπουλίδης, Σ. Μποβολή, Π. (2022) «Προστασία λογισμικού από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, από το δίκαιο ευρεσιτεχνιών; Κριτική αξιολόγηση» ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ, τόμος 69
5. Ζουμπουλίδης Σ, Μποβολή, Π. «Τεχνητή Νοημοσύνη: θεωρητικές συζητήσεις, κοινωνικές αναπαραστάσεις και «αναμόχλευση» νομικών αρχών, εννοιών και ρυθμίσεων» σελ.32, Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής Τ. 1 (2021) E-ISSN: 2732-6004,

- Διαθέσιμο σε: <http://ejournals.lib.auth.gr/infolawj/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)
6. Ιγγλεζάκης, Ι. (2020) «Το ενωσιακό πλαίσιο για τις ψηφιακές συμβάσεις – Οι Οδηγίες (ΕΕ) 2019/770 και 2019/771» από το σύγγραμμα «Ψηφιακές Συμβάσεις» του Εργαστηρίου Μελέτης για τη Διαφάνεια, τη Διαφθορά και το Οικονομικό Έγκλημα, Νομική Βιβλιοθήκη
  7. Ιγγλεζάκης, Ι. «Η επίδραση της Οδηγίας 2019/770 στις συμβάσεις λογισμικού» ΤΝΠ QUALEX ΣΥΝ, 6/2020.
  8. Ιγγλεζάκης Ι., παρατ. στην ΜΠρΚατερ 881/2006 ΕπισκΕμπΔ 2006
  9. Καλλινίκου Δ., Καρούνος Θ., Παπαδόπουλος Μ. (2007), «Οι ελληνοποιημένες Άδειες Creative Commons» ΤΝΠ Qualex ΔιΜΕΕ 3/2007
  10. Καρακώστας, Ι. (2004) «Βασικά ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στο διαδίκτυο», Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, Νομική Βιβλιοθήκη
  11. Καρκατζούνης, Β. & Μήτρου Λίλιαν, Μ. «Online διαφήμιση και προστασία προσωπικών δεδομένων», σε ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ) - 1/2020.
  12. Κιτσάκης, Σ. «Τεχνητή νοημοσύνη και συμβατική διαδικασία», ΕφΑΔ, 2018/6, σ. 605, υποσημείωση 12.
  13. Κίτσος Π. – Παππά Π., 2012, «Η προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής στις υπηρεσίες του υπολογιστικού νέφους», διαθέσιμο στο: <http://www.nbonline.gr/new.html> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22).
  14. Κόικας Κ., Η άδεια δημόσιας χρήσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Πρώτη ευρωπαϊκή άδεια ελεύθερου λογισμικού, Διαθέσιμο σε: <https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/inline-files/Doccd5e.pdf> (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης στις 04.04.2022)
  15. Κουσουνή Α. – Πανταζοπούλου (2012), Νομικές διαστάσεις του Cloud computing, ΔιΜΕΕ
  16. Κωνσταντινίδης, Κ. (2020) «Τεχνητή Νοημοσύνη στην Ιατρική» σελ.77-78 στο Ημερολόγιο 2020 των Εκπαιδευτηρίων Δούκα «ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ».



17. Λάιος, Δ. (2020) «Τεχνητή Νοημοσύνη και Δίκαιο, Από το Φυσικό Πρόσωπο στο Ηλεκτρονικό Πρόσωπο» σελ.79 στο Ημερολόγιο 2020 των Εκπαιδευτηρίων Δούκα «ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ».
18. Λωσταράκου, Κ. (2013) «Ο Νέος Κανονισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Οικονομικές Επιπτώσεις στις Επιχειρήσεις-Ειδικές Υποχρεώσεις για τους Παρόχους Υπολογιστικού Νέφους», Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης, 3/2013
19. Μαργαρίτης Ε, Πληρωμή με προσωπικά δεδομένα: Ένα νέο «νόμισμα» ή μια εκτός συστήματος – απορρύθμιση; Lawyer, The Business Magazine, Νο Διαθέσιμο σε <https://lawyermagazine.gr/plhrwmh-me-proswpika-dedomena/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 10/2/22)
20. Μαρκέλλου, Μ. (2015), «Cloud Computing: Όταν τα δεδομένα "πετούν" στα σύννεφα» σελ.6, διαθέσιμο [https://www.academia.edu/4882290/Cloud\\_Computing\\_Ο\\_ταν\\_τα\\_δεδομενα\\_πετου\\_ν\\_στα\\_συννεφα](https://www.academia.edu/4882290/Cloud_Computing_Ο_ταν_τα_δεδομενα_πετου_ν_στα_συννεφα) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 19/4/22)
21. Μήτρου, Α. «Cloud Computing και Ζητήματα Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων» Διαθέσιμο: <https://docplayer.gr/1012361-Cloud-computing-kai-zitimata-prostasias-prosopikon-dedomenon-l-mitroy-anaplirotia-kathigitria-panepistimio-aigaiou.html> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 20.3.22)
22. Μίχαλος, Κ. (2020) «Η Τεχνητή Νοημοσύνη στον πυρήνα της Βιομηχανίας 4.0. Προκλήσεις και ευκαιρίες» σελ.98 στο Ημερολόγιο 2020 των Εκπαιδευτηρίων Δούκα «ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ».
23. Παπαδόπουλος, Μ. –Ευγενίδης, Π. «Νεφουπολογιστική (cloud computing) και προστασία προσωπικών δεδομένων», ΔιΜΕΕ 2016
24. Παπανικολάου, Α. 'Υπολογιστικό Νέφος (cloud computing): Θέματα σύναψης συμβάσεων και συμμόρφωσης για νομικούς συμβούλους' ΤΝΠ QUALEX, ΔΕΕ, 6/2014
25. Τάσσης, Σ. «Η εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης», ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), 2018/4.
26. Τσότσου Α. (2021) «Νέες τεχνολογίες και δικηγορία: Η αυξανόμενη σημασία τους και οι σύγχρονες εξελίξεις» LAWYER The Business Magazine, Διαθέσιμο σε:

<https://lawyermagazine.gr/nees-texnologies-kai-dikigoria/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22).

27. Χριστοδούλου, Κ. «*Η νομική φύση του δικαιώματος πάνω στο software: αποκλειστικά πνευματική ιδιοκτησία η και ευρεσιτεχνία;*», ΚριτΕ, 1999/1, σελ. 259 επ. Διαθέσιμο σε: <https://www.wipo.int/copyright/en/activities/software.html> (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/3/2022)

#### ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Caron, C. (2002) « L'article 1135 du Code civil au pays du droit d'auteur : boîte à merveilles ou boîte de Pandore ? » n°94.
2. Dixon R. (2004) «Drafting Open-Source Licenses”, Open-Source Software Law Artech House, 2004
3. Djemame Karim, Barnitzke Benno, Corrales Marcelo, Kiran Mariam, Jiang Ming, Armstrong Django, Forgo Nikolaus, Nwankwo Iheanyi, (2013), διαθέσιμο στο: <https://www.jstor.org/stable/41739965>
4. Dortheimer J., Margalit T. (2020), Open-source architecture and questions of intellectual property, tacit knowledge, and liability, The Journal of Architecture, 25:3, p. 284, DOI: 10.1080/13602365.2020.1758950
5. European Journal of Law and Technology, vol.9 Issue 2, 2018
6. Florian F. (2016), Digitale Wirtschaft- Analoges Recht: Braucht das BGB ein Update? Gutachten zum 71, Deutchen Juristentag.
7. Gambardella M. (2022) “FLOSS A Pick-lock to Open the Market”, EconomiX, University Paris Quest, Open World Forum, Paris Διαθέσιμο σε : <https://www.slideshare.net/OpenWorldForum/13-free-libre-open-source-software-licenses-a-picklock-to-open-the-marketmassimiliano-gambardella-eole2012>
8. Giliker, P. Regulating Contracts for the Supply of Digital Content: The EU and UK Response, σε: T-E Synodinou et al. (eds), (2017) ‘EU Internet Law, Regulation and Enforcement’.

9. Goodman P., Shrink Wrap License Agreements, Unravelling some of the confusing legal issues, διαθέσιμο <http://www.mactech.com/articles/mactech/Vol.09/09.03/Shrinkwrap/index.html> (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/12/2021)
10. Hamilton G., Saunderson F. (2017), Open Licensing for Cultural Heritage, Chapter 3, p. 58, EBSCO Publishing: eBook Business Collection (EBSCOhost)
11. Harting, Internetrecht, 5. Auflage, 2014, αρ. περιθ.751, σελ.189 BGH, 4.3.2010 – III ZR79/09 (Internet- System-Vertrag), CR 2010
12. Hopper J. (2004), «The GPL prevails: An analysis of the first-ever Court decision on the validity and effectivity of the GPL» βλ. [https://www.researchgate.net/publication/26397488\\_The\\_GPL\\_prevails\\_An\\_analysis\\_of\\_the\\_first-ever\\_Court\\_decision\\_on\\_the\\_validity\\_and\\_effectivity\\_of\\_the\\_GPL](https://www.researchgate.net/publication/26397488_The_GPL_prevails_An_analysis_of_the_first-ever_Court_decision_on_the_validity_and_effectivity_of_the_GPL) (τελευταία πρόσβαση στις 31.03.2021)
13. Jingze Li “Intellectual property licensing tensions: utilizing open-source software in the formal standard-setting context” EJLT [Vol. 9 No. 2 \(2018\)](https://ejlt.org/index.php/ejlt/article/view/593/848) , p. 10 Διαθέσιμο σε: <https://ejlt.org/index.php/ejlt/article/view/593/848> (τελευταία πρόσβαση στις 08.04.22.)
14. Knight, W. (2019)“An AI that writes convincing prose risks mass-producing fake news” MIT Technology Review, <https://www.technologyreview.com/2019/02/14/137426/an-ai-tool-auto-generates-fake-news-bogus-tweets-and-plenty-of-gibberish/>
15. Lessig L, (2001) The future of ideas, the Fate of Commons in a connected world Montana Law Review.
16. Lessig L, (2004) The Creative Commons, Montana Law Review,65
17. Maher, M. (2000), Open-Source Software: The Success of an Alternative Intellectual Property Incentive Paradigm, 10(3) Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal 638, p. 646, HeinOnline
18. Maracke C (2021), Open-Source Software Development And Patent Litigation: From Theoretical Risks To Reality, Rutgers Computer &Technology Law Journal
19. Markellou M. , (2007) “EURL: vers un dialogue harmonieux entre “copyright” et “copyleft”?” No.28 Revue Lamy Droit De L’ Immatériel

20. Martinek, M. (1996) Computervertrage (Teil 1), JurPC 9/93
21. McGowan, D. (2001) 'Legal Implications of Open-Source Software' University of Illinois Law Review n.47 Διαθέσιμο σε: <https://www.illinoislawreview.org/print/volume-2001-issue-1/legal-implications-of-open-source-software/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)
22. Nguyen, A. (2021) «eBrevia: Η πλατφόρμα τεχνητής νοημοσύνης που αυτοματοποιεί τον έλεγχο συμβάσεων» LAWYER The Business Magazine, Διαθέσιμο σε: <https://lawyermagazine.gr/ebrevia-h-platforma-texnitis-noimosinis-pou-automatopoei-ton-elegxo-simvasewn/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22).
23. Prasitou, T. - Merdi, The Proposed Bew Digital Single Market Contract Law Directives: A new start for Digital European Contract Law? σε: T. Synodinou et al (eds)
24. Raymond, Eric S. (1999). 'The Cathedral and the Bazaar: Musings on Linux and Open Source by an Accidental Revolutionary' O'Reilly Media. ISBN 1-56592-724-9
25. Rinaldi, G., Debora S., Kanellos L. "The standardization of cloud computing SLA and contractual terms: the SLALOM project." Available at: <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2016/global/slalom/the-standardisation-of-cloud-computing-sla-and-contractual-terms-the-slalom-project> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/02/22)
26. Schmidt -Kessel, Neues aus Brussel, GPR (2016), 54 ,60, Spindler, Vertage uber digitale Inhalte: Anwendungsbereich und Ansätze: Vorschlag der EU (2016)- Kommission zu einer Richtlinie uber Verträge zur Bereitstellung digitaler Inhalte, MMR.
27. Schwalbe N. and Wahl B, (2020) "Artificial intelligence and the future of global health," The Lancet, vol. 395, no. 10236, pp. 1579–1586, doi: 10.1016/S0140-6736(20)30226-9 Διαθέσιμο σε: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)30226-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30226-9/fulltext) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)
26. Taeger, J. "Produkt- und Produzentenhaftung bei Schaden durch fehlerhafte Computerpramme", CR 1996

27. Vetter, G. R. (2014), "A Public Domain Approach to Free and Open-Source Software", Ohio State Law Journal Furthermore, vol. 75, no. 1, HeinOnline
28. Weber S. (2004), The Success of Open Source (Harvard University Press).
29. Zhu, C. (2014) "A regime of droit moral detached from software copyright? – the undearth of the 'author' in free and open-source software licensing" International Journal of Law and Information Technology, 22, 367-392 doi: 10.1093/ijlit/eau004
30. Zoumpoulidis, S. (2020) "Will Blockchain Technology, Smart Contracts & IoT be the new Lifeblood of Commerce?" Information Law Journal, Vol.1 no.2 (2020). Διαθέσιμο σε: <https://ejournals.lib.auth.gr/infolawj/article/view/7863/7617> (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/12/2021)

#### NOMOLOGIA

1. ΠΠρΘες 8201/1998
2. ΜονΕφΘες 1786/2014
3. ΤρΕφΑθ. 423/2017
4. ΜονΕφΘες 1786/2014
5. 22/12/2010 C- 393/2009 BSA
6. ΔΕΕ, C-393/09, Bezpečnostni Softwarova asociace – Svaz softwarove ochrany κατά Ministerstvo kultury, της 22ας Δεκεμβρίου 2010.
7. Σημ.Εφ.Αθ 143/2004, Κυπρούλη Κ. ΤΝΠ QUALEX ΔΕΕ 4/2004
8. ΜΕφ.Θες 2795/2017 ΤΝΠ QUALEX
9. ΜονΠρωτΑθ 2314/1982 ΕεμπΔ 1982.
10. Μητροπούλου, Σ. (2008) ΔΕΕ σ.894 ΜΠρΠατρ 2885/2008 ΧρΙΔ 747.
11. Μαρίνος Μ.- Θ, (2020) παρατ. ΜΠρ.Ηρακ 553/1977 ΕΕμπΔ, 805
12. ΜΠρΚατερ 881/2006, σχολ. Ιγγλεζάκη
13. ΑΠ. 1684/2007, Βαλτούδης Α., σε ΣΕΑΚ, άρθρα 681-701.
14. ΠΠρΑθ 970/20 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
15. ΑΠ 84/2020.
16. ΜΕφΑθ 5353/2018.

17. ΜΕφ.Θεσ. 2795/2017.
18. ΔΕΕ C-433/20 Austro-Mechana.  
<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2022-03/cp220050el.pdf> και  
<https://intellectualpropertyplanet.wordpress.com> (ημερομηνία τελευταίας  
 πρόσβασης: 20.4.22).
19. Απόφαση Davidson & Associates v Internet Gateaway, US District Court (Blizard v. BnetD).
20. ΔΕΕ, C-128/11, UsedSoft GmbH κατά Oracle International Corp της 3ης Ιουλίου 2012.
21. “Hungary data authority issues heavy fine for the use of AI voice recording analysis”  
 Διαθέσιμο:<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=a9c66d5f-4faf-4500-a1bd-458bf9ebcec7> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 20.4.22).
22. Entr’Ouvert v. Orange and Orange Business Services Paris Court of appeals, Pole 5 – 2nd Chamber, 19 March 2021, Docket number 19/17493
23. Supreme Court Decision in Google v. Oracle Διαθέσιμη σε  
[https://www.supremecourt.gov/opinions/20pdf/18-956\\_d18f.pdf](https://www.supremecourt.gov/opinions/20pdf/18-956_d18f.pdf) (ημερομηνία  
 τελευταίας πρόσβασης: 20.4.22).

#### ΛΟΙΠΕΣ ΠΗΓΕΣ (ελληνικές)

1. Ανακοίνωση της Επιτροπής, Αξιοποίηση των δυνατοτήτων του υπολογιστικού νέφους, 27.9.2012, COM (2012) 529 final. Βλ. επίσης Cloud Service Level Agreement Standardization Guidelines, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/cloud-service-level-agreement-standardisation-guidelines> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/02/22)
2. Ανεξάρτητη Ομάδα Εμπειρογνομόνων υψηλού επιπέδου για την Τεχνητή Νοημοσύνη συσταθείσα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιούνιο του 2018, «Ορισμός της Τεχνητής Νοημοσύνης: Κύριες δυνατότητες και επιστημονικά πεδία», Διαθέσιμο <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2019/EL/COM-2019-168-F1ELMAINPART1.PDF?fbclid=IwAR1QULKBrj9dCjnprhOcbQOOccu265wwVYvYH5eaoWoebBjfujUl-nAS0Qzw>. (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 21.4.22)

3. «AMPLUS AE: Ανέλαβε την ανάπτυξη υποδομής υπηρεσιών private cloud του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής». <https://www.ot.gr/2022/03/30/epixeiriseis/amplus-ae-anelave-tin-anaptyksi-ypodomis-ypiresion-private-cloud-tou-panepistimiou-dytikis-attikis/> (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/2022).
4. Βίντεο της «Wall Street Journal». Διαθέσιμο σε: <https://www.youtube.com/watch?v=p7MqvJAKLoM> τελευταία πρόσβαση στις 2.3.22.
5. Γνώμη 06/2014 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ).
6. «Δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικά δικαιώματα: διάρκεια προστασίας»<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l26032>(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 20/04/2021)
7. Δικηγορική Εταιρεία Βενιέρης - Αλεξανδροπούλου «Προστασία προγραμμάτων η/υ: «Τι προβλέπεται σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο». Διαθέσιμο σε: <https://www.valaw.gr/epikairotita/prostasia-programaton-electronikon-ypologiston-ti-provlepetai-se-elliniko-euro-paiko-kai-pagokosmio-epipedo.html>, (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.11.21)
8. «Πατέντες: Η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν μπορεί να αποτελεί εφευρέτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση» Διαθέσιμο σε: [https://www.lawspot.gr/nomika-nea/patentes-i-tehniti-noimosyni-den-mporei-na-apotelei-efeyreti-stin-eyropaiki-enosi?lspt\\_destination=upgrade](https://www.lawspot.gr/nomika-nea/patentes-i-tehniti-noimosyni-den-mporei-na-apotelei-efeyreti-stin-eyropaiki-enosi?lspt_destination=upgrade) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 17/4/22).
9. Πλούτση, Μ. (2019) «Συμβάσεις Παροχής Υπηρεσιών Υπολογιστικού Νέφους» Διαθέσιμη:<https://ikee.lib.auth.gr/record/304317/files/GRI-2019-24211.pdf> (ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/2022).
10. Προοίμιο Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διαθέσιμες σε: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/cloud-service-level-agreement-standardisation-guidelines> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/02/22)
11. ΣΕΒ Special Report «BIOMHXANIA 4.0: Το μέλλον είναι εδώ.» Τεύχος 47, 11 Νοεμβρίου 2019.  
[https://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/52475/2SR2\\_Industry40\\_V18.pdf](https://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/52475/2SR2_Industry40_V18.pdf)  
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 20/04/2021).

12. Σίμος Καλαματιανός «Η ψηφιακή μετάβαση των επιχειρήσεων, με ορίζοντα το 2025». Διαθέσιμο σε: <https://www.capital.gr/me-apopsi/3589996/i-psifiaki-metabasion-epixeiriseon-me-orizonta-to-2025> Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 12/4/22.
13. Τεχνητή Νοημοσύνη και Θεμελιώδη Δικαιώματα, Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021 σ 8. Διαθέσιμο σε: [https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra\\_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary\\_el.pdf](https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary_el.pdf) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)
14. Χαδιώ Ε. (2007), «Λογισμικό Και Πνευματική Ιδιοκτησία», Διπλωματική Εργασία, διαθέσιμη στο <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/uoadl:1323057> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)
15. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 16ης Φεβρουαρίου 2017 με συστάσεις προς την Επιτροπή σχετικά με ρυθμίσεις αστικού δικαίου στον τομέα της ρομποτικής [2015/2103(INL)], από 16.02.2017, σκ. ΛΒ, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52017IP0051>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 31/12/2020)
16. Ψηφιακός Μετασχηματισμός, πρόγραμμα Ψηφιακή Ευρώπη. Διαθέσιμο σε: <https://digigov.grnet.gr/programma-psifiaki-evropi/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)

#### ΛΟΙΠΕΣ ΠΗΓΕΣ (ξένες)

1. Apache v.2 See Apache License Version 2.0, APACHE, <http://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)
2. Baraniuk, C. “The creepy Facebook AI story that captivated the media” Διαθέσιμο σε: <https://www.bbc.com/news/technology-40790258> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)
3. Brett Smith, A Quick Guide to GPLv3, GNU <https://www.gnu.org/licenses/quick-guide-gplv3.en.html> (τελευταία πρόσβαση στις 08.04.22.).
4. Cipriani J. “What Google’s API copyright win over Oracle means” Διαθέσιμο σε: <https://www.zdnet.com/article/what-googles-api-copyright-win-over-oracle-means/> (τελευταία πρόσβαση στις 31.03.2021)



5. Djemame K, et al (2013), διαθέσιμο στο: <https://www.jstor.org/stable/41739965> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 11/02/22)
6. European Telecommunications Standards Institute, 'Cloud Standards Coordination Phase 2; Cloud Computing Standards and Open Source; Optimizing the Relationship between Standards and Open Source in Cloud Computing' (2016) 1
7. Interoperable Delivery of Pan-European eGovernment Services to Public Administrations, Business and Citizens <http://ec.europa.eu/idabc/> (τελευταία πρόσβαση στις 31.03.2022)
8. Keach S, "iPhones 'can be HACKED' by putting taped-up glasses on sleeping victims – letting crooks raid your bank, experts warn", The Sun. Διαθέσιμο σε: <https://www.thesun.co.uk/tech/9687869/iphone-hacked-glasses-face-id/> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)
9. MPL v.2 <https://www.mozilla.org/en-US/MPL/2.0/> (τελευταία πρόσβαση στις 08.04.22.).
10. «OpenAI gym» Διαθέσιμο: <https://gym.openai.com> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης σε αμφότερες τις ιστοσελίδες στις 14/4/22).
11. 'Open-Source Licenses by Category' <https://opensource.org/licenses/category> (τελευταία πρόσβαση στις 08.04.22.).
12. «Patenting Artificial Intelligence, EPO – Conference Summary», Munich 2018, σε: [http://documents.epo.org/projects/babylon/acad.nsf/0/D9F20464038C0753C125829E0031B814/\\$FILE/summary\\_conference\\_artificial\\_intelligence\\_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/acad.nsf/0/D9F20464038C0753C125829E0031B814/$FILE/summary_conference_artificial_intelligence_en.pdf) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 13/4/22)
13. Press Communiqué on decisions J 8/20 and J 9/20 of the Legal Board of Appeal, Διαθέσιμες σε: <https://www.epo.org/law-practice/case-law-appeals/communications/2021/20211221.html> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 17/4/22)
14. Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law, 11 October 2011 COM (2011) 635 final. Βλ. σχετ. J.P. Penades/ L.M. Martinez Velencoso (eds.), European Perspectives on the Common European Law studies in European Economic Law and Regulation 4, DOI: 10.1007/978-3-319-10497-3-\_1

15. Pytorch <https://pytorch.org> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)
16. Stallman, R. (2017) 'Why Software Should Not Have Owners - GNU Project - Free Software Foundation (FSF)' Διαθέσιμο  
σε: [http://www.ru.jnpcs.org/usoft/WWW/www\\_gnu.org/philosophy/why-free.html](http://www.ru.jnpcs.org/usoft/WWW/www_gnu.org/philosophy/why-free.html)  
(ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 20.04.22)
17. "Top Open-Source Licenses / Black Duck Software" Available  
at: <https://www.blackducksoftware.com/top-open-source-licenses> (τελευταία  
πρόσβαση στις 08.04.22)
18. TensorFlow, An end-to-end open source machine learning platform,  
<https://www.tensorflow.org> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)
19. Walli, R. " *The Rise and Evolution of the Open Source Software Foundation*", διαθέσιμο σε:  
<https://www.slideshare.net/stephenrwalli/the-rise-and-evolution-of-the-open-source-software-foundation> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)
20. <https://github.com/Microsoft/CNTK> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)
21. [www.creativecommons.gr](http://www.creativecommons.gr) (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)
22. <https://fsfe.org/news/2022/news-20220330-01.en.html> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης  
14/4/22)
23. <https://fsfe.org/freesoftware/artificial-intelligence.en.html> (Ημ/νια τελευταίας  
πρόσβασης 14/4/22)
24. <https://opensource.org/licenses/BSD-3-Clause> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)  
και <https://opensource.org/licenses/BSD-3-Clause> (ημερομηνία τελευταίας  
πρόσβασης 29.03.2022)
25. <https://www.gnu.org/gnu/thegnuproject.el.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης  
30.03.2022)
26. <https://www.gnu.org/licenses/fdl-1.3.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης  
30.03.2022)
27. [https://en.wikiquote.org/wiki/Richard\\_Stallman](https://en.wikiquote.org/wiki/Richard_Stallman) (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης  
29.03.2022.)
28. <http://www.fsf.org> και <http://www.gnu.org> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 14/4/22)

29. "Free as a free speech not as free beer".

Διαθέσιμο σε <https://www.gnu.org/philosophy/free-sw.html> (τελευταία πρόσβαση στις 15.03.2022)